

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

**XIV-XIX YÜZYIL İTALYAN SERAMİKLERİ İLE
OSMANLI SERAMİKLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİMLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Zeynep Adile MERİÇ

TEZ DANIŞMANI : Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU

İZMİR-2016

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

**XIV-XIX YÜZYIL İTALYAN SERAMİKLERİ İLE
OSMANLI SERAMİKLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİMLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zeynep Adile MERİÇ

JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Akın ERSOY

Yrd. Doç. Dr. Mikail ACIPINAR

İZMİR-2016

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “XIV-XIX Yüzyıl İtalyan Seramikleri ile Osmanlı Seramikleri Arasındaki Etkileşimler” adlı yüksek lisans/doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Zeynep Adile MERİÇ

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Zeynep Adile MERİÇ

Numarası : 92140002121

Anabilim Dalı : Sanat Tarihi

Tez Başlığı (Türkçe) : XIV-XIX Yüzyıl İtalyan Seramikleri ile Osmanlı Seramikleri Arasındaki Etkileşimler

Tez Başlığı (İngilizce) : The Interactions Between The Italian Pottery of ~~XIV-XIX~~ Centuries and Ottoman Pottery

Tez Savunma Tarihi : 23.06.2016

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Akın ERSOY

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Mikail ACIPINAR

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	vi
I. Giriş	1
II. İtalyan Seramikleri (XIV-XIX Yüzyıl)	5
II.1. Mayolika Seramikler	5
II.1.1. Proto ve Arkaik Mayolika (Protomaiolica / Maiolica Arcaica)	10
II.1.2. Rölyef – Kobalt Mavi Mayolikalar (Zaffera a Rilievo)	15
II.1.3. Porselen Benzeri Mayolikalar (Alla Porcellana) ve Medici Porselenleri (Porcellana Medicea)	18
II.2.4. Candiana – Türk Stili Mayolikalar (Maioliche Candiana/Alla Turchesca)	23
II.2. Mermer Dekorlu Seramikler (Marmorizzata)	28
III. Osmanlı Seramikleri (XIV-XIX Yüzyıl)	32
III.1. Milet Tipi Seramikler	32
III.2. Mavi Beyaz İznik Seramikleri	36
III.2.1. Baba Nakkaş Üslubu	38
III.2.2. Haliç İşi/Helezonik Tuğrakeş Seramikler	39
III.2.3. Ustaların Üslubu	40
III.2.4. Saz Üslubu ve Natüralist Üslup	41
III.2.5. Başak Demeti Üslubu	42
III.2.6. Renkli Astar Teknikli Seramikler	42
III.3. Eyüp Ebru Desenli ve Çanakkale Mermer Dekorlu Seramikler	45
IV. İtalyan Seramikleri İle Osmanlı Seramikleri Arasındaki Etkileşimler	50
IV.1. Erken İtalyan Mayolikaları (Arkaik/Proto ve Rölyef Kobalt Mavi Mayolikalar) ile Milet Tipi Seramikler Arasındaki Etkileşimler	50
IV.2. XVI-XVII Yüzyıl İtalyan Seramikleriyle Mavi Beyaz İznik Seramikleri Arasında Görülen Etkileşimler	56

IV.2.1. İtalyan Armalı İznik Seramikleri.....	57
IV.2.2. Osmanlı Figürlü İtalyan Mayolikaları	59
IV.2.3. Porselen Benzeri Mayolikalar (Alla Porcellana) ile Baba Nakkaş Üslubu Seramikleri Arasındaki Etkileşimler.....	63
IV.2.4. Medici Porselenleri (Porcellana Medicea) ile Başak Demeti Üslubu Seramikler Arasında Görülen Etkileşimler.....	66
IV.2.5. Ligurya Mayolikaları ile Haliç İşi/Helezonik Tuğrakeş Üslubu Seramikler Arasındaki Etkileşimler	68
IV.2.6. Candiana Mayolikaları (Alla Turchesca/Türk Tarzı) ile Saz Üslubu ve Ustaların Üslubu Seramikler Arasındaki Etkileşimler.....	69
IV.3. İtalyan Mermer Dekorlu/Marmorizzata Seramikler ile Eyüp ve Çanakkale Mermer Dekorlu/Ebru Desenli Seramikler Arasındaki Etkileşimler.....	73
V. XIV-XIX Yüzyıllar Arasında İtalya İle Osmanlı Devleti Arasındaki Ticari İlişkiler.....	75
V.1. Beylikler Döneminde İtalyan Şehir Devletleri'yle Yapılan Ticaret.....	75
V.1.1. Ayasuluk ve İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki Ticaret.....	76
V.1.2. Balat ve İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki Ticaret.....	79
V.2. Osmanlı Devleti ve İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki Ticari İlişkiler	82
V.2.1. Cenevizliler ve Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret.....	82
V.2.2. Venedikliler ve Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret	83
V.2.3. Floransalılar ve Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret	85
V.3. Beylikler ve Osmanlı Dönemi'nde İtalyan Şehir Devletleriyle Yapılan Seramik Ticareti	88
VII. Sonuç	97
VIII. Kaynakça.....	102

Önsöz

14. yüzyıldan itibaren hem İtalya'da hem de Anadolu'da seramik sanatında değişimler gözlemlenmektedir. Bu olumlu değişimlerle ortaya çıkan yeni seramik tipleri, buldukları devletler dışında da çok popüler olmuş ve yabancı devletler tarafından ithal edilmiştir. Seramik malzeme, İtalya ve Osmanlı Devleti arasında 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar süre gelen olumlu ticari ilişkiler içerisinde birçok ürün gibi ihracat ve ithalatta sıkça kullanılmıştır. Bu ticaretin sonucunda her iki devlette de ithal edilen seramiklerden etkilenerek, yeni seramikler üretilmiştir.

Tez çalışmam esnasında engin bilgilerinden faydalandığım, çalışmamın her aşamasında öneri ve görüşleriyle beni yönlendiren, çalışmamız dışında da her zaman pozitifliğiyle bana destek olan, sevgili hocam Doç. Dr. Sevinç Gök İpekçioğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam sırasında ulaşamadığım bazı İtalyanca kaynakları elde etmemi sağlayan Sayın Ömer Cenker İlçalı ile Anna Moore Valeri'ye nazik yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim.

Son olarak tez çalışmam süresince, İtalyan edebiyatı hakkında bilgi alışverişinde bulunduğum ayrıca İtalyanca çevirilerde de bana yardımcı olan arkadaşım Leman Berdeli'ye çok teşekkür ederim. Tez çalışmam esnasında akademik yönlendirmeleri, maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan annem Şehnaz Baç ve babam Prof. Dr. Recep Meriç'e sonsuz teşekkür ederim.

2016-Bornova/İZMİR

Zeynep MERİÇ

I. Giriş

İtalya Yarımadası ve Anadolu, antik dönemlerden itibaren seramik sanatı açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Yapılan kazılarda hem İtalya Yarımadası'nda hem de Anadolu'da, erken çağlara kadar inen seramikler bulunmuştur. Bu örnekler, dönemlerinin günlük yaşam ve kültür yapısını yansıtmaları adına önemlidir. İtalya, Etrüskler ve Roma devleti gibi güçlü devletlerin merkezi olmuş, bu dönemlerde inşa edilen anıtsal yapıların dışında el sanatları alanında, özellikle seramik sanatında da stil ve kalite açısından başarılı örnekler ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde Anadolu'da da Antik dönemlerden süregelen seramik sanatı, Anadolu'nun Türkleşmesinden sonra farklı bir boyuta ulaşmıştır. İslam seramik sanatının bezeme ve teknik unsurlarıyla, Selçuklu Dönemi'nden itibaren kaliteli seramikler üretilmiştir.

14. yüzyıla gelindiğinde ise İtalya'da ortaya çıkan mayolika seramikler, İtalyan seramik sanatının zirve noktası olmuştur. İlerleyen yıllarda popüler olan mermer dekorlu seramikler de farklı üretim tekniğiyle dikkat çekmektedir. Bu seramikler, dönemleri içerisinde Akdeniz'de popüler olmuş ve birçok merkeze gönderilmiştir. Osmanlı Devleti'nde de 14. yüzyıldan itibaren İznik seramikleriyle birlikte seramik sanatı en üst noktaya ulaşmıştır. Avrupa'da çok beğenilen İznik seramikleri birçok ülke tarafından ithal edilmiştir. İtalyan şehir devletlerinden Ceneviz, Venedik ve Floransa ile Osmanlı İmparatorluğu, 14. yüzyıldan itibaren başarılı ticari ilişkilerle birlikte popüler olan bu seramikleri ticaret faaliyetlerinde sıkça kullanmıştır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal anlamda Avrupa'da başarılı olduğu dönemlerde gerçekleşen devletlerarası hediyeleşmede de seramikler önemli bir yere sahip olmuştur. Yapılan savaşlar sonucunda ele geçirilen ganimetler içerisinde de seramik eserlerin yer aldığı görülmektedir. Böylece ya ticarete bağlı satış, ya hediye, ya da ganimet olsun, seramiklerin devletlerarasında çok çeşitli sebeplerle dolaştığı anlaşılmaktadır. Hem İtalya yarımadasında hem de Osmanlı topraklarına gelen seramiklerin, her iki bölgede de çokça beğenilmesi, yerel ustalar tarafından bu seramiklere benzer seramikleri üretme ya da tamamen bu seramikleri taklit etme ihtiyacını doğurmuştur.

Tez çalışmamızın amacı, İtalyan şehir devletleri ve Osmanlı Devleti arasında 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan dönemde gerçekleştirilen seramik ticaretinin sonuçlarının araştırılmasıdır. “İtalyan seramikleri ve Smyrna Agorası’nda bulunan İtalyan Seramikleri” adlı lisans tezinde¹ İzmir Agorası’nda ortaya çıkarılan İtalyan seramiklerinin yoğunluğu, yüksek lisans tezinde de bu konuyu daha detaylı inceleme arzusu doğurmuştur. Son yıllarda Anadolu’nun çeşitli noktalarında yapılan kazılarda yoğun olarak ele geçen İtalyan seramikleri de, bu konuyu çalışmamızdaki etkenlerden biri olmuştur. Hem İtalya Yarımadası’nda hem de Osmanlı topraklarında, ithal seramikler dışında taklit veya kopya edilerek yeni seramiklerin üretildiği görülmektedir. Çalışmamız hazırlanırken, seramiklerin form, teknik, motif ve süsleme kompozisyonu açısından değerlendirilmesi metin içerisinde yapılmıştır. Aslında İtalyan ve Osmanlı seramiklerinin çok çeşitli grupları vardır ve piyasada dolaşan, satılan ve hediye edilen ithal seramikler çoktur. Ancak, çalışma kapsamında sadece birbirleriyle etkileşimin görüldüğü seramik grupları ele alınmıştır. Herhangi bir etkileşimin görülmediği gruplar tez kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan 14. ve 19. yüzyıllar arası İtalyan ve Osmanlı seramikleri arasındaki etkileşimleri incelemeye önce, etkileşimin görüldüğü seramik gruplarının detaylı açıklamaları yapılmıştır. Tezin ilk bölümünde İtalyan seramikleri iki ana gruba ayrılmış ve burada seramikler üretim tekniği, form ve süsleme kompozisyonu gibi bilgilerle açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise aynı şekilde Osmanlı seramikleri kendi içlerinde gruplara ayrılarak detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Tezin üçüncü bölümünde bu seramiklerin, hangi yönlerden birbirleriyle benzer olduğu veya birbirlerinden ayrıldığı konusu irdelenmiştir. Dördüncü bölümde, seramik grupları arasında etkileşime neden olan ticari ilişkiler incelenmiştir. Beylikler ve Osmanlı Dönemi’nde İtalyanlarla yapılan ticaret, iki devlet arasında imzalanan ticari antlaşmalar ve imtiyazlarla açıklanmıştır. Tezin beşinci ve son bölümünde ise İtalyan şehir devletleri ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleşen ticaretle elde edilen seramiklerin buldukları kentlere göre değerlendirmesi yapılmıştır. Bu noktada etkileşimle her iki ülkede de üretilen ürünlerin aksine ithalat yoluyla elde edilen seramikler incelenmiştir.

¹ Meriç 2014.

Tez çalışması kapsamında, İtalyan seramiklerinin incelenmesi, fotoğraf çekimi ve kaynak taraması amacıyla dört ay süresince İtalya’da bulunulmuştur. Bu süre içerisinde Faenza/Uluslararası Seramik Müzesi (MIC), Milano/Dekoratif Sanatlar Müzesi ve Floransa/Bargello Müzesi seramik seksiyonu ziyaret edilmiştir. Tez içerisinde kullanılan İtalyan seramiklerinin fotoğraflarının çoğu bu müzelerde tarafımızdan çekilmiştir. Kaynak taraması amacıyla ise Milano/Güzel Sanatlar Fakültesi ve Ege Üniversitesi Merkez Kütüphanesi’nden faydalanılmıştır. Tez içerisinde kullanılan diğer fotoğraflar ise Victoria & Albert, British, Ashmolean vb. gibi önemli müzelerin çevrimiçi kataloglarından kullanılmıştır.

Tez çalışmasında kullanılan kaynakların çoğunluğunu İtalyanca ve İngilizce kaynaklar oluşturmaktadır. Tezin konusuyla bağlantılı olarak yapılan en kapsamlı Türkçe yayın Ö. C. Ilıcalı’nın yapmış olduğu yüksek lisans tezidir². Ayrıca yapmış olduğum lisans tezi de, hem İtalyan seramiklerinin genel tanıtımında hem de Smyrna Agorası buluntularını incelerken kullanılmıştır³. Beylikler ve Osmanlı seramikleri için *Anadolu’da Çini ve Seramik Sanatı* adlı çok yazarlı kitaba sıkça başvurulmuştur⁴. Özellikle İtalyan ve Osmanlı seramikleri arasındaki etkileşim ile İznik seramiklerinin genel özellikleri için N. Atasoy – J. Raby’nin *İznik* adlı kitabı önemli bir başvuru kaynağı olmuştur⁵. İtalyan ve Osmanlı seramikleri arasındaki etkileşimi doğrudan inceleyen A. Lane, C. Hess, F. Yenişehirlioğlu, ve R. Mack’in yayınlarından sıkça faydalanılmıştır⁶. İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin incelenmesi kapsamında K. Flett, S. Çavuşdere ve M. Acıpınar’ın yapmış olduğu çalışmalara başvurulmuştur⁷. Ayrıca iki ülke arasındaki seramik ticaretinin incelenmesinde, Ayasuluk buluntuları adına G. Yılmaz’ın makalelerine⁸, Smyrna Agora buluntularını incelemek için ise L. Doğer’in ve S. Gök’ün makalelerine başvurulmuştur⁹.

² Ilıcalı 2013.

³ Meriç 2014.

⁴ Ed. G. Öney-Z.Çobanlı, 2007.

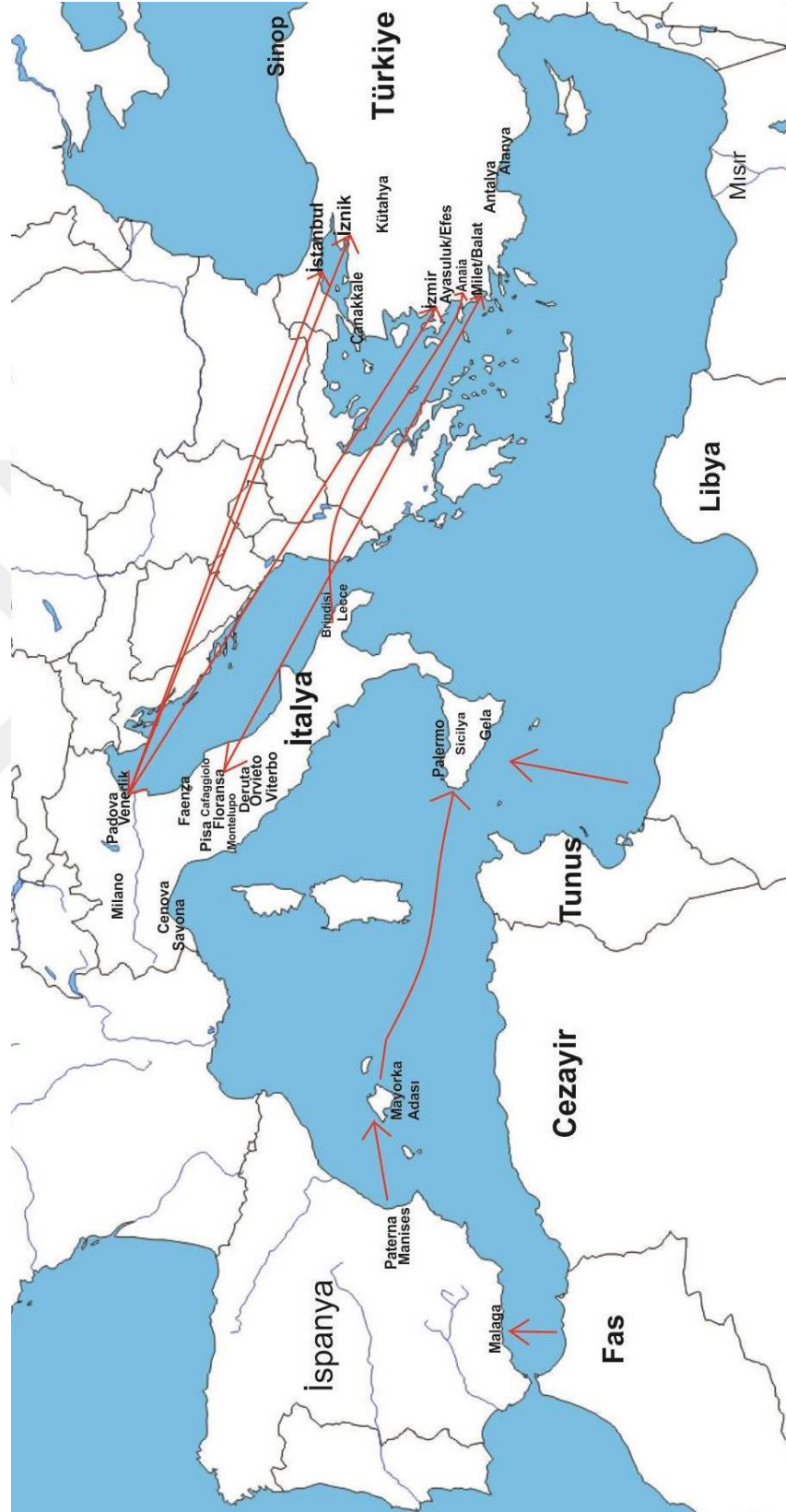
⁵ Atasoy – Raby, 1989.

⁶ Lane 1957, Hess 2004, Yenişehirlioğlu 2004, Mack 2005.

⁷ Fleet 1999, Çavuşdere 2007, Acıpınar 2011.

⁸ Yılmaz 2014, Yılmaz 2015.

⁹ Doğer 2009, Gök 2011, Gök 2015.

Harita 1 – İtalyan ve Osmanlı Seramikleri Arasındaki Etkileşimi Gösteren Harita

II. İtalyan Seramikleri (XIV-XIX Yüzyıl)

II.1. Mayolika Seramikler

İtalya, Antik dönemden beri seramik sanatında başarılı uygulamalarla bu alanda önemli bir yere sahip olmuştur. Etrüskler ve Roma Dönemi'nden sonra Bizans Dönemi'ne gelindiğinde, İtalya'da seramik sanatı farklı bir gelişim izlemektedir. Bu dönemde Doğu ülkelerinden (Fatimiler gibi) İslam seramiklerini ithal eden Bizanslılar, *bacini* adı verdikleri bu seramikleri kilise duvarlarında kullanmışlardır¹⁰(Tablo 1/1). Ayrıca Bizans seramik sanatının önemli tiplerinden sgraffito teknikli seramikler de bu dönemde popüler olmuştur. Bir diğer önemli gelişme ise aynı dönemlerde İspanya'da yaşanmıştır. Müslümanlar tarafından fethedilen Endülüs Bölgesi'ne, Kuzey Afrika ve Doğulu İslam ülkelerinden ulaşan kaliteli ve işçilikli seramikler, yeni bir seramik tipinin ortaya çıkmasını desteklemiştir. Mısır ve Fatimi seramiklerinin yoğunluğu oluşturduğu bu seramiklerde kullanılan lüster tekniği, İspanya'da özellikle Malaga'da çok beğenilmiş, İspanyol seramik ustalarının da ürettiği seramiklerde sıkça kullanılmıştır.

Bir sır üstü tekniği olan *lüster* tekniği, içinde kullanılan gümüş ve bakır oksitlerinden ötürü bu adı almıştır. Tekniğin ilk aşamasında, seramiğe şekil verilip bisküvi fırını adı verilen ilk fırınlamadan sonra opak beyaz renkli kalay sırla, sırlama yapılır. Daha sonra lüsterli bezemeler, bu opak beyaz sırn üzerine uygulanır. Uygulamanın ardından düşük ısıli ikinci bir fırınlama gerçekleştirilir. Bu fırınlama sırasında, alevin mevcut oksijeni tüketmesiyle fırında yer alan parça üzerindeki gümüş ve bakır oksitlerle yapılan bezemeler indirgenmeye uğrayıp, altın veya gümüş görünümü veren lüsterli bezemeleri oluşturur¹¹. Bu sayede ortaya çıkan ürünler parlak, kaliteli ve işçilikli olmaktadır. İspanyollar, kendi ürettikleri lüster teknikli seramiklerde de başarıya ulaşmış, meşhur Elhamra vazolarını Akdeniz çevresinde birçok noktaya ihraç etmişlerdir¹². Bu dönemde Malaga'dan, ilerleyen yıllarda da Paterna ve Manises'ten tüm Avrupa'ya yayılan lüsterli seramikler (Tablo 1/2), Akdeniz ticaretinde etkin rol oynayan İtalyanlar tarafından da beğenilerek ithal edilmiştir. İtalya'ya gelen bu

¹⁰ Mack 2005, 11.

¹¹ Çizer 2010, 19.

¹² Mack 2005, 96.

seramikler, İspanya'dan farklı olarak mayolika kelimesiyle adlandırılmıştır. Bu adlandırmanın iki ana sebebi bulunmaktadır. Malaga'dan gelen lüsterli seramikleri ifade eden Malaga işi yani *obra de malica* tanımlaması, mayolika kelimesinin türetildiği düşünülen ilk ifade olmuştur¹³. Ancak daha yaygın kullanıma sahip ikinci ifade, çoğu araştırmacılar tarafından mayolika kelimesinin ortaya çıkışı olarak kabul edilmektedir. Bu ikinci ifadenin ise İspanya'nın Mayorka Adası isminden türetildiği düşünülmektedir. Bu görüşü destekleyen çokça veri bulunur. Mayorka adası Akdeniz ticaretinin önemli bir noktası olmuştur. İspanya'dan İtalya'ya gidecek olan seramik yüklü gemiler, mola verme amaçlı Mayorka'da durmuşlar ve bu noktadan İtalya'ya varmışlardır. Birçok Toskanalı yazar, eserlerinde Mayorka Adası'ndan mayolika olarak bahsetmiştir. Bunlardan en bilineni Dante'nin *Tra l'isola di Cipri e Maiolica* cümlesinde, Mayorka adasını mayolika olarak tanımlamasıdır¹⁴. Ayrıca F. Pegolotti de 14. yüzyılın ikinci yarısında yazdığı *La Pratica della Mercatura* adlı ticaretle ilgili eserinde, Mayorka Adası'ndan *maiolica* olarak bahsetmiştir¹⁵.

İtalya'ya gelen İspanyol lüster teknikli seramikler, burada mayolika seramiklerin gelişiminde büyük rol oynamıştır. İtalyan seramik ustaları, lüster tekniğini ürettikleri seramiklerde uygular. Aynı şekilde kendi süsleme, renk ve kompozisyon özelliklerini de kullanarak İtalyan mayolikalarını oluşturmuşlardır¹⁶(Tablo 1/3). Kaliteli ve işçilikli bu mayolikalar, sadece günlük kullanım kapları olarak değil aynı zamanda lüks malzeme olarak evlerin dekorasyonunda, eczacılık alanında ve hediye amacıyla da kullanılmıştır. 20. yüzyıldan itibaren İtalya'daki kazı çalışmalarında ele geçen en erken mayolika örnekleri 13. yüzyıla aittir. Bu örneklerden Orta İtalya'da bulunan mayolikalar Arkaik Mayolika, Güney İtalya'da bulunanlar ise Proto Mayolika olarak adlandırılmıştır¹⁷. Bu mayolikalar, İtalyan mayolikalarının en erken örneklerindedir. Süsleme kompozisyonunda yeşil, kahverengi ve mavi rengin kullanıldığı sade-basit yapılan geometrik, bitkisel ve hayvan figürleri görülen arkaik ve proto mayolikalar, İtalyan mayolikalarının gelişimi adına öncü olmuştur.

¹³ Mack 2005, 158. Hess 2002, 1.

¹⁴ Drury – Fortnum 1896, 17.

¹⁵ Pegolotti 1936, 122.

¹⁶ Çizer 2010, 81.

¹⁷ Mack 2005, 159.

15. yüzyıla gelindiğinde arkaik ve proto mayolikadan bir üst seviyeye geçilerek, İtalyan mayolikalarında kaliteli ürünlerin yapılması adına olumlu gelişmeler gözlenir. Üretim tekniğinin benimsenmesi ve başarıyla uygulanması, süslemelerin işçiliğinin artması ve renklerin daha yoğun olarak kullanılmasıyla bu dönemde üretilen mayolikalar, yüksek kaliteli olmuştur. İtalyan seramik uzmanı *G. Ballardini*, *Corpus della Maiolica* adlı eserinde 15. yüzyıl mayolikaları için günümüzde de birçok araştırmacı tarafından kabul edilen şu sınıflandırmayı yapmıştır¹⁸:

Stile Severo/Kuralcı Üslup

- Famiglia Verde /Yeşil Aile
- Famiglia Zaffero a Rilievo /Rölyef Kobalt Mavi
- Famiglia Italo-Moresca /İtalyan- Morisko
- Famiglia Gotica /Gotik-Çiçek Desenli
- Famiglia a Penna di Pavone /Tavus Kuşunun Göz Tüyü
- Famiglia a Palmetta Persiana /Fars Palmeti
- Primo Istoriato/Öyküsel Üslup
- Grottesche /Groteskler

15. yüzyılın ilk dönemlerinde görülen üslupların çoğu *Faenza* kentinde ortaya çıkmıştır. Faenza'nın verimli kil yataklarına sahip olması, seramiklerin üretimini gerçekleştiren önemli unsurlardan biri olmuştur. Doğu seramik sanatından stil açısından etkilerle oluşturulan, Famiglia Italo-Moresca grubu, Müslüman İspanyol Moriskoların seramik sanatından özellikler taşımaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere Famiglia a Palmetta Persiana grubu (Tablo 1/4) ise Fars/İran etkili unsurlar barındırmaktadır. Bu dönemin önemli üsluplarından *Istoriato*, İtalya'da aynı tarihlerde ortaya çıkan Rönesans sanat akımıyla bağlantılar göstermektedir (Tablo 1/5). Rönesans'ın mimari, resim ve heykel alanında uyguladığı antik sanatı tekrar canlandırma amacı, bu dönem mayolikalarında *Istoriato* üslubuyla gerçekleştirilmiştir. Önceki dönemlerde mayolikalarda sadece portre olarak kullanılan insan figürleri, *Istoriato* üslubunda ön plana çıkmış, manzara ve mimari tasvirlerle bir bütünlük oluşturmuştur. Mitolojik ve

¹⁸ Ballardini 1938, 10.

tarihsel konuları mayolikalara yansıtan İtalyan ustalar ayrıca dönemin ünlü baskı resimlerinden de faydalanmıştır. Mayolika tabakları bir tablo olarak kullanan ustalar, bu baskı resimleri tabaklara renklendirerek başarılı bir şekilde uygulamışlardır. Istoriatto üslubunu uygulayan atölyeleriyle meşhur, Nicola da Urbino ve Xanto Avelli'dir. Bu ustalar eserlerini imzalı ve tarihli yapmışlardır. Istoriatto üslubu, Faenza'nın yanı sıra Urbino, Deruta ve Gubbio şehirlerinde popüler olmuştur.

16. yüzyıla gelindiğinde ise en önemli gelişme üretim tekniğinde yaşanmıştır. Bu dönemde Çin porselenlerinin popülerleşmesiyle, Avrupa'daki ilk porselen üretme denemeleri İtalya'da başlamıştır. Yapılan çalışmalarla, porselen benzeri seramikler elde eden İtalyan ustalar, bu seramiklerin renk ve süsleme kompozisyonlarında Çin ve İznik seramiklerinden etkiler almıştır. 16. yüzyılda gerçekleşen bu gelişmelerin yanı sıra Istoriatto üslubunun daha da geliştiği ve popülerleştiği aynı şekilde farklı üslupların da ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yüzyılın ikinci yarısında görülen Stile Compendiario üslubu örneklerinde, önceki mayolika gruplarında yer alan süsleme yoğunluğu görülmez (Tablo 1/6). Bu üslupta beyaz ve mavi renklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı sade süslemelerle kompozisyon oluşturulur. 16. yüzyıldaki üslup sınıflandırması G. Ballardini tarafından şu şekilde yapılmıştır¹⁹;

- Stile Bello/Güzel Üslup
- Secondo Istoriatto/Öyküsel Üslubun Popülerleşmesi
- Alla Porcellana /Porselen Benzeri Aile
- Stile Fiorito/Çiçekli Üslup
- Stile Compendiario/Özlü Üslup
- Raffaellesca/Raffael Stili

17.yüzyıldan itibaren kaliteli ve işçilikli mayolika üretiminin düşüş yaşadığı görülmektedir. Güney İtalya'da kurulan yeni atölyelerle mayolika üretimi devam eder ancak ortaya çıkan ürünler önceki mayolikaların kalitesini yakalayamaz. Kuzey İtalya'da da porselen benzeri seramiklerin üretildiği görülmektedir. 19. yüzyılda Albisola kentinde tamamen seri üretimle yapılan porselen benzeri seramikler birçok

¹⁹ Ballardini 1938, 10.

ülkeye satılır. Bu yüzyıllarda, mayolika üretimini canlandırmak için Faenza ve Floransa gibi kentlerde önemli ustalar tarafından yeniden üretimler yapılmıştır.

1

2

3

4

5

6

Tablo 1 – 1: Milano Sant'Eustorgio Bazilikası cephesinde yer alan *bacini* seramikler 2: Valencia'dan *Hispano-Moresque* albarello (V&A Müzesi, Env. No. 46-1907) 3: Montelupo'dan *Famiglia a Palmetta Persiana* üslubunda albarello (Uluslararası Seramik Müzesi, Faenza) 4: İtalya'daki seramik merkezleri (Fiocco'dan 5:Urbino'dan *Istoraito* üslubunda tabak (Dekoratif Sanatlar Müzesi, Milano). 6: Faenza'dan *Stile Compendiario* üslubunda tabak (Dekoratif Sanatlar Müzesi, Milano).

II.1.1. Proto ve Arkaik Mayolika (Protomaiolica / Maiolica Arcaica)

Mayolikanın İtalya'daki en eski üretimi, Kuzey ve Orta İtalya'da *Arkaik Mayolika*, Güney İtalya'da ise *Proto Mayolika* olarak adlandırılmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında başlayan akademik çalışmalarda İtalyan seramik uzmanı G. Ballardini, özellikle Orvieto'dan gelen çok sayıdaki mayolikayı İtalya'daki ilk mayolika üretimi olarak tanımlamış ve bu mayolikaların sınıflandırmasını *arkaik* ya da *arkaik stil* olarak yapmıştır²⁰. Arkaik mayolikalar ilk olarak, Po Vadisi ve Toskana bölgeleri arasında yer alan Orvieto, Viterbo ve Faenza gibi verimli kil yataklarıyla seramik üretimine uygun şehirlerde üretilmiştir.

İtalya'nın birçok seramik üretim merkezi, 20. yüzyılın başlarında yapılan kazılarla ortaya çıkarılmış ve bilim dünyasına tanıtılmıştır. Bu merkezlerden biri olan Orvieto'da *arkaik mayolika*'nın ilk üretimlerinin 13. yüzyılda başlamış olduğu, kentte yer alan kuyular gibi eski su sistemlerinde yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Açık beyazımsı veya krem renkli hamurlu, ince beyaz sırlı arkaik mayolikaların süslemelerinde kullanılan kahverengi ve ramina/bakır yeşili bu mayolikaların karakteristik özelliğidir²¹. Bu stilde kahverengi ve bakır yeşilinin birlikte kullanıldığı basit kompozisyonlar yapılmıştır. Bazı kapların zemininde kahverengiyle yapılmış çapraz taramalar yer alır.

Arkaik mayolikaların süsleme kompozisyonunda balık, kuş ve geyik gibi hayvan figürleri (Tablo 2/1-3), nilüfer, palmet, meşe yaprakları, dikenli ve loplu yapraklar gibi bitkisel süslemeler tek başlarına ya da diğer motiflerle birlikte görülmektedir (Tablo 2/4-6). Hayvan figürlerinin yanı sıra fantastik yaratıklar da arkaik mayolikaların süsleme kompozisyonunda kullanılmıştır. Profilden verilmiş insan figürleri veya daha basit olarak geometrik motifler (düğüm ve bantlar) bakır yeşili ile yapılmış, bu süslemelerin sınırları belirginleştirilmek amacıyla kahverengiyle çizilmiştir (Tablo 2/7-9)²². Süslemelerin yapıldığı kapların iç kısımlar tamamen sırlanmış olup, arka yüzler ise sırsız bırakılmıştır. Diğer bir süsleme motifi ise yaşadıkları şehirlere

²⁰ Ballardini 1938, 10.

²¹ Drury – Fortnum 1896, 53.

²² Fiocco 1986, 79.

katkıda bulunmuş aileleri temsil eden armalar olmuştur. Özellikle Faenza'da 1334 ve 1501 yılları arası hüküm süren Manfredi ailesinin armaları, Faenza'da bulunan birçok sürahide görülmektedir²³.

Arkaik mayolikalarda form olarak en çok yuvarlak veya yonca ağızlı tek kulplu, oval gövdeli ve halka kaideli sürahiler dikkat çeker. Kapalı form olarak vazo ve şişeler ise sürahilere göre daha az kullanılmıştır. Form tipinde bu kapalı formların dışında çeşitli büyüklükte ve hafif derinlikteki kase ve tabaklar da sıkça kullanılmıştır. Kapalı formların boyun kısımlarında yeşil renk örgü motifi, gövdede ise kahverengiyle yapılmış dikey kalın çizgiler görülür. Bu kalın çizgiler gövdeyi bölümlere ayırır ve süsleme kompozisyonları bu bölümlere yapılır.

Kuzey İtalya'da da arkaik mayolika kullanımının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Ancak özellikle Milano ve Lombardiya bölgesinde üretimden çok seramikler orta İtalya bölgesinden ithal edilmiştir. Bu mayolikalar özellikle sıvı depolama kaplarıdır. Ayrıca şarap ticaretinde bir ölçü aleti olarak da kullanılmıştır. Bu örnekler içerisindeki Milano belediye armalı (kalkanlı ve haçlı) ve usta imzalı ürünler de oldukça önemlidir. 14. yüzyılda Avrupa'da görülen Büyük Veba salgınının etkileri Orvieto'daki arkaik mayolika üretimine de yansımıştır. Toprak verimliliğini kötü yönde etkileyen bu salgın, 15. yüzyılda Orvieto seramik üretiminin düşüşüne sebep olmuştur.

Proto mayolikalar, Güney İtalya'da Sicilya Adası başta olmak üzere birçok kentte bulunmuştur. Sicilya, Normanların hakimiyeti ele geçirmesine kadar 11. ve 13. yüzyıllar arasında Müslüman devletlerle yakın ilişkiler kurmuştur. Özellikle Kuzey Afrika'da hüküm süren Magriblerle kurdukları ilişkiler sonucunda, Sicilya'da üretilmeye başlanan seramiklerde Magrib etkileri görülmektedir²⁴. Bu seramiklerdeki çok renkli üslup ile geometrik motifler, yelkenliler, hayvan ve insan figürleri, İslam seramikleriyle büyük benzerlik gösterir²⁵.

²³ Fiocco 1986, 107.

²⁴ Fiocco 1986, 76.

²⁵ Hess 2002, 2.

Sicilya'da Gela, Lucera, Caltagirone, Enna, Augusta, Cefalù, Palermo ve Marsala gibi kentlerde proto mayolika örnekleri ortaya çıkarılmıştır. *Puglia* Bölgesi'nde Brindisi, Taranto ve Lecce'de proto mayolikalar bulunmuştur. Ayrıca Campania Bölgesi'nde de ürerimin yapıldığı bilinmektedir. Bu bölgelerde yapılan kazılar sonucunda proto mayolikaların 13. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar üretildiği görülmektedir²⁶. Proto mayolikalarda, arkaik mayolikadan farklı olarak kahverengi ve bakır yeşilinin yanına mavi ve sarı renk eklenip, çok renkli bir üslup kullanılmıştır²⁷. Bu renkler opak beyaz zemin üzerine süslemeleri oluşturacak şekilde boyanmıştır. Geometrik, bitkisel ve hayvan figürlerinin süsleme kompozisyonunda sıkça kullanıldığı proto mayolikalarda, yelkenliler ve insan figürleri de görülmektedir.

Bitkisel süslemeler, yapraklı dallar, çarkıfelek motifi, meşe yaprakları, servi ağacı, örgü motifi ve helezonlardan oluşmaktadır (Tablo 2/10-13). İnsan figürleri daha çok İslam seramik sanatında kullanılan figürlerle benzerdir. Savaşçı, atlı ve dansçı figürleri gibi figürler sade ve basit olarak yapılmıştır (Tablo 2/14-15). Hayvan figürlerinde kuş ve balık ağırlıklı olmak üzere çeşitli deniz hayvanlarının da kompozisyonda kullanıldığı görülür (Tablo 2/16-18). Yeşil renkle yapılmış kalın nokta bezemeler ile süslemeleri belirginleştirmek amacıyla çizilen veya seramiklerin ağız kısımlarını bir şerit halinde çevreleyen kahverengi çizgiler, süsleme kompozisyonundaki geometrik motifleri oluşturur. Arkaik mayolikalarda olduğu gibi proto mayolikalarda da orta büyüklükteki hafif derin kase, tabak ve yonca ağızlı tek kulplu sürahiler form tipinde sıkça kullanılmıştır.

²⁶ Fiocco 1986, 77.

²⁷ Charleston 1974, s. 146.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Tablo 2 - Arkaik ve Proto Mayolikalar

Tablo 2 – 1: Viterbo'dan çift kulplu kase (Bargello Müzesi, Floransa) 2:Orvieto'dan kase (Bargello Müzesi, Floransa) 3: Faenza'dan iki adet sürahi (MIC, Faenza) 4:Orvieto'dan kase (Bargello Müzesi, Floransa) 5: Orvieto'dan kase (Bargello Müzesi, Floransa) 6: Orvieto'dan tek kulplu sürahi (Fitzwilliam Müzesi, Env. No. C.46-1991) 7: Viterbo'dan küçük tabak (MIC, Faenza) 8:Viterbo'dan tabak (MIC, Faenza) 9:Orvieto'dan kase (Fitzwilliam Müzesi, Env. No. C.82-1991) 10: Puglia'dan tabak (Dekoratif Sanarlar Müzesi, Milano) 11: Puglia'dan tabak (Dekoratif Sanarlar Müzesi, Milano) 12: Gela'dan tabak 4:Sicilya'dan tabak (V&A Müzesi, Env. No. 15-1871) 13:Sicilya'dan tabak (V&A Müzesi, Env. No. C.120-1978) 14: Sicilya'dan tabak (Charleston'dan) 15: Gela'dan tabak 16: Gela'dan tabak 17: Gela'dan tabak

II.1.2. Rölyef – Kobalt Mavi Mayolikalar (Zaffera a Rilievo)

Emilia Romagna ve Toskana’da 14. yüzyılın erken dönemlerinde bulunan koyu kobalt mavi sırlı parçalar, bu grubun İtalya’daki ilk örnekleri olarak kabul edilir. Stil açısından arkaik mayolikaların bir üst aşaması veya devamı şeklinde görülebilir. Arkaik mayolikanın karakteristik rengi olan kahverengi ve bakır yeşili bu grupta yerini kobalt maviye bırakır. *Zaffera* kelimesi İtalyanca *zaffiro* yani parlak mavi rengiyle değerli bir taş olan *safire* işaret etmektedir. Bu kobalt mavi renk, kobalt oksit, kuartz ve kumun karışımından oluşur²⁸. Kobalt pigmenti süslemelerin boyanmasında ya da süslemeleri belirginleştirmede kullanılır. Kurşunun erken erime özelliğinden dolayı, süslemeler fırınlama esnasında kabarıp ve seramik yüzeyinin üstünde görülür²⁹. Bu uygulamayla *rilievo* yani *rölyef-kabartma* yapılmış olur. Kobalt boyasının ilk olarak 14. – 15. yüzyıllarda Venedik aracılığıyla doğudan ithal edildiği, İtalyan belgelerinde de *damaschino* yani *şam rengi* olarak geçtiği görülür³⁰. Emilia Romagna ve Toskana bölgelerindeki rölyef - kobalt mavi mayolikaların süslemeleri, Lazio bölgesindekilere göre daha koyu ve daha kalın yapılmıştır³¹.

Rölyef-kobalt mavi mayolikaların koyu kobalt mavi renk dışındaki karakteristik özelliği süslemede kullanılan *meşe yapraklarıdır* (Tablo 3/1-3) Özellikle Toskana bölgesindeki meşe yapraklarıyla bezeli kapları araştırmacı H. Wallis *Oak-leaf jars* olarak adlandırır ve meşe yaprakları süslemesini İslam etkili olarak tanımlar³². Bu süsleme ayrıca Floransa hastane arması olarak kullanılması açısından da ilginçtir³³. Meşe yaprağı dışında yapraklı dallar, damla motifine benzer iri dairesel noktalar, palmet benzeri motifler ve üç yapraklı yonca motifleri bitkisel süsleme olarak kaplarda görülmektedir. Hayvan figürlerinde ise başta balık ve kuş figürleri olmak üzere aslan, geyik, kartal, tavşan, leopar ve köpek gibi stilize edilmiş hayvan figürleri de kullanılmıştır (Tablo 3/4-5). Siren, sfenks gibi fantastik yaratıklar ve özellikle kadın portreleri olmak üzere insan figürleri de kaplarda görülmektedir (Tablo 3/3-6).

²⁸ Hess 2002, 6.

²⁹ Hess 2002, 6.

³⁰ Ravanelli Guidotti 1990, 116.

³¹ Ravanelli Guidotti 1990, 116.

³² Charleston 1974, 148. Oak-Leafs Jars/meşe yaprağı bezeli sürahiler hakkında geniş bilgi için bkz. Wallis 1903.

³³ Charleston 1974, 148.

Geometrik motifler yatay şeritler, çizgisel ve nokta bezemelerden oluşur ve bu bezemeler bazen bitkisel motiflerle birleşerek farklı kompozisyonlar yaratmıştır (Tablo 3/7). Kent armaları veya soylu aileleri temsil eden armalar bu grupta da kullanılmış, bazı örneklerde armaların çevreleri bitkisel motiflerle bezenmiştir (Tablo 3/8). Süsleme kompozisyonları genel olarak İtalyan tekstil sanatı (kumaş) ve minyatür gibi diğer el sanatlarında da görülen kompozisyonlarla benzerlik gösterir³⁴ (Tablo 3/9). Bu süslemelerin İslam kaynaklı olduğu görüşü genellikle ağır bassa da İtalyan dekoratif sanatlarından da etkilendiği yadsınmaz. G. Ballardini rölyef-kobalt mavi mayolikaların üretimi için Bizansla olan ilişkiye dikkat çeker. Bu ilişkinin üretimde önemli yer oynadığını, kullanılan kabartma tekniği ve renklerin Bizans mozaik sanatından etkilendiğini ve İstanbul'da da mimaride kaplama dekorasyonu olarak kullanıldığını belirtir³⁵. Ayrıca rölyef kobalt mavi mayolikadaki meşe yaprağı süslemesinin kaynağını da İspanya olarak ifade etmektedir³⁶.

Rölyef-kobalt mavi mayolikalarda form olarak en çok görülen tip yonca ağızlı, kaideye doğru genişleyen küresel gövdeli, geniş halka kaideli, tek kulplu sürahilerdir. Faenza'da genellikle kapalı formlar yaygındır, sürahiler dışında vazo ve albarellolarda görülür. *Albarellolar* silindirik gövdeli, alçak-yayvan kaideli ve dışa çekik ağızlıdır. Bu form tipi özellikle eczacılık alanında ilaçları aynı şekilde baharat gibi ürünleri saklama ve taşıma kabı olarak işlev görmüştür. Albarelloların ağız kısımları bir kapak, kağıt veya bez parçasıyla kapatılmaktadır. Aynı şekilde silindirik vazo ve kavanozlar da eczacılık alanında kullanılmıştır. Oval forma sahip geniş ağızlı ve çift kulplu vazolarda ise özellikle hayvan figürlerinin bitkisel motiflerle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Derin-yarı küresel gövdeli, yuvarlak ağızlı bazen keskin kenarlı, halka formu ve içi oyuk kaideli tabaklar da çokça kullanılmıştır³⁷.

³⁴ Moore Valeri 1984, 478.

³⁵ Ravanelli Guidotti 1990, 114.

³⁶ Moore Valeri 1984, 488.

³⁷ Ravanelli Guidotti 1990, 118.

Tablo 3: Rölyef – Kobalt Mavi (Zaffera a Rilievo) Mayolikalar.

Tablo 3 – 1:Faenza'dan tabak (MIC, Faenza) 2:Floransa'dan çift kulplu geniş vazo (Bargello Müzesi, Floransa) 3:Floransa'dan tabak (Bargello Müzesi, Floransa) 4:Floransa'dan ait çift kulplu geniş vazo (Bargello Müzesi, Floransa) 5:Faenza'dan ait tabak (MIC, Faenza) 6:Viterbo'dan iki adet vazo (Bargello Müzesi, Floransa) 7:Faenza'dan iki adet yonca ağzılı vazo (MIC, Faenza) 8:Faenza'dan iki adet yonca ağzılı vazo (MIC, Faenza) 9: İtalyan kumaş sanatından örnek (Moore Valeri'den).

II.1.3. Porselen Benzeri Mayolikalar (Alla Porcellana) ve Medici Porselenleri (Porcellana Medicea)

İtalya'da Ortaçağ'dan beri yaygın olan seramik ticareti, güneyde Sicilya'yla Kuzey Afrika ve Müslüman İspanya arasında, kuzeyde ise Venedik-Genova ile Uzakdoğu (Çin) ve Yakındoğu (Suriye, Türkiye, İran) ülkeleri arasında gerçekleşmiştir. 15. yüzyıl ortalarından itibaren Çin'den gelen ve İtalyanlar tarafından çokça beğenilen ayrıca İtalyan koleksiyonlarında da sergilenen birçok porselen, seladon ve porselen benzeri ürünler, seramik sanatında başarılı olan İtalya'nın porselen üretme arzusunu doğurmuştur. Ming Hanedanlığı ürünleri olan bu Çin porselenleri, mavi-beyaz süslemeleriyle dikkat çeker ve hamur yapısı olarak da çok kalitelidirler (Tablo 4/1,3). 1500'lerden itibaren İtalyan seramik ustaları ciddi anlamda Çin porseleni üretme denemelerini gerçekleştirirler.

İtalya'da yapılan ilk porselen denemeleri mayolikanın sır üstü tekniğinin aksine Çin ve İznik seramiklerinde de olduğu gibi genellikle şeffaf bir sırın altına yani sır altı tekniği uygulanarak yapılmıştır. İlk üretimler Venedik ve Cafaggiolo'da görülür. Venedik'in coğrafi konumu dolayısıyla ticarete etkin olması, Çin porselenlerinin ve diğer doğulu seramiklerin ülkeye girmesinde önemli rol oynamıştır. Floransa yakınındaki Cafaggiolo kentindeki ise İtalya'nın soylu ailelerinden biri olan *Medici* ailesinin etkisi büyüktür. Cafaggiolo'da bulunan Medici kalesinde I. Francesco de Medici (1541-1587) himayesi altında başlayan üretim, I. Francesco'nun ölümünden sonra kardeşi I. Ferdinando de Medici (1549-1609) tarafından yürütülmüştür³⁸.

Medici Kalesi'nde bu dönemde seramik alanında uzman Stefano ve Pietro di Filippo kardeşler çalışmış, ürettikleri seramiklerde "S P" şeklindeki imzalarını kullanmışlardır. Ayrıca porselenlerin alt kısımlarında Floransa'da yer alan Santa Maria dei Fiori Kilisesi'nin kubbesi, F harfiyle birlikte yer almaktadır (Tablo 4/2). Bu dönemde bir Venedik elçisi 1575'te I. Francesco'ya yazdığı bir mektupta, doğulu bir ustanın (Levant ya da doğuya seyahat eden bir Yunanlı) porselen üretim metodunu uygulamada İtalyanlara yardımcı olduğunu da yazmıştır³⁹. Bu şekilde Medici

³⁸ Hess 2004, 19.

³⁹ Hess 2004, 19.

Kalesi'ndeki üretim İtalya'daki başarılı porselen üretimi olmuştur. Medici atölyelerinde, İznik seramiklerinde olduğu gibi kuvars veya kumu kille karıştırarak elde edilen hamurlu ürünler, porselene en yakın üretim olmuştur. Bu ürünler, gerçek porselenden daha düşük ısıda fırınlanmış, daha yumuşak hamurlu ve yüksek oranda silis içermektedir. Ayrıca içerisindeki kaolin maddesiyle de Çin porselenlerine daha yakın bir üretim gerçekleşmiştir.⁴⁰ Medici Kalesi atölyelerinde yaklaşık üç yüze yakın parçanın üretildiği bilinmektedir. Ancak günümüze bu parçalardan yaklaşık 60 parçanın ulaştığı bilinmektedir⁴¹ Venedik'te de özellikle yerel ustalar tarafından atölyelerde porselen benzeri seramikler üretilmeye başlamıştır. Özellikle *Maestro Lodovico*'nun yapmış olduğu ve imzasını taşıyan eserler dikkat çekicidir⁴². Medici porselenleri stil açısından da farklı form tiplerine sahip olmuştur. Açık formlarda sıkça kullanılan tabak ve kaseler diğer İtalyan seramikleriyle benzerlik gösterir. Ancak kapalı formlar, daha ince işçilikli ve kalitelidir. Sürahi, vazo ve şişelerde heykel sanatını anımsatan unsurlar görülmektedir. Dalgalı hatlarla yapılan kulplar ve seramiklerin gövdelerinde yer alan kabartma şeklindeki süslemeler dikkat çekmektedir.

16. yüzyıl boyunca yaygın olan *Porselen Benzeri Mayolikalar (Alla Porcellana)*, Medici porselenlerinde olduğu gibi üretim tekniği ve süsleme kompozisyonundaki motiflerle Çin ve Osmanlı seramiklerinden izler taşımaktadırlar. Kuzey İtalya'da Venedik'te Orta İtalya'da ise Cafaggiolo, Faenza, Pesaro, Floransa ve Montelupo'da çokça üretilen bu seramikler, porselene benzer hamur yapısı, bembeyaz bir zemin üzerine mavi ve mavinin tonlarıyla yapılan süslemelerden oluşur (Tablo 4/4-12). Geç dönem örneklerinde ise mavi rengin yanı sıra yeşil, sarı ve kırmızı gibi renklerin eklenmesiyle çok renkli bir uygulama yapılmıştır. Süsleme kompozisyonunda en çok bitkisel bezemeler kullanılır ve bu süslemeler kapların daha çok ön yüzünde görülür. Arka yüzlerde de ince bir şekilde yapılmış bitkisel bezemeler görülmesine karşın, ön yüzdeki süsleme yoğunluğu yoktur. Çin etkili bezemeler başlıca olarak, egzotik deniz kabukları, tekneler, Tao'nun çember sembolünden oluşur⁴³.

⁴⁰ Mack 2005, 185.

⁴¹ Hess 2002, 198.

⁴² Fiocco 1986, 122.

⁴³ Fiocco 1986, 86.

Bitkisel bezemelerden rumi, hatayi benzeri motifler, sarmal filizler, kıvrık dallar ve yapraklar, stilize çiçekler, meyve ve sebzeler, düğümlü şeritler, rozetler, girlandlar aynı şekilde diğer motifler de beyaz zemin üzerine ince dokunuşlarla işlenmiştir (Tablo 4/3-5). Ayrıca kapların merkezinde küçük boyutlu hayvanlar, dini figürler ve armalar da kullanılmıştır (Tablo 4/4,7). İtalyan Rönesans dönemini yansıtan ganimet armaları, antik armalar ve motifler ile dini temalı insan figürleri de (rahip, aziz vb) görülmektedir⁴⁴. Cafaggiolo'da bulunan porselen benzeri mayolikalarda form olarak, küçük boyutlu derin kase ve tabaklar görülür. Bu porselen benzeri mayolikalar form tipi açısından çoğunlukla geniş kenarlı, ortası çukur ve dairesel formlu *tondino* adı verilen tabaklardan oluşmaktadır. Tondinolar dışında albarellolar, sürahi ve vazo gibi kapalı formlar da kullanılmıştır.

16. yüzyılda özellikle Veneto Bölgesi'nde (Venedik ve Padova) yapılan mayolikalarda ise sır altına kobalt maddesi eklenerek *berettino* adı verilen gök mavi renkli sırın oluşturulduğu görülür⁴⁵. Bu renk mayolikalarda zemini oluşturur ve bu zemin üzerine çok renkli süslemeler yapılır. Zeminde daha açık mavi renk kullanılırken çok renkli motifler ise daha koyu mavi/lacivert renkle çizilerek belirginleştirilir. Berettino sırlı mayolikaların süsleme kompozisyonunda meşe yaprakları, üzüm salkımları, iri meyve ve sebzeler, yapraklı kıvrık dallar, armalar ve mimari tasvirler görülür (Tablo 4/13-15). Berettino sır Kuzey İtalya'da Veneto Bölgesi dışında Ligurya Bölgesi'nde, Orta İtalya'da ise Faenza kentinde de kullanılmıştır.

⁴⁴ Charleston 1974, 212.

⁴⁵ Munarini 1990, 209.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

Tablo 4: Medici Porselenleri (Porcellana Medicea) (1-3) Porselen Benzeri Mayolikalar (Alla Porcellana) (4-12) ve Berrettino Sırlı Mayolikalar (13-15)

Tablo 4 – 1: Floransa'dan geniş kase (Bargello Müzesi, Floransa) 2: Medici Porselenlerinde yer alan Santa Maria dei Fiore Kilisesi damgası (MIC, Faenza) 3: Floransa'dan Medici Porseleni (MIC, Faenza) 4: Cafaggiolo'dan tabak (MIC, Faenza) 5: Cafaggiolo'dan tabak (MIC, Faenza) 6: Cafaggiolo'dan albarello (MIC, Faenza) 7: Cafaggiolo'dan sürahi (MIC, Faenza) 8: Cafaggiolo'dan tabak (MIC, Faenza) 9: Cafaggiolo'dan tabak (Bargello Müzesi, Floransa) 10: Montelupo'dan tabak (Bargello Müzesi, Floransa) 11: Montelupo'dan tabak (Bargello Müzesi, Floransa) 12: Siena'dan derin tabak (Dekoratif Sanatlar Müzesi, Milano) 13: Venedik'ten berettino sırlı tabak (MIC, Faenza) 14: Venedik'ten berettino sırlı tabak (MIC Faenza) 15: Venedik'ten berettino sırlı 1627 yılına ait albarello (MIC, Faenza).

II.2.4. Candiana – Türk Stili Mayolikalar (Maioliche Candiana/Alla Turchesca)

16. yüzyılın sonlarından 18. yüzyılın ilk yarısına kadar görülen Candiana mayolikaları, İtalya'nın kuzeydoğusunda yer alan Veneto bölgesinde özellikle Padova ve Venedik'te yaygın olarak üretilmiştir. Candiana kelimesinin anlamıyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Candiana kelimesi ilk olarak 1873 yılında Fortnum'un yapmış olduğu bir yayında, Sevr Müzesi'nde sergilenen bir meyvelikğin arka yüzünde görülür. Burada *S. Chandiana 1633* yazısı bulunmaktadır. Fortnum seramikte yer alan Chandiana kelimesini bir yer ismi olarak yorumlar⁴⁶. Girit adasının bir köyü olan *Candia* veya Padova yakınlarında bulunan *Candiana* köyünün, bu meyvelikteki tanımlamayla aynı anlama geldiğini ifade eder⁴⁷. Ancak bu yanlış tanımlama ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalarla düzeltilir. 1930 yılında Moschetti'nin yaptığı çalışmada *S.* kısaltmasının *suora* yani rahibe anlamına geldiği belirtilmiştir⁴⁸. Daha sonraki çalışmalarda da araştırmacılar Candiana'nın herhangi bir yer ismi olmadığı görüşünde hem fikir olmuştur. Sevr Müzesi'ndeki örnek dışında da İtalya'daki koleksiyon ve müzelerde yer alan Candiana mayolikalarının arka yüzlerinde çok sayıda rahibelere ithaf yazıları görülmektedir⁴⁹.

Candiana mayolikalarının aynı zamanda *alla turchesca* yani *türk işi/stili* olarak adlandırılmasının sebebi, süsleme kompozisyonundaki bitkisel bezemelerin 16. yüzyıl İznik seramiklerinde yer alan süslemelerle benzerliğidir. 1910 yılında Rackham, Victoria & Albert Müzesi'nde bulunan bu tipteki bir seramik grubunun, Anadolu üretiminin (Rodos İşi) taklidi olduğunu ayrıca Viyana Müzesi'nde 1629 tarihli bir parçanın da İznik seramiklerinde yer alan çiçek süslemelerine benzer bezemelere sahip olduğunu ifade eder⁵⁰. Ballardini ise 1940 yılında yaptığı akademik yayında Candiana mayolikalarının Anadolu üretimi olan İznik seramiklerinden esintiler taşıdığını ifade eder⁵¹.

⁴⁶ Ericani 1990, 233.

⁴⁷ Ericani 1990, 233.

⁴⁸ Broilo 2013a, 203.

⁴⁹ Ballardini 1940, 45.

⁵⁰ Ericani 1990, 233.

⁵¹ Ballardini 1940, 43.

Padova'nın kuzeyinde yer alan *Bassano del Grappa* kentinde üretimin varlığı, yapılan kazılarda bulunan fırınlar ve fırın atıklarıyla kanıtlanır. Bunlar 1645 yılında Bassano del Grappa'da üretime başlayan *Manardi* fabrikasına aittir kalıntılardır⁵². 1699 tarihinde Manardi fabrikasının Türk stili Candiana mayolikalarını boyatmak üzere ustalar kiraladığı kayıtlarda görülmektedir⁵³. Bu verilerle birlikte Bassano del Grappa ve çevresinin Candiana mayolikaları için erken üretim merkezi olduğu görülmektedir⁵⁴. Veneto bölgesinde Venedik, Padova ve Este gibi kentlerde bulunan Candiana mayolikalarındaki farklı hamur tipleri (kırmızımsı, pembemsi-sarımsı ve turuncu renkli), farklı oksit ve sır kullanımı, bitkisel bezeme esas alınarak yapılan ancak farklı kompozisyonlara sahip süslemelerle üretimin birden çok merkezde yapıldığı anlaşılmaktadır⁵⁵.

Candiana mayolikalarında kullanılan süsleme kompozisyonları kendi içerisinde gruplara ayrılmaktadır. İznik seramiklerinden esas alınarak yapılan bitkisel bezemeli süsleme kompozisyonlarında genel olarak üç farklı uygulama görülür. İlk olarak İznik seramiklerinde de sıkça kullanılan saz yaprakları ve çiçek süslemelerinin neredeyse birebir yapıldığı dikkati çekmektedir (Tablo 5/1-6). İkinci süsleme kompozisyonunda *üç gül* olarak tanımlanan, gül çiçeğinin İznik seramiklerindeki kullanımına benzer bir uygulama görülür (Tablo 5/7-8). Son olarak ise bitkisel süslemelerin yılanvari kıvrımlarla yapıldığı, kabın merkezinde bitkisel bezemeli ya da manzara tasviri olan bir rozetin yer aldığı kompozisyon Candiana mayolikalarında kullanılmıştır (Tablo 5/9).

Candiana mayolikalarında form tipi olarak da, süsleme kompozisyonunda olduğu gibi İznik seramikleriyle büyük benzerlik görülür. İznik seramiklerinde açık form olarak yaygın olan tabaklar, Candiana mayolikalarında en çok görülen form tipidir. Geniş-yuvarlak gövdeli, geniş ağız kenarlı ve alçak kaideli tabaklar sıkça kullanılır. Tabaklar dışında yarı-küresel gövdeli, dışa çekik ağızlı ve alçak kaideli kaseler de kullanılmıştır. Kapalı form olarak ise İznik seramiklerinde sıkça görülen vazolar, Candiana mayolikalarında sadece Victoria & Albert Müzesi'ndeki 1620'li

⁵² Manardi fabrikası üretimi tabak için bkz. Tablo 5/4.

⁵³ Broilo 2013b,45.

⁵⁴ Broilo 2013b, 45.

⁵⁵ Broilo 2013b, 45.

yıllara ait Padova buluntusu bir vazoyla örneklendirilebilir⁵⁶ (Tablo 5/10). İtalyan mayolikalarında kapalı form olarak sıkça kullanılan albarelolar ise Candiana mayolikalarında fazla tercih edilmemiştir. Faenza Uluslararası Seramik Müzesi'nde yer alan 17. yüzyıla ait Veneto buluntusu geniş albarello, bu form tipinin görülen nadir örneklerinden biridir⁵⁷ (Tablo 5/11). Candiana tipi dışındaki İtalyan mayolikalarında da çoğunlukla görülen meyvelikler ve *crepina* adı verilen dalgalı gövdeye sahip tabaklar, Candiana mayolikalarında da görülmektedir (Tablo 5/12).

⁵⁶ Victoria & Albert Müzesi, Envanter No: 836-1870.

⁵⁷ Faenza Uluslararası Seramik Müzesi, Envanter No: 21689.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Tablo 5: Candiana/Alla Turchesca Mayolikaları (Candiana/Türk Stili Mayolıklar)

Tablo 5 – 1:Padova'dan tabak (MIC, Faenza) 2:Padova'dan tabak (MIC, Faenza) 3:Padova'dan tabak (Bargello Müzesi, Floransa) 4:Padova ya da Bassano del Grappa'dan tabak (Victoria & Albert Müzesi, Envanter No:2598.1856) 5:Bassano del Grappa'dan tabak (British Museum, Envanter No: 1878.1230.458) 6:Padova ya da Bassano del Grappa'dan tabak (Ericani'den) 7:Padova'dan tabak (Ericani'den) 8: Veneto Bölgesi'nden geniş tabak (Broilo'dan) 9: Padova'dan geniş tabak (Ericani'den) 10:Padova'dan ait vazo (Victoria & Albert Müzesi, Envanter No:836-1870) 11:Veneto Bölgesi'nden albarello (MIC, Faenza) 12:Bassano del Grappa'dan crespina (Dekoratif Sanatlar Müzesi, Milano)

II.2. Mermer Dekorlu Seramikler (Marmorizzata)

14. yüzyıldan itibaren tüm İtalya'da görülen mayolika üretimi, birçok farklı üslupla 20. yüzyıla kadar sürmüştür. 16. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise mayolika üretiminin yanı sıra farklı teknikteki üretimler ortaya çıkmış ve popüler olmuştur. Özellikle Toskana bölgesinde üretilen *mermer dekorlu (marmorizzata)* seramikler 16. yüzyıl sonlarında neredeyse mayolika üretiminin önüne geçmiştir. Mermer dekorlu seramiklerle aynı hamur yapısına sahip ve eşdeğer şekilde üretilen sgraffito teknikli seramikler de kazılar sonucunda yoğun şekilde bulunmuştur.

Mermer dekoru, 16. yüzyılın sonlarında ilk önce kâğıt sanatında beğenilerek kullanılmış hemen ardından seramik süslenmesinde de popüler olmuştur. İtalyan cilt ustaları, Uzakdoğuda yaygın olan mermerleştirilmiş kâğıt uygulamasını eserlerine başarılı bir şekilde yansıtmışlardır⁵⁸. Kâğıt sanatından sonra seramik sanatında da mermeri taklit etme veya mermerimsi bir yüzey yaratma amacıyla bu teknik uygulanmıştır. Mermer dekorlu seramiklerde genel olarak, 17. yüzyılda İtalya'da ortaya çıkan Barok sanatın hareketli ve güçlü özelliklerini mermer, lapis lazuli gibi değerli taşları taklit ederek yansıtmak amaçlanmıştır.

Arno vadisinin verimli kil yataklarının büyük etkisiyle mermer dekorlu seramik üretimi bu bölgedeki birçok şehirde (Pisa, Montelupo, Floransa, Pontorme/Empoli) gerçekleşmiştir. Üretimin kesinliği, son yıllarda özellikle Floransa ve Tiren Denizi arasındaki bölgede gerçekleştirilen kazılar sonucunda bulunan çok sayıdaki seramik fırınlarının varlığıyla kanıtlanır. Aynı şekilde Pontorme/Empoli'de bulunan fırın atıkları, çok sayıdaki sgraffito ve mermer dekorlu seramikler 1575-1625 tarihli konteks içerisinde yer alır⁵⁹.

Mermer dekorlu seramikleri, ince, kompakt ve koyu kırmızı hamurludur. Mermer dekoru, parça hala ıslakken beyaz astar üzerine çok renkli ıslak olan boyaların eklenmesiyle yapılır. Islak boyalar birbirine karıştırılır ve bu şekilde mermeri anımsatan bir görüntü ortaya çıkar. Mermer dekorlu seramiklerde, ıslak boyalarla desenin

⁵⁸ Moore Valeri 2012, 11.

⁵⁹ Moore Valeri 2012, 14.

yapılmasının ardından fırınlanan kaplar, sırtın sürülmesinden sonra tekrar fırınlanır⁶⁰. Bu seramiklerde mermer dekorunu yapmak için kırmızı ve beyaz başta olmak üzere siyah, yeşil ve bej renkleri kullanılır. Mermer dekoru farklı renk kombinasyonlarıyla seramiklerde uygulanmıştır. Birincisi, genellikle kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan üç renkli mermer dekorudur (Tablo 11/No. 1). İkincisi, kırmızı ve beyaz rengin birlikte kullanılmasıyla oluşur (Tablo 11/No. 8). Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise iki renkli uygulamada kırmızı-beyaz renk dışında siyah ya da koyu kahverengi ile beyaz rengin mermer dekoru oluşturduğu görülür⁶¹. Mermer dekoru genellikle iç yüzeyde görülür ancak bazı örneklerde dış yüzeye de uygulanmıştır (Tablo 11/No. 5).

Çeşitli form tiplerine sahip mermer dekorlu seramiklerde açık form olarak hafif dışa çekik ağızlı halka kaideli tondino tabaklar, yarı küresel gövdeli küçük boyutlu düz ağızlı kaseler, dalgalı ağız kenarlı meyvelikler, dışa çekik ağızlı derin kase ve tabaklar sıkça görülür (Tablo 11/No. 7). Kapalı form tipinde ise mermer dekorlu seramiklerin karakteristik form tipi olan mataralar dikkat çekicidir (Tablo 11/No. 8-9-10). Bu mataralar *hacı mataraları* ya da *aslan başlı mataralar* olarak da tanımlanmaktadır. Oval gövdeli uzun boyunlu düz ağızlı mataralarda gövdede eşit aralıklarla yapılmış bazıları kabartma aslan figürleri olan kulplar görülür.

Mermer dekorlu seramikler sadece Toskana Bölgesi'nde değil, Kuzey İtalya'da Lombardiya, Veneto ve Emilia Romagna bölgelerinde de bulunmuştur. Ancak bu örnekler, Toskana Bölgesi'ndeki mermer dekorlu seramikler kadar yoğun üretilmemiştir ve ayrıca aynı oranda kaliteli de değildir. Pisa, İtalya'da mermer dekorlu seramiklerin merkezi olmuş, yerel üretim kadar deniz yoluyla da bu seramiklerin ticareti yapılmıştır⁶². Mermer dekorlu seramikler daha çok Kuzey Avrupa ülkelerine gönderilmiş ve beğenilerek kullanılmıştır. İngiltere başta olmak üzere Hollanda, İspanya, Fransa ve Türkiye'ye ithal edilen bu seramikler bazı ülkelerde taklit edilerek yeni bir üretime sebep olmuştur. İngiltere/Staffordshire'da öncelikli olarak ithal edilen ürünler kullanılmış, sonrasında kalite ve teknik açıdan Toskana'dan farklı bir üslupla

⁶⁰ Beltran – Miro 2010, 15.

⁶¹ Moore Valeri 2012, 14.

⁶² Blake 1981, 105.

mermer dekorlu seramikler üretilmiştir⁶³. Barcelona’da ise 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıla ait kontekslerde yüksek kaliteli kase, tabak ve aslan başlı mataralar bulunmuştur⁶⁴.

Tablo 6: Mermer Dekorlu / Pisa Tipi Seramikler (Ceramiche Marmorizzate)

⁶³ Moore 2012, 13.

⁶⁴ Beltran – Miro 2010, 16.

Tablo 6 – 1: Montelupo'dan tondino (Bargello Müzesi, Floransa) 2: Arno Vadisi'nden kase (British Museum, Env. No:1895-1023. 10) 3: Ferrara'dan kase (Fitzwilliam Museum, Envanter No: C. 74-1927) 4: Arno Vadisi'nden tabak (British Museum, Env. No: 1855-0313. 21) 5: Arno Vadisi'nden tabak (British Museum, Env. No: 1855-0313. 21) 6: Toskana Bölgesi'nden matara (Ashmolean Museum, Envanter No: WA-2011. 1) 7: Mermer dekorlu seramiklerin açık form tipleri (Moore Valeri'den) 8: Pisa'dan matara (British Museum, Envanter No: 1887-0210-88) 9: Pisa'dan matara (British Museum, Env. No: 1896.0201.51) 10: Toskana Bölgesi'nden matara (Fitzwilliam Museum, Envanter No: C.1850-1928)

III. Osmanlı Seramikleri (XIV-XIX Yüzyıl)

III.1. Milet Tipi Seramikler

20. yüzyılın başlarında Aydın'da bulunan Milet antik kentinde yapılan kazılar sonucunda ilk kez ortaya çıkan bu seramikler, o dönemde *Milet tipi seramikler* olarak adlandırılmıştır. Frederich Sarre'nin 1935 yılında bilim dünyasına tanıttığı Milet tipi kırmızı hamurlu seramiklerinin uzunca bir süre Milet'te üretildikleri varsayılmıştır. Ancak 1965 yılı İznik kazılarında çini fırınları içerisinde ve İznik Roma Tiyatrosunda bulunan çok sayıdaki Milet tipi seramikler, üçayaklar, defolu mallar ve birçok fırın malzemesi üretimin burada yapıldığını göstermiştir⁶⁵. İlerleyen yıllarda yapılan çalışmalarla Çanakkale, İzmir, Manisa, Balıkesir, Efes, Sardes gibi merkezlerde, İstanbul Saraçhane kazıları, Edirne Zindanaltı Kurtarma Kazıları ve Kütahya'da yapılan hafriyat çalışmalarında da Milet tipi seramikler bulunmuş ve üretimin tek bir merkezle sınırlı olmadığı görülmüştür⁶⁶.

Milet'te üretimin olmadığı görüşünü Milet kazıları başkanı Müller-Wiener de desteklemiş, yapılan kazılarda bu seramiklere rastlanılmadığını belirtmiştir. Ancak Beate Böhlendorf son yıllarda Milet'te yapılan kazılarda bulunan seramik atölyeleri, fırınlar, üçayak gibi fırın malzemeler ve ele geçen çok sayıdaki Milet tipi seramiklerle burada üretim yapıldığını ifade etmiştir⁶⁷. Ayrıca S. Gök de yapmış olduğu yayında, İlyas Bey Külliyesi'ndeki kazı ve temizlik çalışmalarında da Milet tipi seramiklerin yoğun olarak bulunduğunu aynı zamanda üçayak izleri bulunan ve yarı mamül örneklerinde olmasının üretime işaret gösterdiğini belirtir⁶⁸. Milet Tipi seramikler günlük kullanım amacı dışında, özellikle Ankara'da bulunan bazı cami ve mescitlerde mimari süsleme aracı olarak da kullanılmıştır. Ankara Arslanhane Camii, Ahi Yakup Camii, Molla Büyük Mescidi, Hacı İvaz Mescidi ve Hoca Hundi Mescidi mihraplarında ve duvar bezemelerinde Milet tipi seramikler görülür⁶⁹.

⁶⁵ Aslanapa-Yetkin-Altun 1989, 25.

⁶⁶ Özkul Fındık 2007, 238.

⁶⁷ Böhlendorf 2007, 87.

⁶⁸ Gök 2011, 302.

⁶⁹ Demiriz 1973, 177-78.

14. yüzyıldan 16. yüzyıl sonlarına kadar üretilmiş olan Milet Tipi seramikler, kullanılan sıraltı tekniğiyle Anadolu Selçuklu seramik sanatını devam ettirmiştir. Özellikle turkuaz sıraltına siyah boyalı örnekler Selçuklu geleneğini çokça yansıtır. Bunun dışında şeffaf sıraltına tek renkli (kobalt mavi, firuze, yeşil, siyah) veya iki renkli boyamalı (kobalt mavi-manganez moru, kobalt mavi-turkuaz, kobalt mavi-yeşil, kobalt mavi-kırmızı, kobalt mavi-siyah) ve boya kazıma teknikli örnekler de görülür⁷⁰.

Batı Anadolu'da kırmızı kil yataklarının yoğun olması, Beylikler döneminde beyaz hamurun kullanımını azaltmış, kırmızı hamurun seramiklerde çokça kullanılmasını sağlamıştır. Milet işi seramikler de kırmızı hamurlu olup beyaz astarlıdır. Bu seramiklerde astar, pürüzsüz bir yüzey elde etmek ve süslemelerin yapılabilmesini kolaylaştırmak için kapların iç yüzünde tamamen kullanılmış, dışlarında ise yarıya kadar uygulanmıştır. Sırın da benzer şekilde bir kullanımı vardır⁷¹. Milet tipi seramiklerde yaygın olarak açık formlar görülür. Büyük derin kaseler ve geniş kenarlı tabaklar sıkça karşılaşılan formlardandır. Ayrıca kaseler, sürahiler ile az da olsa kandil, pipo, kapak, oyuncak gibi farklı formlarda üretimler de görülür.

Süsleme kompozisyonu çok geniş bir çeşitliliğe sahip olan Milet tipi seramiklerde süslemeleri meydana getirirken üç ana teknik uygulanmıştır. İlk teknikte süslemeler, kalın konturlarla oluşturulmuş, bu konturları belirginleştirilmek adına önceden çizilip boyanmıştır. İkinci olarak ince uçlu bir aletle kazınarak yani sgraffito tekniği uygulanarak süslemeler meydana getirilmiştir. Son olarak ise motifler serbest fırça darbeleri kullanılarak büyük bir ustalıkla hiç kontur uygulanmadan yapılmıştır⁷². Yapılan kompozisyonlarda bitkisel süslemeler çok zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Genellikle kontursuz yapılan bitkisel süslemeler, çeşitli çiçekler, ince söğüt ve zambak yaprakları, karanfil dalları, kıvrık dallar, salkımlar, kalp benzeri motifler, helezonlar, palmet ve rumilerden oluşur⁷³ (Tablo 7). Bu süslemeler çoğunlukla kapların merkezinde büyük bir rozet şeklinde (Tablo 7/2-4) ya da rozeti çevreleyecek veya rozetten çıkan dallar biçiminde uygulanmıştır.

⁷⁰ Özkul Fındık 2007, 238.

⁷¹ Parker 1965, 158.

⁷² Parker 1965, 160.

⁷³ Özkul Fındık 2007, 238.

Milet tipi seramiklerde yaygın olarak görülen diğler bir süsleme radyal hatlardır (Tablo 7/2-6). Çin seladonlarından etkiler taşıyan bu süsleme, kapların merkezindeki rozete yukarıdan aşağıya doğru gelen sık sık ve kalın fırça darbeleriyle bazen tek bazen iki sıra halinde yapılır. Radyal hatlar dışında altı köşeli yıldız, üçgen, altıgen, zikzak, rozet, helezon ve meander gibi geometrik motifler de kullanılmıştır. Hayvan figürleri olarak ise balık ve kuş figürleri görülmekte az da olsa insan figürlü örneklerde bulunmaktadır⁷⁴. Bu seramiklerde süslemeler iç yüzeyin tamamını kaplayacak şekilde yapılmış, dış yüzde ise süsleme kullanılmamıştır.

⁷⁴ Aslanapa-Yetkin-Altun 1989, 25.

Tablo 7: Milet Tipi Seramikler

Tablo 7 – 1:İznik'ten kase (Discover Islamic Art Projesi'nden) 2:İznik'ten kase (Özkul Fındık'tan) 3:İznik'ten kase (Discover Islamic Art Projesi'nden) 4:İznik'ten kase (Altun'dan) 5:İznik'ten kase (Aslanapa'dan) 6:İznik'ten kase (Özkul Fındık'tan) 7:İznik'ten kase parçası (Aslanapa'dan) 8:İznik'ten kase (Özkul Fındık'tan) 9:İznik'ten kase parçası (Özkul Fındık'tan).

III.2. Mavi Beyaz İznik Seramikleri

Bizans ve Erken Osmanlı Dönemi'nde önemli bir seramik üretim merkezi olan İznik, 15. yüzyıldan sonra kaliteli ve işçilikli seramik üretimiyle zirve yaparak, sipariş yoluyla Osmanlı sarayına ve Avrupa'ya seramikler göndermiştir. Osmanlı sarayının siyasi anlamda güçlü olduğu yıllarda, seramik ve porselen sanatında başarılı olan Çin'den saraya Yuan ve Ming dönemlerine ait birçok ganimet ve hediyeler gelmiştir⁷⁵. Topkapı Sarayı'na gelen porselen ve porselen benzeri hediyeler çok beğenilmiş, seramik üretiminde önemli bir merkez olan İznik'e gelen hediyelere benzer seramikler yapılması için sipariş verilmiştir. Saray nakkaşhanelerinde ise dönemin kitap ciltlerinde, minyatürlerde, ahşap ve metal işlerinde görülen motiflere benzeyen motiflerin çizimleri yapılmıştır.

Çin'den gelen porselen ve seladonların üretim tekniği, süsleme kompozisyonları, motifleri ve bazı form tipleri İznik seramikleri üzerinde etkili olmuştur. Porselene benzer fritli hamur kullanımıyla önceki üretimlere göre daha sert, beyaz ve sağlam seramikler yapılmıştır. Çin porselenleri üzerinden gelen bir diğer etki ise tabak ve kaselerin kenarlarında görülen dilimli kenar uygulamasıdır. İznik seramiklerinde Çin porselenlerinin en büyük etkisi motif ve süsleme kompozisyonlarında görülmektedir. Çin etkili süslemelerden en sık kullanılan üzüm salkımları ve asma yaprakları, genellikle kapların merkezinde üç salkımlı üzüm ve çevresinde yer alan asma yapraklarından oluşmaktadır. Bu motif dışında Çin etkili dalga-kaya bordürleri, Çintemani/üç top, Çin bulutları ve lotus motifleri görülmektedir.

İznik seramikleri sıraltı tekniği, şeffaf sır ve beyaz astar kullanımıyla Selçuklu ve Milet tipi seramiklerle benzer özellikler taşımaktadır. İznik seramiklerini önceki dönem seramiklerinden ayıran en önemli özelliği beyaz hamurun kullanılmasıdır. Bu dönemde kırmızı hamurun yerine geçen fritli beyaz hamur az gözenekli, sert ve sıkı dokuludur⁷⁶. İznik çini fırınları kazılarında bulunan fırınlardan ise pişirme tekniklerine dair bilgiler alınmaktadır. Dairesel ve dikdörtgen formlu fırınlarda, ilk fırınlama veya kurutma işleminin dikdörtgen planlı fırınlarda, son fırınlamanın ise daire planlı

⁷⁵ Turan Bakır 2007, 279.

⁷⁶ Özkul Fındık 2002, 378.

fırınlarda yapıldığı görülmektedir⁷⁷. Çok renkli bir süsleme kompozisyonuna sahip bu seramiklerde mavi renk sıkça kullanılır. Mavi rengin dışında turkuaz, grimsi mavi, kobalt mavi, zeytin yeşili ve siyah renkler görülür. İznik seramikleri form tipi açısından çeşitlilik gösterir. En yaygın form tipi olarak düz veya çukur tabaklar ve kaseler kullanılmıştır. Kapalı form olarak ise bardak, sürahi, kavanoz, ibrik, maşrapa, vazo, divit, matara, cami kandili ve şamdan gibi çeşitli formlar görülür. Mavi-beyaz seramikler olarak da bilinen İznik seramikleri kendi içerisinde stil açısından bazı gruplara ayrılır.

17. yüzyıla gelindiğinde ise İznik'te üretimin yavaşladığı görülmektedir. Bu yüzyılda dış ticarete İznik seramikleri Avrupa'nın birçok ülkesine gönderilmiştir. Ancak sarayın kontrolü altında çalışan İznik atölyelerinin sadece sarayın ihtiyacını karşılama amaçlı üretim yapmasını, bunun dışında herhangi bir satışı yasaklayan fermanlar bulunmaktadır⁷⁸. Sarayın içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ile İznik'e uzun bir dönem boyunca herhangi bir sipariş vermemesi de olumsuz etkilerden biri olmuştur. Daha çok Çin'den ithal edilen porselen ve porselen benzeri ürünler bu dönemde sarayda kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde kullanılan renk ve sırda da düşüş görülmektedir. Parlak kırmızı rengin kahverengimsi ya da turuncu bir tona dönüşmesi ve fırınlamada kullanılan sırda görülen bozulmalarla üretimin düşüşü hızlanmıştır. İznik'te seramik üretiminin düşüşünü gösteren diğer bir veri de Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinden elde edilmektedir. Evliya Çelebi I. Ahmed Dönemi'nde İznik'te 300 civarı atölye olduğunu ancak 50 yıl sonra yapmış olduğu gezide ise bu sayının 9'a kadar inmiş olduğunu belirtmektedir⁷⁹.

⁷⁷ Turan Bakır 2007, 301.

⁷⁸ Özkul Fındık 2002, 376.

⁷⁹ Evliya Çelebi (S. A. Kahraman – Y. Dağlı) 2006, 7.

III.2.1. Baba Nakkaş Üslubu

İznik seramiklerinde görülen en erken üslup *Baba Nakkaş* (1480-1535) üslubudur. Bu üslup araştırmacılar tarafından ilk olarak Kütahyalı Abraham üslubu olarak adlandırılmıştır. Ancak Baba Nakkaş'ın Osmanlı sarayı nakkaşhanesinin önemli nakkaşlarından biri olması ve bu seramiklerin süslemelerini kendisinin de çizdiğinin bilinmesiyle Baba Nakkaş üslubu geçerli olmuştur⁸⁰. Baba Nakkaş Üslubundaki motifler ve süsleme kompozisyonu aynı dönemin metal işçiliğiyle büyük benzerlik göstermektedir. İznik mavi-beyaz grubun ilk örneklerinden olan bu seramiklerde süslemeler, kapların tamamını dolduracak şekilde sıkışık bir düzen anlayışıyla işlenmiştir. Şakayık ve narçiçeği gibi çiçeklerin stilize edilmesiyle oluşan hatayi ve rumi motifi bu seramiklerin süsleme kompozisyonunda sıkça kullanılmıştır. Hatayi ve rumi dışında ise çiçek, yaprak, kıvrık dallar ve stilize kufi yazı bezemeler yoğun, karmaşık ve girift şekilde süsleme kompozisyonunda görülmektedir (Tablo 8/1-3). Baba Nakkaş Üslubunda yer alan çiçek bezemelerinin kıvrık ve içe doğru bükülen uçları ile oluşturulan yuvarlak hatlar, süsleme kompozisyonunda üç boyutluluk sağlamaktadır⁸¹.

Üslubun erken dönemlerinde bezemeler koyu kobalt mavi zemin üzerine yapılmış, II. Bayezit dönemine gelindiğinde koyu zemin yerine daha açık mavi renkli zemin kullanılmıştır. Bu dönemde süsleme kompozisyonunda sadeliğe gidilmiş, iri hatayi, rumi, düğüm ve stilize bulut motifleri kullanılmıştır. I. Selim döneminde önceki iki uygulamadan farklı olarak zeminde beyaz renk kullanılmış, lotus motifi başta olmak üzere süslemeler kobalt mavi renkle yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde seramiklere olan talebin artmasıyla daha hızlı bir üretim gerçekleşmiştir. Hızlı üretimi gerçekleştirmek adına motifler sadeleşmiş, kobalt mavi rengin kullanımı da azaltılarak malzemedен tasarruf yoluna gidilmiştir. Baba Nakkaş üslubunun son dönemi olan Kanuni döneminde ise süsleme kalitesi olarak düşüş gözlemlenir ancak üslubun tamamen bitmiş olduğunu söylemek doğru olmaz. İlerleyen dönemlerde de diğer üsluplarda Baba Nakkaş Üslubunun özellikleri gözlemlenmektedir.

⁸⁰ Atasoy – Raby 1989, 96.

⁸¹ Özkul Fındık 2002, 378.

III.2.2. Haliç İşi/Helezonik Tuğrakeş Seramikler

İstanbul-Haliç'te 20. yüzyılın başlarında yapılan kazılarda çok sayıda ele geçirilen seramikler ilk olarak buluntu yerlerinden dolayı *Haliç işi* seramikler (1525-1550) olarak adlandırılmıştır. Ancak bu seramiklerin, İznik'teki kazılar sonucunda üretim yerlerinin İznik olduğu kanıtlanmıştır. 16. yüzyılın ilk yarısı boyunca üretilen Haliç işi seramikler ayrıca Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğrasından taşıdığı esintilerle *Helezoni Tuğrakeş* üslubu olarak da bilinmektedir⁸². Diğer İznik seramikleri gibi beyaz hamurlu bu seramikler, beyaz astarlı ve şeffaf sır altına mavi boyama tekniğiyle yapılmıştır. Baba Nakkaş üslubunun son dönemlerinde olduğu gibi Haliç işi seramiklerde de bezemeler beyaz zemin üzerine yapılmıştır. Bezemeler genellikle mavi-kobalt mavi, turkuaz, siyah renkle işlenmiş, bazı süslemeler belirginleştirilmek amacıyla içerdiği mineralden dolayı sırda dağılmayan özelliğe sahip koyu yeşili renkle çizilmiştir⁸³.

Bir merkezden çıkan küçük çiçek ve yaprakların helezonlar şeklinde zemine yerleştirilmesiyle oluşan süsleme kompozisyonunda helezonların birleşme noktalarında hareketlilik kazandırma amacıyla süslemeye belli aralıklarla düzenlenmiş, şemse, madalyon, düğüm ve rumi motifleri eklenmiştir⁸⁴ (Tablo 7/4-6). Bu bitkisel süslemeler ince bir işçilikle çengel şeklinde fırça darbeleriyle yapılmıştır. Kapların ağız kısımlarında ise helezonlar daha az yapılmış, helezonlar yerine yuvarlatılmış meanderlar kullanılmıştır. Haliç işi seramiklerde özellikle kapalı form tiplerinde (ibrik, cami kandili, maşrapa) Baba Nakkaş üslubunda da olduğu gibi Osmanlı maden işinin yadsınamaz bir etkisi görülür. Süsleme kompozisyonunun da dönemin minyatürleri, kitap süslemeleri ve nadiren de olsa çinilerle benzerlik taşımaktadır.

⁸² Atasoy – Raby 1989, 108.

⁸³ Carswell 2006, 50.

⁸⁴ Turan Bakır 2007, 280.

III.2.3. Ustaların Üslubu

İznik seramiklerinde görülen diğer üsluplardan biri olan *Ustaların Üslubu* (1520-1540) 16. yüzyılın ilk yarısında yaygın olmuş, seramik ustaları tarafından Sarayın kuralcı üslubundan uzaklaşarak daha serbest bir stil oluşturulmuştur⁸⁵. Basit, sade ve çabuk çizilebilen süslemelerle ucuz ve yaygın bir üretim yapma amaçlanmış, bu şekilde sarayın grift ve ince işçilikli süslemelerinden farklı bir üslup ortaya çıkmıştır. Ustaların Üslubu seramik grubunda bezemeler beyaz zemin üzerine kobalt mavi renkle yapılmıştır. Bu üslubun en karakteristik süsleme kompozisyonlarından biri, kapların merkezinde bir sehpa ya da masa üzerinde bulunan vazo, sürahi veya bardak içerisinde çıkan simetrik şemalı çiçek demetleridir. Genellikle tomurcuk biçimli çiçekler lale ve karanfilden oluşur.

Ustaların Üslubunda görülen bir diğer süsleme kompozisyonunda ise merkezde bir rozet yer alır, bu rozet çevresinde radyal düzende oval-badem biçimli madalyonlar bulunur. Madalyonlar arasında Ustalar Üslubunun karakteristik süsleme ögesi olan bir vazo içerisinde çıkan çiçek düzenlemesi yer almaktadır (Tablo 7/7-9). Zemindeki bu kompozisyonlar konturlarla sınırlandırılır ve bu kompozisyonun dışında kalan yerler gelişigüzel şekilde küçük bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Kapların ağız kısımlarında radyal hatlı çiçek grupları, yaprak dilimleri, hatayiler veya Çin porseleni etkili kayadalgı ve s biçimli bulut bezemeleri görülür⁸⁶. Bu üslupta yer alan çiçek motifleri rumi ve hatayinin yerini almış, sonraki üsluplar için de ilerleyici bir adım olmuştur. Ayrıca Ustaların Üslubunda kullanılan serbest ve hareketli süslemeler, zemin ve süsleme renklerinin uyumuyla daha canlı bir uygulama görülmektedir. Ustaların Üslubunda açık form tipi olarak tabaklar yaygındır, kapalı formlarda ise matara, cami kandili, sürahi, kavanoz ve ibrik gibi çeşitli formlar bulunmaktadır. Bu üslupta kendisinden önce gelen Baba Nakkaş ve Haliç işi seramiklerden süsleme kompozisyonu ve form tiplerinde etkiler görülür

⁸⁵ Atasoy-Raby 1989, 120.

⁸⁶ Turan Bakır 2007, 281.

III.2.4. Saz Üslubu ve Natüralist Üslup

16. yüzyılın ikinci yarısında görülen *Saz Üslubu*, nakkaş Şahkulu'nun İran'dan Osmanlı Sarayı'na getirip, saraya tanıtmış olduğu saz yapraklarının seramiklerde kullanılmasıyla oluşmuştur. Nakkaşhanede Şahkulu'nun yönetimi altında birçok sanatçının da çalıştığı bilinmektedir⁸⁷. Saray kaftanlarındaki bezeme ayrıntılarıyla benzerlik gösteren saz üslubunda, seramik ustaları serbest fırça darbeleriyle kaftanlardakiler kadar kaliteli olmayan ancak özgün işçiliğe sahip süslemeler yapmışlardır⁸⁸. Bitkisel süsleme ağırlıklı kompozisyonlarda saz yaprakları başta olmak üzere karanfil, sümbül, lale, gül ve şakayıklar sıkça kullanılır.

Simetrik yapılan süslemelerde seramiklerin merkezinde bir saz yaprağı, çevresinde ise birbirlerine ince dallarla bağlanan karanfil, lale ve şakayıklar gibi bitkisel bezemeler yer alır. İnce işçilikli bu süslemelerde genellikle merkezde bir başlangıç noktası bulunur. Bu noktadan çıkan ince dallar, yapraklar ve bitkiler kendi içerisinde bir simetri oluşturur (Tablo 7/10-12). Seramiklerin ağız bordürlerinde Çin etkili bezemeler (çintemani, çin bulutları gibi) görülmektedir. Bu dönemdeki seramiklerde renk paleti genişler, mavi tonlarının yanına mor, eflatun ve kırmızı renk eklenir. Parlak domates ya da mercan kırmızısı olarak adlandırılan kırmızı renk diğer renklere göre daha kalın sürülmüş ve yüzeyden kabarıklığı dikkat çekmektedir. Kırmızının renk repertuarına eklenmesiyle İznik seramiklerinde zirve dönemi gerçekleşmiştir.

Şahkulu'nun saz yaprakları temalı bitkisel süsleme kompozisyonunu, 1557'de saray nakkaşı olan *Karamemi*'nin natüralist üslubu izlemektedir. Lale, sümbül, karanfil ve gül gibi çiçek motiflerinin başarılı kullanımıyla Karamemi'nin natüralist üslubu oluşmuştur. Çiçek motiflerinin yanı sıra önceki dönemlerde de süsleme kompozisyonunda görülen rumi, hatayi, kıvrık dallar ve Çin etkili bezemeler de (Çintemani, Çin bulutları vb) natüralist çiçeklerle birlikte kullanılmıştır. Çok renkli süsleme kompozisyonunda renk paletine eklenen kırmızı renk bu dönem seramiklerinde dikkat çekici öğelerdendir.

⁸⁷ Lane 1957, 52.

⁸⁸ Atasoy – Raby 1989, 133.

III.2.5. Başak Demeti Üslubu

1570'lerden itibaren görülen Başak Demeti Üslubu, adından da anlaşılacağı üzere başak demeti motifinin süsleme kompozisyonunda yoğun olarak kullanıldığı üsluptur. Başak demetlerinin yanı sıra buğday demeti, şakayık, zambak ve çengelli yaprak gibi diğer bitkisel motiflerde süsleme kompozisyonunda kullanılmaktadır. Üslup, süsleme kompozisyonundaki diğer bitkisel motiflerden daha kolay ayırt edilebildiği için başak demeti adıyla anılmıştır⁸⁹. Başak demetleri birbirlerine kesintisiz yapraklı kıvrık dallarla bağlanmıştır (Tablo 8/13-15). Saz ve natüralist üslubun çok renkli süsleme kompozisyonu yerine başak demeti üslubu, Çin etkili yoğun mavi beyaz süslemelere sahiptir. Mavi beyaz süsleme kompozisyonunun kullanım kolaylığı sebebiyle üslup, cami kandilinden bardaklara çok çeşitli form tiplerinde uygulanmıştır. Ayrıca bu dönemde görülen renkli astar tekniğiyle de birlikte uygulanan başak demeti üslubu, turuncu-pembemsi renkli zemin üzerinde başak demeti ve kıvrık dallar süslemesiyle görülmektedir.

III.2.6. Renkli Astar Teknikli Seramikler

İznik'in 14. yüzyıl kırmızı hamurlu seramiklerinde kullanılan renkli astar tekniğinden farklı olarak bu dönemde daha ince işçilikli renkli astar tekniği görülmektedir. Teknik, renkli astar üzerine, çok renkli veya beyaz renkte süslemelerin yapılması ve bunun üzerine şeffaf sırtın sürülmesiyle oluşur⁹⁰. Zemin renklerinde yavruağzı, bordo, kırmızı, bej, mavi ve mavi tonları sıkça kullanılmaktadır (Tablo 8/16-18). Bu renkli zemin üzerine yapılan bezemelerde ince konturlar uygulanmış ve bezeme içleri çeşitli renklerle(beyaz, mavi, yeşil, kırmızı, mangan moru) boyanmıştır⁹¹. Süsleme kompozisyonunda ise İznik'in karakteristik bitkisel süslemeleri (rumi, hatayi, yaprak ve kıvrık dallar) ve çiçekler (lale, nergis, karanfil, saz yaprakları) görülmektedir. Bu bezemeler daha stilize ve şematik bir şekilde yapılmış, süsleme kompozisyonu da sade düzenlemelerle oluşturulmuştur. Renkli astar tekniği çoğunlukla tabaklarda uygulanmıştır. Ancak sürahi ve kupalarda da uygulandığı görülmektedir.

⁸⁹ Atasoy – Raby 1989, 240.

⁹⁰ Özkul Fındık 2002, 380.

⁹¹ Carswell 2006, 88.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Tablo 8: Mavi Beyaz İznik Seramikleri

Baba Nakkaş Üslubu (1-3) Haliç işi Seramikler (4-6) Ustaların Üslubu (7-9) Saz Üslubu (10-12) Başak Demeti Üslubu (13-15) Renkli Astar Teknikli Seramikler (16-18)

Tablo 8 – 1: 1530’lu yıllara ait kase (Victoria & Albert Müzesi, Env. No: C.257-1921) 2: 1480’li yıllara ait kavanoz (Victoria & Albert Müzesi, Env. No: C.57-1952) 3: 1520-1525’li yıllara ait ibrik (Victoria & Albert Müzesi, Env. No: 349-1897) 4: 1530-1540’lı yıllara ait tabak (Bargello Müzesi, Floransa) 5: 1530-1545’li yıllara ait tabak (Ashmolean Müzesi, Env. No: EAX.3274) 6: 1545’li yıllara ait kase (Victoria & Albert Müzesi, Env. No:243-1876) 7: 1535’li yıllara ait tabak (Atasoy-Raby’den) 8: 1525-1535’li yıllara ait tabak (Freer Gallery of Art, Washington DC, Env. No:F1955.8) 9: 1530-1535’li yıllara ait kase (Fitzwilliam Müzesi, Envanter No:C.12-1974) 10: 16. yüzyılın ikinci yarısına ait tabak (MIC, Faenza) 11: 16. yüzyıla ait tabak (Metropolitan Müzesi, Envanter No:12.203) 12: Geç 16. yüzyıla ait tabak (Metropolitan Müzesi, Envanter No:02.5.42) 13: 1575’li yıllara ait vazo (Victoria & Albert Müzesi, Env. No: C2039-1910) 14: 16. yüzyıla ait tabak (British Museum, Env. No:G.99) 15: İznik’ten tabak (Metmusesum, Env. No: 66.4.2) 16: 1575’li yıllara ait tabak (Victoria & Albert Müzesi, Env. No: C.2010-1910) 17: 1560-1565’li yıllara ait tabak (Victoria & Albert Müzesi, Env. No:276-1893) 18: 1550-1560’lı yıllara ait tabak (Victoria & Albert Müzesi, Env. No:C.2014-1910).

III.3. Eyüp Ebru Desenli ve Çanakkale Mermer Dekorlu Seramikler

17. yüzyıl sonlarında İznik'te kaliteli üretimin düşüşü ve atölyelerin kapanışından sonra, İznik üretiminin devamını sağlamak adına 1724'te açılan Tekfur Sarayı çini fabrikaları bu dönemin önemli üretim merkezi olmuştur. Tekfur Sarayı'nda üretilen seramiklerde sır, renk ve kalite olarak İznik seviyesinin elde edilememesi üzerine üretim, İstanbul dışına taşınarak Kütahya ve Çanakkale'de yoğunlaşmıştır. 18. yüzyılda Kütahya'da atölyeler yenilenmiş, sarayın ihtiyacını karşılayacak kaliteli mavi-beyaz ve çok renkli seramiklerle birlikte çiniler de üretilmiştir. Kütahya seramiklerinde İznik üslubunu takip eden bitkisel süsleme ağırlıklı kompozisyonların dışında İznik'ten farklı olarak insan figürlerinin sıkça kullanıldığı görülür. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Çanakkale'de farklı tekniklerde seramik üretimi yoğunlaşmıştır. Seramiklerin süsleme kompozisyonunda kullanılan yelkenliler, kalyonlar, köşk ve cami tasvirleri dikkat çekmektedir.

Eyüp semtinde yer alan Çömlekçiler mahallesinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazılar sonucunda bulunan birçok fırın malzemesi (üçayak), çömlek fırınları ve atölyeler ile bu mahallenin bir seramik üretim merkezi olduğu kanıtlanmıştır⁹². Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde de bu üretimi destekleyen veriler bulunmaktadır. Evliya Çelebi 17. yüzyılda Eyüp'te esnafa ait 250 adet seramik dükkanı (çanakçı, çömlekçi ve bardakçı) olduğunu ve burada üretilen çömleklerin çok kaliteli ve saraya layık ürünler olduğunu ifade eder⁹³. Aynı şekilde 17. yüzyıl seyyahlarından Eremya Çelebi/Kömürçüyan da Çömlekçiler mahallesinde birçok fırın ve atölye bulunduğunu ve burada çok çeşitli çömlek üretimi yapıldığını belirtmektedir⁹⁴. Yapılan kazılar sonucunda elde edilen veriler ve seyyahların ifadelerine göre Eyüp'te 15. yüzyıldan 1936'da son atölyenin kapanmasına kadar kesintisiz olarak seramik üretimi gerçekleştiği görülmektedir⁹⁵. Eyüp'te üretilen seramikler İstanbul'da yerel kullanımın yanı sıra Anadolu'nun birçok noktasına gönderilmiştir. Aynı şekilde bu seramiklerin

⁹² Barışta 1999, 87.

⁹³ Evliya Çelebi (Haz. S. A. Kahraman – Y. Dağlı) 2006, 357.

⁹⁴ Barışta 1999, 88.

⁹⁵ Yenişehirlioğlu 2012, 79.

Anadolu dışında Karadeniz kıyılarında yer alan Kırım ve Gürcistan'da da örnekleri görülmektedir.

Kırmızı hamurlu Eyüp seramikleri sırlı ve sırsız olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır. Sırsız seramiklerde, daha çok çömlek olarak tanımlanan kaplar yaygındır. Bu çömlekler sadece pişirme ve mutfak kabı olarak değil depolama, saklama, sıvı taşıma, para kapları gibi çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Bu amaçlara uygun olarak yemek pişirme kapları, güveçler, tabaklar, kaseler, tencereler bardaklar, çanaklar, kavanozlar, çaydanlıklar, sürahi ve ibrikler gibi çok çeşitli formlar görülmektedir. Eyüp'te çömlekçiliğinin o dönem günlük hayatının vazgeçilmez parçası olduğunu künkler, evlerin bacaları hatta saksıların bile çömlekten yapılması göstermektedir.

Form tipinde sırsız örneklerdeki gibi çeşitliliğe sahip olan sırlı seramik grubunda ise özellikle yeşil renkte yapılmış tek renk sırlı seramikler ve *ebru/mermer desenli seramikler* yer almaktadır. Yeşilin birçok tonuyla ve sarı renkle yapılmış seramiklerde kandil ve şamdanlar dikkat çekmektedir⁹⁶. Eyüp işi seramiklerde görülen başka bir teknik ise ebru desenli ya da mermer dekorlu olarak adlandırılan yeşil, açık ya da koyu kahverengi ve kırmızı renk boyalarla desenlerin oluşturulduğu tekniktir⁹⁷. Kırmızı hamurlu bu seramiklerde, beyaz veya krem rengi astar üzerine şeffaf sır altına boyama yapılır. Beyaz hamurlu örneklerde ise şeffaf sır yerine sarı veya yeşil renk sır altına süslemeler yapılmıştır⁹⁸. Bu teknikte bezemeler, lekeler ya da hareler halinde serbest fırça darbeleriyle işlenmektedir. Ayrıca serpme ve akıtmayla da süslemelerin yapıldığı görülmektedir. Bezemeler yapılan bu uygulamayla, ebru ve mermer dekorunu anımsatmasından dolayı bu adla anılmıştır⁹⁹. Ebruli kapların Eyüp'te sırlı ve sırsız olarak bulunması, bu kapların üretiminin bu bölgede yapıldığını göstermektedir.

18. yüzyıldan itibaren Çanakkale'de yoğunlaşan seramik üretiminde farklı tekniklerin kullanıldığı ve üretimin 20. yüzyıla kadar sürdüğü görülmektedir. Çanakkale seramiklerinde önceki dönemlerde de sıkça kullanılan sıraltı tekniği uygulanmıştır. Bu teknikteki örneklerde serbest fırça darbeleriyle yapılmış bitkisel motifler süsleme

⁹⁶ Gök 2015, 65.

⁹⁷ Barışta 1999, 91.

⁹⁸ Barışta 2000, 159.

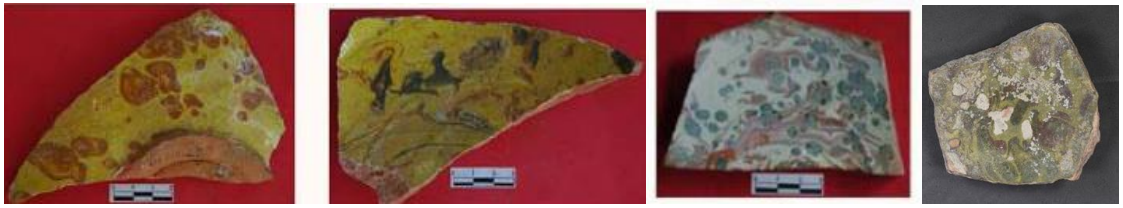
⁹⁹ Yenişehirlioğlu 2007, 361.

kompozisyonunda kullanılmıştır. Çanakkale’de üretiminin kesinliği son yıllardaki araştırmalarla sağlanan akıtma/slip dekorlu seramiklerde ise yeşil ve kırmızı renklerle seramiklerin merkezine şeritler haline inen akıtma dekoru görülmektedir. Bu seramiklerin Çanakkale’de de üretildiği son araştırmalarda bulunan bitirilmemiş, defolu mallar ve üçayaklar ile kanıtlanmıştır¹⁰⁰. Çanakkale’de görülen bir diğer seramik grubu, Eyüp seramiklerinde de karşımıza çıkan *ebru/mermer desenli* seramik grubudur. Kırmızı hamurlu bu seramiklerde beyaz astar üzerine sarı, yeşil ve kahverengi sırla slip uygulaması yapılmış ve mermer dekoru oluşturulmuştur¹⁰¹. Ayrıca bezemede hareler oluşturan bu kompozisyon ebru desenli olarak da tanımlanmaktadır.

Yapılan araştırmalarda ebruli/mermer dekorlu kapların üretiminin sadece Didymoteichon/Dimetoka’da yapıldığı düşünülmüştür. Ebruli kapların Dimetoka’da Osmanlı dönemine ait fırında ifade edilen seramiklerin, son yıllarda yapılan çalışmalarda hem Eyüp’te hem de Çanakkale’de üretiminin yapıldığı görülmektedir.

¹⁰⁰ Böhlendorf 2002, 31-43.

¹⁰¹ Doğer 2009, 33.

1

2

3

4

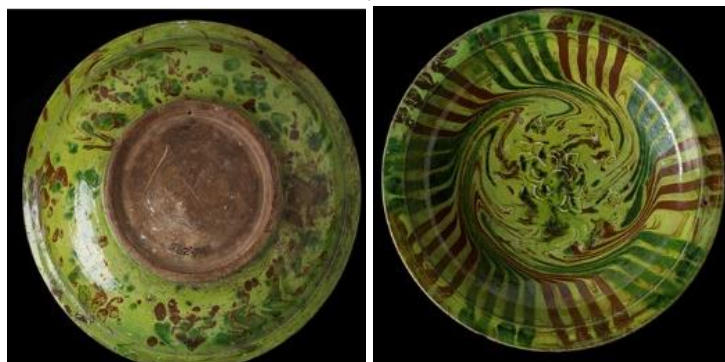
5

6

7

8

9

10

11

Tablo 9: Eyüp Ebru Desenli ve Çanakkale Mermer Dekorlu Seramikler

Tablo 9 – 1: Smyrna Agorası'ndan kaide parçası (Doğer'den) 2: Smyrna Agorası'ndan kaide parçası (Doğer'den) 3: Tekfur Sarayı'ndan kaide parçası (British Museum, Env. No:1910-1217.1) 4: 5: Eyüp'ten ebruli parçalar (Yenişehirlioğlu'dan) 6: Smyrna Agorası'ndan ebruli kase parçaları (Gök'ten) 7: Smyrna Agorası'ndan ebruli kase parçaları (Gök'ten) 8: Çanakkale'den tabak (Victoria & Albert Müzesi, Env. No: 582-1874) 9: Eyüp'ten ebruli seramik parçaları (Barişta'dan) 10: Kırım'da bulunan Eyüp ebruli kase parçaları (Yenişehirlioğlu'dan) 11: Eyüp ebruli kase parçası (Yenişehirlioğlu'dan).

IV. İtalyan Seramikleri İle Osmanlı Seramikleri Arasındaki Etkileşimler

IV.1. Erken İtalyan Mayolikaları (Arkaik/Proto ve Rölyef Kobalt Mavi Mayolikalar) ile Milet Tipi Seramikler Arasındaki Etkileşimler

İtalya ve Batı Anadolu Beylikleri arasında 14. yüzyıldan itibaren başlayan ticaretle birlikte, özellikle Milet ve Efes limanlarından birçok metanın yanı sıra seramik, aynı şekilde Bursa atölyelerinden tekstil ürünleri de İtalya'ya ihraç edilmiştir. Seramik dışında Anadolu'dan İtalya'ya giden seramik ustaları da özellikle Floransa'da kendi üsluplarını yaptıkları ürünlere yansıtmış ve İtalyan mayolikalarında Anadolu'lu etkiler yaratmışlardır¹⁰². 14. yüzyıldan itibaren İtalya'daki Arkaik-Proto ve Rölyef Kobalt Mavi Mayolikalar ve aynı yüzyıllarda Anadolu'da Beylikler Dönemi (Erken Osmanlı) seramikleri olan Milet tipi seramikler özellikle kullanılan motiflerle benzerlik göstermiştir. Ayrıca Güney İtalya'da üretilen Proto mayolikalar ve Anadolu'nun birçok merkezinde görülen Milet tipi seramikler karşılıklı olarak hem Anadolu'da hem de İtalya'daki birçok kazıda bulunmuştur.

F. Sarre, Milet seramikleriyle ilgili yapmış olduğu çalışmada, İtalyan mayolikalarının Anadolu'dan büyük bir etki aldığını ve bunun form ve tasarımlarda kendisini gösterdiğini, özellikle Floransalı seramik ustalarının İslam seramiğinin koyu ve parlak kobalt mavi rengini taklit edip ilk zamanlarda bunu başaramadıklarını, ancak ilerleyen yıllarda çok kaliteli seramikler ürettiklerini ifade eder¹⁰³. Rölyef Kobalt Mavi Mayolikaların karakteristik özelliği olan koyu kobalt mavi rengin bu şekilde geliştiğini belirten Sarre ayrıca bu seramiklerdeki meşe yaprağı motifinin Anadolu'ya özgü olduğunu söylemektedir.

F. Yenişehirlioğlu Avrupa kontekslerinde bulunan Osmanlı seramiklerini incelediği çalışmasında, Milet Tipi seramikler ile Proto ve Arkaik Mayolikalar arasındaki benzerlik ve farklılıklara değinmiştir¹⁰⁴. Yenişehirlioğlu, Proto ve Arkaik mayolikalar gibi erken İtalyan Mayolikaları ile Milet Tipi Seramiklerin kırmızı hamur kullanımı, bazı motif ve süsleme özellikleriyle birbirlerine benzediğini, üretim

¹⁰² Paker 1965, 165.

¹⁰³ Sarre 1935, 86.

¹⁰⁴ Yenişehirlioğlu 2004, 374.

teknikleriyle ise farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Yazar, Proto ve Arkaik mayolikaların ince şeffaf sırn üzerine uygulanan boyama yani sırüstü tekniğiyle yapıldığını, Milet tipi seramiklerin ise sıraltı tekniğiyle uygulandığını ifade etmektedir¹⁰⁵.

Erken İtalyan mayolikaları ile Milet Tipi seramikler arasında görülen benzer motiflerden *helezon motifi*, özellikle Proto mayolikalarda ve İznik Roma tiyatrosu kazılarında bulunan Milet tipi seramiklerde kullanıldığı görülmektedir. N. Özkul Fındık çalışmasında, mavi renk boyalı bir Milet tipi tabakta yer alan helezonların, Proto mayolikalarda sıkça kullanılan helezonlarla benzerlik gösterdiğini ifade eder¹⁰⁶. Yazar, İznik Roma Tiyatrosu'nda bulunan örneklerde, helezonların küçük nokta yapraklar ve kıvrıklarla oluşturulan yaprak demetleriyle birlikte yılanvari şeklinde kullanıldığını belirtmektedir¹⁰⁷. **Ancak, araştırmacıların bu tespitlerinin yanı sıra, yapmış olduğumuz çalışmada, özellikle Proto mayolikadaki helezonların, yılanvari şekilde kıvrılarak yükselen kahverengi ve mavi renkli ince çizgilerle yapıldığı, kahverengi taramayla oluşturulan küçük çiçek ve yeşil renk yapraklarla da desteklenmiş olduğu görülmüştür.**

Milet tipi seramiklerde kullanılan en yaygın süslemelerden biri olan *çarkıfelek rozet* motifi, birbirini dairesel olarak takip eden bezemelerden oluşur. **Çalışmamızda, çarkıfelek rozet motifinin Milet tipi seramiklerde lacivert renkli, tek ya da iç içe geçmiş şekilde olduğu, bir proto mayolika örneğinde ise kahverengi, yeşil ve mavi rengin kullanımıyla yapıldığı görülmüştür.** Bir diğer benzer motif olan *Rumi/üç yaprak* motifi, Milet tipi seramikler ve Erken İtalyan mayolikalarından rölyef kobalt mavi mayolikalarda sıkça kullanılmıştır. **Bu motifin, rölyef kobalt mavi mayolikalarda yatay şeritler arasında tarama zemin üzerinde konturlarla belirlendiği ve birbirini takip eder şekilde uygulandığı tespit edilmiştir.** Milet tipi seramiklerde de aynı tarzda kullanılmış ancak zemin olarak koyu renk tercih edilmiştir. Bizans seramik sanatında da sıkça kullanılan *geçme* motifi, Proto ve Arkaik mayolikalar ile Milet Tipi seramiklerde benzer şekilde kullanım alanı bulmuştur. **Çalışmamızda, Proto ve Arkaik mayolikalarda seramiklerin merkezinde tek başına kullanılan**

¹⁰⁵ Yenişehirlioğlu 2004, 374.

¹⁰⁶ Özkul Fındık 2001, 79.

¹⁰⁷ Özkul Fındık 2001, 79.

geçme motifi, Milet tipi seramiklerde ise gövdede diğer motiflerle birlikte kullanıldığı görülmüştür. Bu motif İtalyan mayolika örneklerinde kahverengi ve yeşil renklerle kalın konturlarla yapılmış, Milet tipi örneklerinde ise hakim renk lacivert olup daha ince konturlarla uygulanmıştır.

Rölyef Kobalt Mavi mayolikaların süslemesinde en çok kullanılan motif olan *meşe yaprakları (foglia di quercia)* da Milet tipi seramiklerde de yoğun kullanım alanı bulmuştur. A. Moore Valeri çalışmasında, Floransa'da o dönemde meşe ağacının ve meşe yapraklarının çok yaygın olduğunu belirtmektedir. Meşe yaprağı motifinin ise dönemin resim, minyatür, tekstil ve fildişi gibi el sanatlarında da sıkça kullanıldığını ifade eder. Ancak rölyef kobalt mavi mayolikalarda yer alan bazı meşe yapraklarının, farklı üsluplarıyla Anadolu'nun yanı sıra İran, Suriye ve İspanya'dan da gelmiş olabileceğini belirtir¹⁰⁸. Moore Valeri ayrıca Rölyef Kobalt Mavi mayolikadaki meşe yapraklarının hayvan (köpek, kuş, aslan, geyik) ve insan figürlerini çevreleyecek şekilde veya süsleme olarak tek başına da uygulandığını ifade etmektedir¹⁰⁹.

Araştırmacıların yapmış olduğu bu tespitlerin yanı sıra çalışmamızda, meşe yapraklarının rölyef kobalt mavi mayolikalarda seramiklerin yüzeylerini dolduracak şekilde ince dallarla birbirlerine bağlanarak yüzeye dağınık olarak yerleştirildiği, aralarında ise çeşitli yaprakların kullanılmış olduğu görülmüştür. Sadece meşe yaprakları süslemesinin ise bu uygulamanın figür kullanılmadan yapılmasıyla aynı şekilde oluşturulmuştur. Bazı örneklerde simetrik olarak karşılıklı dallardan çıkan meşe yaprakları kompozisyonun da kullanıldığı görülmektedir. Bitkisel motiflerin sıkça kullanıldığı Milet Tipi seramiklerde ise meşe yaprağı motifinin daha kalın ve daha stilize olarak uygulandığı çalışmamızda tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmamızda, genellikle merkezde yer alan rozetten çıkar şekilde birbirlerine ince dallarla bağlanan meşe yapraklarının, rölyef kobalt mavi mayolikalarda bulunan meşe yapraklarından farklı olarak daha düzenli bir uygulamaya sahip olduğu görülmüştür.

¹⁰⁸ Moore Valeri 1984, 491.

¹⁰⁹ Moore Valeri 1984, 478.

Erken İtalyan mayolikaları ve Milet Tipi seramiklerde, süsleme kompozisyonunda birbirine benzeyen motifler dışında, bu kompozisyonlar oluşturulurken kullanılan stil de benzerlik göstermektedir. F. Yenişehirlioğlu, Erken İtalyan mayolikalarında özellikle sürahi ve vazo gibi kapalı formlarda süsleme kompozisyonu uygulanırken, süslemelerin yatay şeritlerle bölümlere ayrıldığını, bu bölümler içerisine bitkisel ve geometrik bezemelerin ayrıca hayvan figürleri ve armalar gibi süslemelerin de işlendiğini belirtmektedir¹¹⁰. **Yazarın bu tespitinin yanı sıra yapmış olduğumuz çalışmada, Erken İtalyan Mayolikalarında geometrik kompozisyonların dikey çizgiler ve noktalar şeklinde uygulandığı, bitkisel süslemelerde çiçek, yaprak ve palmet benzeri motiflerin tek başına kullanılmış olduğu, rumi motifinin ise birbirini takip eder şekilde yatay olarak işlendiği görülmüştür.** Milet tipi seramiklerde ise geniş-derin kapların süsleme kompozisyonlarında Erken İtalyan Mayolikalarındaki süsleme kompozisyonuna benzer bir uygulama görülür. **Çalışmamızda, kapların kenar kısımlarında yatay şeritlerin arasında meander ve dikey çizgiler gibi geometrik motiflerin ayrıca dalgalı hatların kullanıldığı, gövdede ise Milet tipi seramiklerin karakteristik süslemesi olan radyal hatların uygulandığı görülmüştür.** Bazı örneklerde ise radyal hatlarla birlikte bitkisel süslemeler ve geçme motiflerin de kullanıldığı dikkat çekmektedir. Hem Erken İtalyan mayolikalarında, hem de Milet tipi seramiklerde yatay şeritler arasına dikey süslemelerin yerleştirilmesiyle, seramiklerde hareketlilik ve yapılan süslemelerin belirginleştirilmesi sağlanmıştır.

¹¹⁰ Yenişehirlioğlu 2004, 374.

Erken İtalyan Mayolikaları

1

3

5

7

9

Milet Tipi Seramikler

2

4

6

8

10

Helezon Motifi

Çarkıfelek Rozet
Motifi

Rumi/Üç
Yaprak
Motifi

Geçme
Motifi

Meşe
Yaprağı
Motifi

Tablo 10: Erken İtalyan Mayolikaları (Arkaik/Proto ve Rölyef Kobalt Mavi Mayolikalar) ve Milet Tipi Seramikler Arasındaki Etkileşimler

Tablo 10 – 1: Sicilya'dan Proto Mayolika kase (Dekoratif Sanatlar Müzesi, Milano) 2: İznik'ten Milet Tipi kase parçası (Özkul Fındık'tan) 3: Sicilya'dan Protomayolika kase (Dekoratif Sanatlar Müzesi, Milano) 4: İznik'ten Milet Tipi kase parçası (Özkul Fındık'tan) 5: Faenza'dan Arkaik Mayolika sürahiler (MIC, Faenza) 6: İznik'ten Milet Tipi tabak (Aslanapa'dan) 7: Orvieto'dan Arkaik Mayolika tabak (MIC, Faenza) 8: İznik'ten Milet Tipi kase (İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden) 9: Faenza'dan Rölyef Kobalt Mavi Mayolika tabak (MIC, Faenza) 10: İznik'ten Milet Tipi kase parçası (Aslanapa'dan).

IV.2. XVI-XVII Yüzyıl İtalyan Seramikleriyle Mavi Beyaz İznik Seramikleri Arasında Görülen Etkileşimler

Osmanlı Devleti'nin seramik üretim merkezi olan İznik, 14. yüzyılda Milet tipi seramiklerle 15. yüzyıl sonundan itibaren ise Mavi-beyaz olarak adlandırılan seramik grubuyla popüler olmuştur. 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyılda üretilen İznik seramikleri, kendi içerisinde stil olarak gruplara ayrılmıştır. En erken Baba Nakkaş üslubundan başlayarak Haliç işi/Helezonik Tuğrakeş Üslubu, Ustaların Üslubu, Saz Üslubu, Natüralit Üslup, Başak demeti üslubu ve Renkli Astar Teknikli seramikleri, 16 ve 17. yüzyıl İtalyan mayolikalarıyla süsleme kompozisyonunda kullandıkları bazı motif ve figürlerle büyük benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikler dışında İznik'in süsleme kompozisyonlarının tamamen kopya edilerek yapılan örnekler de bulunmaktadır. 19. yüzyılda da İtalya'da İznik seramiklerinin taklit edildiği görülmektedir. Floransa'da bulunan Cantagalli atölyesinde, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hem İtalyan mayolikalarını hem de diğer Avrupa seramikleri yeniden üretilmiştir. Ulisse Cantagalli aynı şekilde İznik seramiklerini hem form hem de süsleme kompozisyonu olarak kopya etmiştir. Cantagalli'nin ürettiği bu seramiklerin ayırt edici özelliği, seramiklerin alt yüzlerinde yer alan özel horoz amblemleri olmuştur¹¹¹.

16 ve 17. yüzyıl İtalyan mayolikaları ve Mavi Beyaz İznik seramikler arasında süsleme kompozisyonu dışında, form tipinde de benzerlik görülür. Bu dönemdeki İtalyan mayolikalarında sıkça kullanılan *tondino* şekilli tabak formu, İznik seramiklerinde de tercih edilmiştir¹¹². Özellikle Venedik'te görülen tondinolar, İznik'e İtalya'dan alınan özel siparişlerle getirilmiş olmalıdır. Geniş ağız kenarları ve çukur bir merkezi olan bu örnekler (tondinolar), İznik'te daha önce görülmeyen yeni bir form olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹³. Tondinolar 1525 yılından itibaren yaklaşık 25 yıl boyunca üretilmiş, özellikle Haliç işi/Helezonik Tuğrakeş ve Ustaların Üslubu seramiklerinde sevilerek kullanılmıştır.

¹¹¹ Lane 1957, 61.

¹¹² Yenişehirlioğlu 2004, 373.

¹¹³ Carswell 2006, 102.

IV.2.1. İtalyan Armalı İznik Seramikleri

16. yüzyılda İznik, İtalya'ya siparişler üzerine birçok seramik göndermiştir. Bunlardan en bilineni, yaklaşık 13 parçadan oluşan bir tabak setidir. İtalyan veya İtalyan-Dalmaçyalı bir ailenin kendi armalarını taşıyan ihtişamlı tabak setini, İznik çini fırınlarına sipariş verdiği bilinmektedir¹¹⁴. Bu seramikler İznik'te özenle üretilmiş, İtalyan mayolikalarında görülen tondino form tipi kullanılmıştır. Tabak setinde bu dönemin süsleme kompozisyonları görülmekte, İznik seramiklerinden farklı olarak ise merkezde armalar bulunmaktadır. Kendi içerisinde simetriye sahip süslemelerde karanfil, lale, gül, saz yaprakları ve yapraklı dallar zemine özenle yerleştirilmiştir. Beyaz zemin üzerine yapılan süslemelerde mavi, yeşil ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Armalar ise seramiklerin tam merkezine konumlandırılmıştır (Tablo 11/1-5). Kırmızı çapraz bir bantla ikiye ayrılan armalarda biri beyaz zeminli mavi yıldızlı, diğeri ise tam tersi uygulamaya sahip iki bölüm görülür. Bu tabak setinin bir sofraya takımı olarak yapılmış olması muhtemeldir.

1535-1540 yılları arasına tarihlenen bir İznik tabağında ise merkezde yer alan figür dikkati çekmektedir (Tablo 11/6). İznik seramiklerinde figürler diğer süsleme öğelerine göre daha az kullanılmıştır. Bu tabakta görülen figür de İslam seramiklerinde görülen figürlere göre farklılık göstermektedir. Başındaki tüylü şapka ve üzerindeki kıyafetiyle Rönesans üslubunu yansıtan bir İtalyan gencinin resmedildiği portrede, arka planı ağaçlı tepeler oluşturmaktadır. Tabak form tipi olarak da İtalyan etkileri taşımaktadır. **Çalışmamızda, İtalyan mayolikalarında sıkça görülen tondino tabak formunun kullanıldığı bu örneğin, hem form tipi hem de merkezde bulunan portreyle İtalyan mayolikalarıyla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak süsleme kompozisyonundaki bitkisel süslemeler ve mavi renk kullanımıyla ise İznik etkileri taşıdığı da görülmüştür.**

¹¹⁴ Carswell 2006, 83.

Tablo 11 – İtalyan Armalı İznik Seramikleri (1-5) İtalyan Figürlü İznik Seramiği (6)

Tablo 11 – 1: İznik'ten İtalyan armalı tabak (Atasoy – Raby'den) **2:** İznik'ten İtalyan armalı tabak (Atasoy – Raby'den) **3:** İznik'ten İtalyan armalı tabak (Atasoy – Raby'den) **4:** İznik'ten İtalyan armalı tabak (Atasoy – Raby'den) **5:** İznik'ten İtalyan armalı tabak (British Museum, Env. No: 1878. 1230.490) **6:** İznik'ten İtalyan figürlü tabak (Victoria & Albert Museum, Env. No: 5763-1859)

IV.2.2. Osmanlı Figürlü İtalyan Mayolikaları

Venedik'te 16. yüzyılın ikinci yarısında, rumi motifinin kullanılmasının yanı sıra farklı bir uygulamayla Osmanlı etkileri taşıyan örnekler de görülmektedir. Bu uygulamada, İtalyan mayolikalarında sıkça kullanılan dini ve mitolojik figürler yerine, doğuya duyulan ilgi sonucunda Osmanlı figürleri kullanılmıştır. 16. yüzyılda özellikle dış siyasette elde ettiği başarılarla zirve dönemini yaşayan Osmanlı Devleti, Avrupa'da ilgi çekmeye başlamıştır. Önceki yüzyıllardan beri Avrupa'nın doğuya olan ilgisi, bu yüzyılda ise sarıklı Osmanlı figürlerinin kullanımının yanı sıra başarılı Osmanlı sultanlarının da seramiklerde resmedilmesine sebep olmuştur.

Venedik'te geniş vazoların süsleme kompozisyonlarında, sarıklı Osmanlı figürleri dikkat çekmektedir (Tablo 12/1-2). 16. yüzyılın ikinci yarısına ait geniş-yuvarlak gövdeli bu iki vazoda, birbirine benzer figürler kullanılmıştır. Başlarında sarıkları ve üzerlerindeki sade kıyafetleriyle görülen bu figürler, geniş bir madalyon içerisine alınmıştır. Neredeyse aynı üslupla yapılmış bu iki vazoda, figürler sarı zeminli madalyonlar içerisinde bulunurken, madalyon dışında kalan kısımlar ise mavi zemin üzerine iri bitkisel motiflerle doldurulmuştur.

En dikkat çekici örneklerden birisi de, 16. yüzyılın ikinci yarısına ait bir şişe üzerinde yer alan I. Selim veya Sultan Süleyman'a ait olduğu düşünülen portredir (Tablo 13/4). Osmanlı figürlerini sıkça kullanan bu dönemin önemli İtalyan ressamlarından Gentile Bellini'nin, Fatih Sultan Mehmet'i resmettiği portrede de görülen kürk, şişe üzerinde de kolyeye benzer bir zincirle birlikte kullanılmıştır. Zincir ve taçlı sarık kullanımı ise İtalyan ressam Sansovino'ya ait olduğu düşünülen I. Selim portresinde de görülmektedir. Şişe üzerinde yer alan Osmanlı Devleti'nin üç hilalli arması ve armanın yanında bulunan *S* ve *I* harfleriyle portrenin, I. Selim veya Sultan Süleyman'a ait olduğu öngörülmektedir¹¹⁵.

Deruta'dan iki tabakta ise Fatih Sultan Mehmet portresi olduğu düşünülen figürler görülmektedir. 1525-1560 yılları arasına tarihlenen birinci tabağın kenarlarında, çok renkli rumiler ve Deruta mayolikalarında sıkça görülen ayçiçeği motifleri

¹¹⁵ Sothebys Müzayedesi 189 No'lu parçanın bilgi notundan alınmıştır.

bulunmaktadır. Merkezde ise başında sarığı ve özenli kıyafetiyle Fatih Sultan Mehmet olması muhtemel figür görülmektedir (Tablo 12/7). Portrenin yanında İtalyan şair Petrarca'nın *Uno bello morire tuta la vita onora* (İyi bir ölüm tüm yaşamı onurlu kılar) sözü yer almaktadır. Burada yer alan figürün Fatih Sultan Mehmet olduğunu destekleyen bir diğer unsur ise Fatih'in karakteristik kemerli burun yapısının bu figürde de görülmesidir. Deruta'dan 1500-1540 yılları arasına tarihlenen lüster teknikli başka bir örnekte ise, yine Fatih Sultan Mehmet olduğu düşünülen bir figür görülür (Tablo 12/8)¹¹⁶. Burada, diğer örnekten farklı olarak ağız kenarlarında kıvrım dallar içerisinde yer alan stilize bitkisel motifler bulunur. Merkezde ise lüster tekniğinin baskın rengi olan altın renkli kıyafeti ve sarığıyla Fatih Sultan Mehmet olarak tanımlanan figür görülmektedir.

Aynı şekilde Deruta'dan, 16. yüzyılın ilk yarısına ait bir tabak serisinde ise farklı bir kompozisyonla Osmanlı etkileri görülmektedir (Tablo 12/11-13). Mancini atölyesine ait aynı üslupla yapılan bu üç tabağın kenarlarında, figürlü Deruta tabaklarında olduğu gibi rumiler ve ayçiçeği motifleri bulunmaktadır. Tabağın merkezinde ise ellerinde savaş aletleriyle Osmanlı atlıları görülür¹¹⁷. Tabaklarda yer alan kompozisyonda zemin, zemin üzerindeki ufak bitkiler, atlar ve figürlerin kıyafetlerine kadar tüm detaylar neredeyse birebirdir. Çok renkli (yeşil, mavi, sarı, beyaz) süslemelere sahip bu kompozisyonlarda farklı tek şey, renklerin kullanımınıdır. **Çalışmamızda, bu dönemde Avrupa'da siyasi anlamda zaferleriyle adından söz ettiren Osmanlı Devleti'nin, güçlü sultanları ve başarılı askerleriyle İtalyan mayolikalarında kaliteli, ince işçilikli ve gösterişli bir şekilde resmedilmesinin, bu sebeplerle çok olağan bir durum olduğu görülmüştür.**

¹¹⁶ Victoria & Albert Müzesi C.2185-1910 Envanter No'lu parçanın bilgi notundan alınmıştır.

¹¹⁷ Yenişehirlioğlu 2004, 380.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Tablo 12 - Osmanlı Figürlü İtalyan Mayolıkları

Tablo 12 – 1: Venedik'ten geniş vazo (Sothebys Müzayedesi) 2: Venedik'ten geniş vazo (MIC, Faenza) 3: Faenza'dan tondino (MIC, Faenza) 4: Venedik'ten şişe (Sothebys Müzayedesi) 5: Figürlü albarello (Rijksmuseum, Env. No: BK-NM-11352) 6: Siciya'dan albarello (Metmuseum, Env. No: 02.5.20) 7: Sicilya ya da Faenza'dan albarello (Metmuseum, Env. No: 32.100.375) 8: Deruta'dan tabak (Sothebys Müzayedesi) 9: Deruta'dan tabak (Victoria & Albert Museum, Envanter No.245.4122) 10: Deruta'dan tabak (MAK Museum, Envanter No. Ke-7981) 11: Deruta'dan tabak (British Museum, Env. No:1855.0313.3) 12: Deruta'dan tabak (Fitzwilliam Museum, Env. No: C.100-1927) 13: Deruta'dan tabak (MAK Museum, Env. No: Ke-7981-15.20).

IV.2.3. Porselen Benzeri Mayolikalar (Alla Porcellana) ile Baba Nakkaş Üslubu Seramikleri Arasındaki Etkileşimler

İznik mavi-beyaz seramiklerin en erken grubunu oluşturan Baba Nakkaş Üslubu'nda yer alan *rumi* (*arabesk*) motifi, İtalyan Porselen Benzeri (Alla Porcellana) Mayolikaların süsleme kompozisyonlarında kullanılmıştır (Tablo 13/1-2). Çalışmamızda, Baba Nakkaş Üslubunun mavi-beyaz, girift ve ince işçilikli süslemelerinin, Porselen Benzeri Mayolikalarda zemini dolduracak şekilde yapıldığı görülmüştür. Zeminde Rönesans dönemi motifleriyle (ganimet armaları, dini figürler, müzik aletleri vb.) birlikte ya da tek başına kullanılan rumilerin, Baba Nakkaş Üslubu'nda olduğu gibi yoğun ve kaliteli bir işçilikle işlendiği tespit edilmiştir. Porselen Benzeri mayolikalarda ise İznik seramiklerinden farklı olarak merkezde bir figür veya bir hanedan armasının bulunduğu dikkat çekmektedir. Rumilerin bu tasarım kompozisyonlarını çevreleyecek şekilde ya da kompozisyonların içerisini dolduracak biçimde tondino formu tabakların çukur merkezinde ya da geniş ağız kenarlarında kullanıldığı çalışmamızda tespit edilmiştir.

İslam sanatında mimari süsleme ve küçük el sanatlarında sıkça görülen *rumi* motifi, Osmanlı sanatında da birçok küçük el sanatında sevilerek kullanılmıştır. Avrupa'da ise doğu kökenli *rumi* motifi *arabesk* olarak adlandırılmıştır. C. Piccolpasso'nun yazmış olduğu *I tre libri dell'arte del vasaio* (Çömlekçilik sanatının üç kitabı) adlı kitabında da, *rumi* motifinden *rabesche* şeklinde bahsedilmiş ve bu motifin çizimleri de aynı kitapta yer almıştır¹¹⁸. Bu kitapla birlikte *rumi* motifi, İtalyan süslemeleriyle birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Venedik'in Osmanlı Devletiyle yapmış olduğu yoğun ticaret sonucunda da *rumi* motifinin bu dönem Porselen Benzeri mayolikalarında sıkça kullanılması şaşırtıcı değildir. Venedik'in önemli seramik atölyelerinden Maestro Lodovico ve Jacopo de Pesaro'nun atölyelerinde *rumi* motifinin yaygın kullanımını da bunu desteklemektedir¹¹⁹.

¹¹⁸ Yenişehirlioğlu 2004, 380.

¹¹⁹ Mack 2005, 181.

Porselen benzeri mayolikalarda görülen berettino sırla yapılan renkli zemin uygulamasının, İznik renkli astar teknikli seramiklerle benzer özellikler taşıdığı görülmektedir (Tablo 13/3-4). Özellikle Venedik'te yapılan bu uygulamada gök mavisi renk seramiklerin zeminini oluşturmakta ve süslemeler bu zemin üzerine çok renkli şekilde yapılmaktadır. Bu şekilde daha canlı ve kontrastlık sağlayan bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde İznik seramiklerinde de renkli zemin uygulamasıyla seramiklerde hareketlilik sağlanmıştır. **Ancak çalışmamızda, İznik seramiklerinde zemin renginin tek renkle sınırlandırılmadığı, yavruağzı, bordo, kahverengi ve mavi gibi renkli astar uygulamasının yapıldığı tespit edilmiştir.** İznik renkli astar teknikli seramiklerde de süslemeler zarif işçilik ve zemine çok renkli bir şekilde işlenmiş, zeminle karşıtlık yaratılarak süsleme kompozisyonu dikkat çekici olmuştur.

Porselen Benzeri Mayolikalar

1

Rumi/Arabesk
Motifi

Baba Nakkaş Üslubu

2

Porselen Benzeri Mayolikalar

3

Açık Mavi Renk
(Berettino)
Zemin Kullanımı

İznik Renkli Astar Teknikli Seramikler

4

Tablo 13 – Porselen Benzeri Mayolikalar ve Baba Nakkaş Üslubu Seramikler/İznik Renkli Astar Teknikli Seramikler Arasındaki Etkileşimler

Tablo 13 – 1: Cafaggiolo'dan Porselen Benzeri Tabak (MIC, Faenza) 2: İznik'ten Baba Nakkaş Üslubu tabak (Atasoy – Raby'den) 3: Venedik'ten berettino sırlı tabak (Bargello Müzesi, Floransa) 4: İznik'ten renkli astar teknikli tabak (Victoria & Albert Museum, Env. No: 276-1893)

IV.2.4. Medici Porselenleri (Porcellana Medicea) ile Başak Demeti Üslubu Seramikler Arasında Görülen Etkileşimler

16. yüzyıl İznik seramikleri üzerinde, motif ve üretim tekniği açısından etkisi olan Çin porselenleri aynı şekilde İtalyan mayolikalarını da bu şekilde etkilemiştir. İtalya'da 16. yüzyılın ikinci yarısında Medici ailesinin büyük girişimleriyle Floransa'da Çin porseleni üretim denemeleri başlamıştır. Yapılan ürünlerde, balçıklı kuvars ve kumla birlikte yüksek silikat oranlarına sahip yumuşak bir hamur oluşturmuştur¹²⁰. İznik'te de bu malzemelerle yapılan fritli hamur, mavi-beyaz Çin etkili seramiklerde kullanılmıştır. Kimyaya düşkünlüğüyle bilinen Francesco de Medici Çin porselenlerinin sertliğini ve parlaklığını elde etmek amacıyla birçok deney yapmış bu şekilde en uygun porseleni üretmeye çalışmıştır. Üretim aşamasında doğrudan Çin üzerinden değil, frit hamurlu porcelene yakın üretim yapan İznik üzerinden etkiler alınmıştır.

Üretim tekniği dışında, Medici porselenlerinde kullanılan bitkisel motiflerde de İznik mavi-beyaz seramiklerle benzerdir¹²¹. İznik Başak Demeti Üslubunda görülen yapraklı kıvrık dallar arasına yerleştirilmiş başak demetleri ve buğday tanelerinden oluşan kompozisyon Medici porselenlerinde benzer şekilde kullanılmıştır (Tablo 14/1-2). Ayrıca başak demetleri, iri palmetler ve çiçekler tek başlarına da kullanılmış, İznik seramiklerindeki girift-yoğun süslemeler yerine Medici porselenlerinde daha sade süslemeler görülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada, form tiplerinde iki üslupta da tabakların sıkça kullanıldığı görülmüş, Medici porselenlerinde tek kulplu veya kulpsuz vazoların ise yoğun kullanım alanı bulunduğu tespit edilmiştir. Başak Demeti üslubu seramiklerde, İznik seramik repertuarında çok yaygın olmayan geniş ağızlı ve kulpsuz vazoların kullanıldığı görülmüştür. Medici Porselenleri ile aynı dönem İznik seramikleri arasındaki etkileşimin bir başka göstergesi ise Medici arşiv envanterlerinde görülen *Terra di Salonich* ifadesidir. Bu ifadeye sahip frit hamurlu, porcelene benzer bir kase ve küçük büyük fincanlar bulunmaktadır. Salonich yani Selanik bilindiği üzere Bizans Döneminden beri önemli bir seramik üretim merkezidir. Ancak Selanik'in bu

¹²⁰ Atasoy – Raby 1989,268.

¹²¹ Carswell 2006, 103.

aşamada sadece bir üretim merkezi mi olduğu ya da bir sevkiyat noktası mı olduğu araştırmacılar tarafından açıklığa kavuşturulmamıştır¹²².

Medici Porseleni

1

Başak Demeti Üslubu

2

Üretim Tekniği
Başak Demeti Motifi

Tablo 14: Medici Porselenleri ve Başak Demeti Üslubu Arasında Görülen Etkileşimler

Tablo 14 – 1: Floransa'dan Medici Porseleni tabak (MIC, Faenza) 2: İznik Başak Demeti Üslubu'nda tabak (Los Angeles County Museum, Env. No: M.85.237.82).

¹²² Atasoy –Raby 1989, 268.

IV.2.5. Ligurya Mayolikaları ile Haliç İşi/Helezonik Tuğrakeş Üslubu Seramikler Arasındaki Etkileşimler

Haliç işi/Helezonik Tuğrakeş Üslubu, 16. yüzyılın ikinci yarısında özellikle İtalya'nın kuzeyinde üretilen seramikleri süsleme kompozisyonunda etkilemiştir. Ligurya bölgesinde yer alan Cenova ve Savona'da Haliç işi üslubu taklit edilmiştir¹²³. İtalyan mayolikalarında sıkça kullanılan albarello formunda yapılan bu örneklerde, kıvrık dallar ve küçük stilize bitkisel motiflerle bezeli helezonlar görülmektedir¹²⁴. Geniş ağızlı albarellolar orta boyutta olup, mavi renk süslemelerle bezelidir. Süsleme kompozisyonu üç ana bölümden oluşmaktadır. Helezonlar gövdede beyaz zemin üzerine mavi renkle yapılmış, ağız ve kaide kısımlarında ise çapraz çizgi bezemeler bulunmaktadır.

Ligurya mayolikalarındaki helezon süslemeleri, Haliç İşi seramiklerde olduğu gibi düzenli aralıklarda değildir. Haliç İşi seramiklerde ise İtalyan etkileri süsleme kompozisyonu yerine form tipinde görülmektedir. İznik'te kapalı ve açık olarak çok çeşitli form tiplerinde yapılan bu seramiklerde, helezonların işlenişi bakımından başarılı bir uygulamaya sahip tondino tabak formu İtalyan etkisini göstermektedir. Ligurya mayolikalarında yaygın olan albarello formu ise İznik'te bugüne kadar ortaya çıkan buluntular arasında görülmemiştir.

Tablo 15: Ligurya Mayolikaları ile Haliç İşi Seramikler Arasındaki Etkileşimler

Tablo 15 – 1: Ligurya Bölgesi'nden albarello (British Museum, Env. No: 1990.0502.1) 2: Savona'dan albarello (MIC, Faenza) 3: İznik'ten sürahi (David Collection, Env. No: 11.1970)

¹²³ Carswell 2006, 83.

¹²⁴ Yenişehirlioğlu 2004, 375.

IV.2.6. Candiana Mayolikaları (Alla Turchesca/Türk Tarzı) ile Saz Üslubu ve Ustaların Üslubu Seramikler Arasındaki Etkileşimler

İznik Seramikleri ile 16 ve 17. yüzyıl İtalyan mayolikaları arasındaki etkileşimi en açık bir şekilde gösteren Türk Tarzı olarak da adlandırılan Candiana mayolikaları, Kuzey İtalya'nın Padova bölgesinde yaygın olmuştur. 17. yüzyılda Padova'da üretilen Candiana mayolikalarında İznik etkisi seramiklerin tamamen taklit edilmesiyle ortaya çıkmıştır¹²⁵. Candiana mayolikaları süslemelerinde İznik'in çok renkli (mavi, yeşil, sarı) üslubu kırmızı renk dışında birebir uygulanmıştır. İznik'in kil yataklarının verimliliği ile elde edilen domates-mercan kırmızısı rengi, Padova bölgesinde elde edilemediği için kahverengimsi bir turuncu renk kullanılmıştır¹²⁶.

İznik seramik repertuarının en çok kullanılan çiçek bezemelerinden karanfil, gül, lale, hanımeli, sümbül, yaprak grupları ve en önemlisi saz yaprakları, bu seramiklerde birebir işlenmiştir. Bu süslemelerin ana hatları manganez kahverengiyle çizilmiş, içleri ise çok renkli olarak boyanmıştır. **Çalışmamızda, seramiklerin merkezinde bir noktadan çıkan ve zemini iki bölüme ayıran saz yaprağı ile çevresindeki çeşitli çiçek ve yapraklarla kendi içerisinde bir simetri oluşturan kompozisyonun da Candiana mayolikalarında aynı şekilde kullanıldığı görülmüştür**(Tablo 16/1-3). İkinci bir süsleme kompozisyonunda dikenli yaprakların dairesel biçimde birbirlerini izlediği, aralarında çeşitli çiçek ve yaprakların bulunduğu merkezde ise diğer süslemelerden daha büyük ve daha özenli yapılmış çiçek motifleri bulunmaktadır. **Candiana mayolikalarında bu kompozisyondaki tek değişikliğin ise merkezde bitkisel motif yerine bir manzara tasvirinin kullanılması olduğu tespit edilmiştir** (Tablo 16/ 4-5).

Candiana mayolikaları içerisinde uygulanan başka bir süsleme kompozisyonu olan *üç gül/çiçek* tipi de İznik etkilidir. 16. yüzyılın ikinci yarısında İznik'te görülen bu süslemede ana motif, merkezde tek başına yer alan yapraklı dallarla birbirine bağlanan üç gül motifidir. Bu motifin çevresinde ise simetrik olarak yapılmış lale, karanfil gibi çiçeklerle birlikte üzerinde stilize sümbüller bulunan dallar yer almaktadır. 17. yüzyıl

¹²⁵ Mack 2005, 183.

¹²⁶ Mack 2005, 183.

Candiana mayolikalarında ise üç gül motifi kompozisyon içerisinde birden çok kullanımıyla İznik seramiklerinden ayrılır. Küçük yapraklı dallarla bölümlere ayrılan kompozisyonda stilize yapraklar zemini oluşturmaktadır. Çok renkli bu uygulamada görülen yanık turuncu renk, İznik'in parlak kırmızısını taklit etmedeki başarısızlığı gösterir.

İznik'te 16. yüzyılın ilk yarısında görülen *Ustaların Üslubu* süsleme kompozisyonu da İtalyan Candiana Mayolikalarında kullanılmıştır. 17. yüzyıla ait Padova'dan çift kulplu bir vazonun gövdesinde, antik bir vazo içerisinde çıkan çiçek demetleri (karanfil, sümbül, zambak) görülmektedir (Tablo 16/9). İznik Ustaların Üslubu seramiklerde görülen yoğun süslemeler ve mavi-beyaz renk kullanımı, Candiana mayolikalarında ise yerini çok renkli ve daha sade bir kullanıma bırakmıştır. Ayrıca Ustaların Üslubu süsleme kompozisyonunda görülen tek kulplu sürahiler, kase ve vazolar İznik form tipinin yaygın örneklerindedir. **Çalışmamızda, Candiana mayolikalarında buna uygun olarak İtalya'da sıkça görülen çift kulplu antik vazo kullanımının olduğu görülmüştür.**

Candiana Mayolikaları

1

3

5

7

Süsleme
Kompozisyonu

İznik Saz Üslubu

2

4

6

8

Üç Gül
Motifi

Vazo
İçerisinden
Çıkan Çiçek
Demetleri
Motifi

Tablo 16: Candiana Mayolikaları (Alla Turchesca/Türk Tarzı) ile İznik Saz Üslubu ve Ustaların Üslubu
Seramikler Arasındaki Etkileşimler

Tablo 16 – 1: Padova'dan Candiana Mayolika tabak (Beaux-Arts Museum, Env. No:897.1.658) 2: İznik'ten Saz Üslubu tabak (Ecouen Museum, Env. No: E.CI.8464) 3: Padova'dan Candiana Mayolika tabak (Erincani'den) 4: İznik'ten Natüralist Üslup tabak (Ecouen Museum, Env. No:E.CI.8339) 5: Padova'dan Candiana Mayolika tabak (Erincani'den) 6: İznik'ten üç gül motifli tabak (Christies Müzayedesi) 7: Padova'dan geniş vazo (Erincani'den) 8: İznik'ten Ustaların Üslubu tabak (Victoria &Albert Museum, Env. No: 185-1892).

IV.3. İtalyan Mermer Dekorlu/Marmorizzata Seramikler ile Eyüp ve Çanakkale Mermer Dekorlu/Ebru Desenli Seramikler Arasındaki Etkileşimler

İtalyan ve Osmanlı seramikleri arasında görülen etkileşimler sadece mayolika ve İznik seramikleriyle sınırlı değildir. İtalya'da 16. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan mermer dekorlu/marmorizzata seramikler, Geç Osmanlı seramik gruplarından Eyüp ve Çanakkale'yi etkilemiştir. Mermer dekoru, İtalya'da ilk olarak kitap sanatlarında beğenilerek kullanılmış ve seramik sanatını da etkileyerek mermer dekorlu seramiklerin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Aynı şekilde dönemin sanat akımı olan Barok sanatın dinamizmini seramikte, değerli taş ve mermer benzeri dekoruyla yansıtmaya isteği doğmuştur. Bu şekilde oluşan mermer dekorlu seramikler üretim yeri olan Pisa'da popüler olmuş, yerel üretimin yanı sıra Akdeniz kıyılarına da ithal edilmiştir. Osmanlı sanatında 17. yüzyılda ortaya çıkan ebru sanatı da İtalya'da olduğu gibi kitap sanatında sıkça kullanılmıştır. Kitap kapaklarının iç kısımlarına uygulanan ebrular ayrıca tek başına resim sanatında da görülmektedir¹²⁷. Bu dönemde popüler olan ebru sanatının motif ve kompozisyonları aynı dönem seramik sanatını da etkilemiştir.

İtalyan ve Osmanlı mermer dekorlu seramikler kullanılan renk, sır ve kompozisyon olarak birbirlerine benzemektedir. İtalyan mermer dekorlu seramiklerde kırmızı, beyaz, bej, yeşil, siyah ve sarı gibi renklerin kullanımıyla çok renkli bir uygulama görülmektedir. Çalışmamızda Eyüp ve Çanakkale mermer dekorlu seramiklerde ise sarı, kahverengi ve yeşil renklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. İtalyan mermer dekorlu seramiklerde bezemeler genellikle geniş hareler şeklinde yapılmıştır. Eyüp ve Çanakkale seramiklerinde süslemeler çoğu zaman lekeler halinde akıtma dekoruna benzer olarak uygulanmıştır. **Çalışmamızda, İtalyan mermer dekorlu seramiklerin karakteristik form tiplerinden olan aslan başlı mataraların, Eyüp veya Çanakkale seramiklerinde tercih edilmediği görülmüştür.** Osmanlı mermer dekorlu seramiklerde görülen yarı-küresel gövdeli kaseler ve yayvan gövdeli tabaklar ise İtalya'da üretilen mermer dekorlu seramiklerde de sıkça kullanılmıştır. Bu iki seramik grubu arasındaki farklılıklardan biri de üretim tekniğidir. Pisa'da üretilen marmorizzata seramiklerde mermer dekoru bisküvi fırınından çıkan parça üzerine

¹²⁷ Yenişehirlioğlu 2007, 361.

doğrudan uygulanmakta, Osmanlı örneklerinde ise bisküvi fırınından çıkan parçanın üzerinde önce beyaz astar tabakası, daha sonra ise çeşitli renklerdeki ebru/mermer deseni yapılmaktadır¹²⁸. İtalyan mermer dekorlu seramikler, geniş kenarlı dışa çekik ağız formuna sahiptir. Dışa çekik ağız formları gövdeden hafif sarkar şekilde ya da iç bükey kademeli şekilde uygulanmıştır¹²⁹. Eyüp mermer dekorlu seramiklerin ağız formlarının ise kademeli gövde üzerinde düz şekilde sonlandığı görülmektedir.

İtalyan Mermer Dekorlu Seramikler

1

3

Eyüp/Çanakkale Ebru Desenli Seramikler

2

4

Üretim Tekniği
ve Sır Kullanımı

Tablo 17: İtalyan Mermer Dekorlu/Marmorizzata Seramikler ile Osmanlı(Eyüp-Çanakkale) Mermer Dekorlu Seramikler Arasındaki Etkileşimler

Tablo 17 – 1: Smyrna Agorası'ndan mermer dekorlu seramik (Gök'ten) 2: Kırım-Sudak Kalesi'nden Eyüp ebru desenli kap parçası (Yenişehirlioğlu'dan) 3: Toskana Bölgesi'nden mermer dekorlu tabak (Ashmolean Museum, Env. No:WA1888.CDEF.C440) 4: Çanakkale'den mermer dekorlu tabak (Victoria & Albert Museum, Env. No:582-1874).

¹²⁸ Kontogiannis – Arnavati 2007, 359.

¹²⁹ Gök 2011, 67.

V. XIV-XIX. Yüzyıllar Arasında İtalya ile Osmanlı Devleti Arasındaki Ticari İlişkiler

V.1. Beylikler Döneminde İtalyan Şehir Devletleri'yle Yapılan Ticaret

Anadolu, antik çağlardan beri verimli topraklarıyla tarım ve hayvancılık alanında büyük öneme sahip olmuştur. Bu da erken dönemlerden itibaren yabancı devletlerle yapılan ticarete önemli rol oynamıştır. Genellikle Türk ürünlerinin yabancı piyasaya göre daha ucuz olması, ticareti arttıran etkenlerden biridir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinin ardından, ilk olarak Selçuklular döneminde, özellikle İtalyan şehir devletleriyle ticari faaliyetler gelişmiştir. İtalya'da denizcilikle ilgilenen, Ege ve Akdeniz kıyılarında ticarete etkin olan Ceneviz, Venedik ve Pisa devletleri Anadolu'da da etkili olmuşlardır. Selçuklular bu dönemde özellikle Anadolu'nun kıyı kentlerini ele geçirmiş, bu sayede yapılan ticaretle birlikte gümrük gelirleri artmış ve sürekli bir nakit akışı sağlanmıştır.

Bizans döneminde de önemli bir ticaret merkezi olan *Antalya/Setalia* bu dönemde fethedilerek Akdeniz ticaretinde Selçuklu Devleti'ne büyük gelir getirmiştir¹³⁰. Selçuklular ile Venedikliler arasında 1220 yılında imzalanan ticari bir antlaşmada, Antalya'ya gelen ticari gemiler, gümrük vergileri ve Latin tüccarlar konu edinmiştir¹³¹. Ayrıca bu antlaşmada Venediklilerin Selçuklu Devleti topraklarında ticaretini kolaylaştıran imtiyazların olduğu da dikkat çekmektedir. Selçuklular ve İtalyan şehir devletleri arasında imzalanan ticari antlaşmalarda, Venedikliler dışında Pisalılar ve Cenevizlilerin de adı geçmektedir. 1220 yılında imzalanan ticari antlaşmada, Venediklilere verilen ticari ayrıcalıklar aynı şekilde Pisalılar için de geçerli olmuştur. Bir diğer İtalyan şehir devleti olan Cenevizliler de bu dönemde Antalya'da yoğun ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır. Cenevizlilerin 1237 yılında Antalya'da bir ticari merkez açmış oldukları bilinmektedir¹³². Antalya'dan sonra *Alanya/Alaiye* kentinin de fethedilmesi ve burada tersane kurulmasıyla Selçuklular denizcilik alanında da büyük bir gelişme göstermişlerdir.

¹³⁰ Çavuşdere 2009, 57.

¹³¹ Çavuşdere 2009, 62.

¹³² Pegolotti 1936, 58.

Anadolu'da Selçuklu Devleti'nin hakimiyetinin bitmesiyle birlikte 14. yüzyılda ortaya çıkan Türk beylikleriyle yeni bir dönem başlamıştır. Beylikler Dönemi veya Erken Osmanlı Dönemi olarak adlandırılan bu dönemde, Batı Anadolu Bölgesi'nde kıyı beylikleri olan Karesioğulları, Aydınogulları ve Menteşeoğulları beylikleri, denizcilik alanında etkili olmuştur. Bu beyliklerden özellikle Aydın ve Menteşeoğlu beylikleri yabancı devletlerle siyasi ve ticari ilişkiler içerisinde bulunarak bu alanda başarılı olmuşlardır. Aydınogulları ve Menteşeoğulları beylikleri denizcilik faaliyetlerinde de Sakız ve Girit gibi Ege adalarına akınlar düzenlemiş ve bu alanda da güçlerini göstermişlerdir.

V.1.1. Ayasuluk ve İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki Ticaret

Aydınogulları Beyliği'nin 14. yüzyılda ele geçirdiği *Ayasuluk/Ayasuluğ*, Efes limanının kumlarla dolup önemini yitirmesiyle, ana liman durumuna gelmiştir. Ayasuluk, batılı kaynaklarda Efes'te yaşayan havari St. Jean Teologo/Aziz Yuhanna'dan dolayı Altoluogo/Theologos¹³³ olarak geçmekte hatta Aydınogulları yerine Altoluogo/Teologo Sultanlığı ya da İzmir Beyliği gibi tanımlamalar yapılmaktadır. Ayasuluk yabancı devletlerle ticaretin yaygın yapıldığı bir liman kentiydi. Özellikle Venedikliler, Cenevizliler ve Pisalılar gibi İtalyan şehir devletleriyle ticari faaliyetlerin geniş çaplı yapıldığı görülmektedir. Venedik bu dönemde Ege denizinde Girit ve Eğriboz adaları başta olmak üzere birçok adanın sahibi durumundaydı. Bu da Ege ticaretinde etkili olmalarına fayda sağlamıştır.

Venedikliler, 1337 yılında ticaret sahasını Aydın'a yaymak amacıyla Aydınogulları Beyliği'yle bir ticari antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmayla birlikte, Ayasuluk İtalyan ticaretine resmen açılmıştır¹³⁴. Venedikliler, antlaşmaya göre Aydınogulları Beyliği içerisinde serbestçe ticaret yapabilecek, ibadetlerini gerçekleştirebilecekleri bir kiliseye sahip olacak ve Ayasuluk'ta bir konsolos bulundurabilecekti¹³⁵. Ayrıca kent içerisinde kendilerine ait dükkan, loca ve fırınların

¹³³ Emecen 1992a, 226.

¹³⁴ Zacharidou 1983, 190.

¹³⁵ Telci 2010, 26.

bulunduğu bir mahallenin de sahibi olan Venedikliler, Ayasuluk'ta bir koloni oluşturmuştur.

1348 yılında Venediklilerinde içinde bulunduğu Kutsal İttifak ile imzalan antlaşma, Aydınogulları adına olumsuz maddeler taşımaktaydı. Bu antlaşmayla Aydınogulları, liman gelirlerinin yarısını Kutsal İttifak ile paylaşmak zorunda kalmıştı¹³⁶. Ayrıca bu antlaşmayla birlikte Venedikliler dışında Rodos ve Kıbrıs gibi diğer ülkeler de Ayasuluk'ta konsolosluk kurma hakkına sahip olmuştur¹³⁷ Papa tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmeyen bu antlaşmasından sonra ise 1353 yılında Aydınogulları ve Venedikliler arasında bir ticari antlaşma daha imzalanmıştır. Bu antlaşmayla birlikte Venedikliler, Aydınogulları Beyliği sınırları içerisinde tekrar serbestçe ticari faaliyetlerini gerçekleştirmiştir¹³⁸.

İlerleyen yıllarda Venediklilerle yapılan ticarete bazı kısıtlayıcı maddelerin getirilmesi ve birtakım siyasi anlaşmazlıkların ortaya çıkmasıyla birlikte Ayasuluk'ta Venedik ticareti sekteye uğramıştır. Venediklilerin bu ticarete düşüş yaşamaları bir diğer İtalyan şehir devleti olan Cenevizliler'in Ayasuluk'taki ticaretini geliştirmesine de yardımcı olmuştur. Bu dönemde Foça ve Sakız Adası'na düzenledikleri akınlarla buraları ele geçiren ve bu şekilde Ege Denizi'ndeki ticaret faaliyetlerini arttıran Cenevizliler, konumları dolayısıyla da Ayasuluk ticaretinde etkili olmuşlardır. Cenevizliler ve Aydınogulları arasındaki olumlu ilişkiler, Venedik ile Ceneviz arasında gerçekleşen savaşta Aydınogulları'nın Ceneviz'in yanında olmalarıyla da görülmektedir. Savaş sırasında Ayasuluk limanlarının Cenevizlilere açılmış iki devlet arasında barış ve ticaret antlaşması imzalanmıştır¹³⁹. Ayasuluk'ta 1351 yılında Cenevizlilere ait bir konsolosluğun kurulması ve kendilerine ait mahallelerin olması bu iki devlet arasındaki ticaretin boyutunu göstermektedir¹⁴⁰.

¹³⁶ Telci 2010, 27.

¹³⁷ Zacharidou 1983, 128.

¹³⁸ Telci 2010, 27.

¹³⁹ Zacharidou 1983, 128.

¹⁴⁰ Çavuşdere 2007, 69.

Aydınoğulları Beyliği'nin Venedikliler ve Cenevizlilerle olan olumlu ilişkileri, 1356 yılında Türklerin Eğriboz, Karpathos ve Mora'ya akınlar düzenlemesiyle bozulur. Bu tarihten sonra da beylikte yaşanan iç sorunlar ve Hristiyanların Haçlı Seferleri öncesi yapmış oldukları deniz akınlarıyla Aydınoğulları beyliğini yenmiş ve bu da beyliğin çöküşünü hızlandırmıştır. 14. yüzyılın sonunda da Yıldırım Bayezid tarafından fethedilen Aydınoğulları Beyliği, Osmanlı Devleti yönetimine geçmiştir. 1402'de gerçekleşen Ankara Savaşı'yla Bayezid'in esir düşmesinden sonra beylik tekrar kurulmuştur. Ancak iç karışıklıklar ve beylikte yaşanan mücadelelerle, dış ticarete de başarılı olunamamıştır. 1426 yılında da beylik, Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti ile tamamen son bulmuştur¹⁴¹.

Ayasuluk'ta İtalyan şehir devletleriyle yapılan ticareti en iyi şekilde yansıtan, Floransalı tüccar F. Pegolotti'nin 14. yüzyılın ilk yarısında yazmış olduğu *La Pratica Della Mercatura* adlı kitaptır¹⁴². Pegolotti eserinde Ayasuluk'ta bulunduğu süre içerisinde yapılan ticaretle ilgili bilgiler, kullanılan ağırlık ve uzunluk ölçülerini belirten ve bu ölçüleri Genova, Pisa ve Floransa gibi İtalyan ölçüleriyle karşılaştıran tabloları kullanmıştır¹⁴³. Pegolotti kitabında ayrıca Ayasuluk'ta görmüş olduğu kumaş ve kumaş parçalarının nerede yapıldıklarını, kullanılan boyaları ve uzunluklarını belirten bilgiler de vermektedir.

Ayasuluk, İtalyan şehir devletleriyle yapmış olduğu ticarete birçok farklı ürünü Avrupa'ya ihraç etmiştir. Ayasuluk'tan ihraç edilen ürünlerin başında atlar, tahıl, buğday, pirinç, safran, şap, kuru üzüm, balmumu, kenevir, meşe palamudu, pamuk, Türk ipeği ve kumaşları gibi çeşitli ürünler gelmektedir¹⁴⁴. Ayasuluk'tan doğrudan ihraç edilen ürünlerin dışında, Anadolu dışından gelip Ayasuluk limandan ihraç edilen çeşitli baharat türleri, köle ve kürkler de görülmektedir¹⁴⁵. Bu ürünler Ayasuluk'ta şehir ve liman arasında yer alan antrepolarda depolanmaktaydı¹⁴⁶. Ayasuluk ihraç ettiği ürünler dışında yabancı devletlerden ithal mallar da almaktaydı. İtalyan şehir devletlerinden

¹⁴¹ Telci 2010, 32.

¹⁴² Detaylı bilgi için bkz. Pegolotti, 1936.

¹⁴³ Pegolotti 1936, 57.

¹⁴⁴ Telci 2010, 24.

¹⁴⁵ Fleet 1999, 23.

¹⁴⁶ Zacharidou 1983, 154.

ithal edilen ürünlerin başında şarap, kumaş, şap ve sabun gelmektedir. Özellikle sabunun, Aydınoğulları ve Venedikliler arasında yapılan antlaşmalarda sıklıkla kullanılması, ithalatın boyutunu göstermektedir¹⁴⁷.

Ayasuluk'un İtalyan şehir devletleriyle yapmış olduğu ticareti gösteren diğer önemli unsurlardan biri de sikkelerdir. Aydınoğulları Beyliği'nde birçok hükümdar kendi adlarına bakır ve gümüş akçeler bastırmışlardır. Beyliğin kendi sikkeleri dışında yabancı sikkeleri de piyasada kullanmış olduğu görülmektedir. 14. yüzyılın ortalarında piyasada yaygın olan Floransa parası *florin*, altın sikkeleri ifade etmek için kullanılmaktaydı. Florinin piyasadan düşmesiyle yaygınlaşan Venedik *duka/ducat*'ının, altın sikke ifadesinin yerine geçtiği görülmektedir. Bu dönemde kullanılan bir diğer İtalyan parası ise Napoli hanedanından II. Charles'ın gümüş parası olan *gigliato*'dur. Aydınoğulları Beyliği ile İtalyan şehir devletlerinin yapmış olduğu ticarete kullandıkları bu paraların sahtelerini veya taklitlerini bastırıldığı da bilinmektedir. Özellikle Venediklilerle gerçekleştirilen ticarete kullanılan Venedik dukalarını/ducat taklit eden altın sikkelerin Ayasuluk darphanesinde basıldığı görülmektedir¹⁴⁸. Aynı şekilde Napoli gigliatosunun da sahtelerinin Türk beylikleri tarafından bastırıldığı bilinmektedir¹⁴⁹.

V.1.2. Balat ve İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki Ticaret

Beylikler Dönemi'nde İtalyan şehir devletleriyle ticari faaliyetlerde bulunan bir diğer merkez ise Menteşeoğulları Beyliği'nin önemli kenti *Balat* olmuştur. Antik dönemlerden itibaren Milet limanının da önemli ticari faaliyetlere sahne olması, Beylikler döneminde de Balat'ın ticaret alanındaki başarısını destekleyen unsurlardandır. Balat'ın ticarete başarısı aynı zamanda, batılı kaynaklarda Menteşeoğulları Beyliği yerine daha çok Bizans Dönemi'nde şehre verilen isim olan *Palatia* ile anılmasıdır¹⁵⁰. Menteşeoğulları Beyliği'nin Ege'deki denizcilik faaliyetlerinde de başarılı olması ticareti olumlu yönde etkileyen bir diğer unsur olmuştur. Ege denizindeki birçok adaya akınlar düzenleyen Menteşeoğulları Beyliği

¹⁴⁷ Fleet 1999, 26.

¹⁴⁸ Emecen 1992a, 226.

¹⁴⁹ Çavuşdere 2007, 71-72.

¹⁵⁰ Wittek 1944, 69.

ayrıca 1311 yılında Cenevizlilerle birlikte Rodos ve çevresindeki adaları kuşatmak için Rodos Şövalyelerine karşı ittifak oluşturmuşlardır¹⁵¹.

Ticaret alanında ise 1331 yılında Balat ve Venediklileri temsilen Girit dukası M. Morosoni arasında bir ticari antlaşma imzalanmıştır¹⁵². Yapılan bu antlaşmayla birlikte Venedik, Balat'ta ikamet edebilecekleri bir mekan, konsolosluk ve bir kiliseye (San Nicolo Kilisesi) sahip olmuştur¹⁵³. 1357'li yıllarda Aydınogulları Beyliği'nde olduğu gibi Menteşeoğulları Beyliği'nde de Venedikliler ve Cenevizlilerle olan ilişkilerde olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Venedik'e bağlı Girit, Menteşeoğulları Beyliği ile görüşmelerini kesmiş, 1358'te ise beylikle yapılan ticareti yasaklamışlardır¹⁵⁴. Ancak bir sonraki yıl yapılan görüşmeler ve antlaşmayla birlikte iki devlet arasındaki olumsuzluklar ortadan kalkmıştır. İlerleyen dönemlerde Menteşeoğulları Beyliği'nde ortaya çıkan iç sorunlar ve taht kavgalarıyla beyliğin siyasi anlamda çöküş yaşadığı ve Osmanlı Devleti Sultanı Yıldırım Bayezid'in fethiyle de beyliğin son bulduğu görülür. Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda esir düşmesiyle yeniden bağımsızlaşan Menteşeoğulları Beyliği'nde başa geçen İlyas Bey, Venediklilerle yeniden görüşmelerde bulunur. 1403'te yapılan bir antlaşmayla Venedik, önceki antlaşmalarda olduğundan daha fazla hüküm kazanmıştır. 1415'te ise İlyas Bey'in Osmanlı Devleti'ni hakimiyeti altına girmesi ve 1421'de de ölümüyle birlikte Menteşeoğulları Beyliği tamamen ortadan kalkmıştır¹⁵⁵.

Bu dönemin ticaretine dair önemli bilgiler veren Pegolotti kitabında, Balat ticareti adına Ayasuluk hakkında verdiği kadar detaylı bilgiler vermemiştir. Ancak Balat ve Venedik arasında yapılan ticari antlaşmalarla, ticarete hangi ürünlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre Balat limanından yapılan ticarete baharat, balmumu, deri, pamuk ve Türk ipeği gibi ürünlerin ihraç edildiği görülmektedir¹⁵⁶. Balat limanına Avrupa'dan gelen ürünleri ise kumaş, kalay, bakır, şarap ve sabun oluşturmaktadır¹⁵⁷.

¹⁵¹ Fleet 1999, 11.

¹⁵² Zacharidou 1983, 187.

¹⁵³ Acıpınar 2015, 3.

¹⁵⁴ Çavuşdere 2007, 57.

¹⁵⁵ Çavuşdere 2007, 65.

¹⁵⁶ Emecen 1992b, 5.

¹⁵⁷ Emecen 1992b, 5.

Ayasuluk limanında olduğu gibi Balat'ta da doğrudan yapılan ticaretin yanı sıra Anadolu'nun farklı noktalarından gelen ürünlerin de ihracatı görülmektedir. Safran, susam, bal, balmumu, halı, mazı, şap, hububat ve üzüm gibi ürünlerin İtalyan limanlarının yanı sıra Mısır'a da gönderildiği bilinmektedir¹⁵⁸. Menteşeoğulları Beyliği'nde sıkça kullanılan gigliato, diğer İtalyan sikkeleri olan Venedik dukasında olduğu gibi taklit edilmiş veya sahteleri basılmıştır. Ayrıca Orhan Bey'in bastırıldığı gigliato üzerinde kendi adını yazdırması da dikkat çekicidir.

Harita 2- 14. yüzyıl Batı Anadolu Beylikleri Kentlerini Gösteren Harita (Çavuşdere'den).

¹⁵⁸ Acıpınar 2015, 3.

V.2. Osmanlı Devleti ve İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki Ticari İlişkiler

V.2.1. Cenevizliler ve Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret

Anadolu'da kurulan Türk beyliklerinin ortadan kalkmasıyla birlikte sona eren Beylikler Devrinden sonra Osmanlı İmparatorluğu Dönemi başlamış olur. Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli yere sahip olan Osmanlı Beyliği, Söğüt ve Domaniç'te Osman Gazi tarafından kurulmuştur. Beylikten devlet statüsüne geçiş yapan Osmanlılar hızlı bir yükselişle Anadolu'daki birçok noktayı fethetmiştir. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'ya özellikle de İstanbul'a hakim olmasıyla siyasi anlamda güçlendiği kadar ticaret alanında da başarılı olmuştur. Beylikler Dönemi'nde İtalyan şehir devletleriyle gerçekleşen yoğun ticari faaliyetlerin bu dönemde de devam ettiği görülmektedir.

Osmanlıların yoğun ticari ilişkiler içerisinde bulunduğu İtalyan şehir devletlerinden *Cenevizliler*, Osmanlılardan önce Anadolu'da birçok koloni kurmuşlardır. Bizans Dönemi'nde özellikle Batı Anadolu'da Bizanslılarla ticari ilişkilerde bulunmuş ve birçok ticari ayrıcalık elde etmiştir. Cenevizliler, Selçuklular döneminde Anadolu'da ticari ayrıcalıklarını korumuş ve önemli ticari faaliyetler gerçekleştirmiştir. Daha sonraki dönemde Anadolu Beylikleriyle de ticaret alanında iyi ilişkiler kuran Cenevizliler, özellikle Batı Anadolu bölgesinde Foça, Sakız ve İzmir'de önemli bir yoğunluğa sahip olmuştur. Sinop, Samsun ve Trabzon gibi Anadolu'nun diğer noktalarında da kolonileri bulunan Cenevizliler, Beylikler Devri'nin sona ermesiyle Osmanlılar döneminde de varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Daha Orhan Bey döneminden itibaren Osmanlılarla olan iyi ilişkilerini ve ticari faaliyetlerini devam ettiren Cenevizliler, bu dönemde İstanbul'un Galata/Pera bölgesinde büyük bir nüfusa sahip olmuşlardır. Osmanlıların bu dönemlerde Cenevizlilerle kurmuş oldukları iyi ilişkiler, 1337 yılında İstanbul'un fethini gerçekleştirme amacıyla olan Orhan Gazi'yle aynı tarafta olmalarıyla da görülmektedir¹⁵⁹. 1352'de Osmanlılar, Venedik, Bizans ve Katalanlardan oluşan Hristiyan güçlerine karşı yapmış olduğu deniz savaşında da Cenevizlilerle aynı tarafta savaşmışlardır¹⁶⁰. Bu savaş sonunda Osmanlılar ve Cenevizliler arasında bir antlaşma

¹⁵⁹ Luttrell 1997, 132.

¹⁶⁰ Luttrell 1997, 133.

imzalandığı ve karşılıklı olarak birbirlerine hediyeler gönderdikleri de bilinmektedir. 1385 yılında yapılan başka bir antlaşmayla, Pera'ya gidecek olan Türklere giriş kolaylığı tanınmış ve Cenevizli tüccarlara da Osmanlı Devleti sınırları içerisinde serbestçe ticaret yapabilme ayrıca ikamet edebilme ayrıcalıkları verilmiştir. Ayrıca Cenevizlilerin bu dönemde yenileyerek büyük ölçüde yeniden yapmış oldukları Galata Kulesi de kentteki önemli faaliyetlerinden biri olmuştur (Tablo 18/1).

V.2.2. Venedikliler ve Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret

Venedik, coğrafi konumuyla ve denizcilikteki başarılarıyla doğu ile batı arasında ticaret alanında önemli bir nokta olmuştur. Venedik kentinin tarım ve hayvancılık alanında zayıf olması, verimli topraklarıyla üretim açısından başarılı olan Anadolu'yu kendileri adına önemli bir ticaret noktası haline getirmiştir. Venedikliler, Bizans Dönemi'nden itibaren denizcilik faaliyetlerindeki başarıları sayesinde Batı Anadolu'da ticaret yapmış, Beylikler Dönemi'nde elde ettiği ticari ayrıcalıklarla birlikte de başarılı ticari faaliyetlerine devam etmişlerdir. Osmanlı Dönemi'ne geldiğinde ise bu ayrıcalıklarını büyük ölçüde kaybetmiş ayrıca Ege Denizi'ndeki ticari hakimiyeti de düşüşe geçmiştir.

Venedikliler, Osmanlılarla ticari ilişkilerini tekrar kurma adına, 1390 yılında I. Bayezid'in onayıyla kendilerine ticari ayrıcalıklar veren ve Osmanlı topraklarında ticaretine onay veren ticari antlaşmayı imzalamıştır¹⁶¹. Bu antlaşmalarla birlikte Venedikliler ve Osmanlılar ticari faaliyetlerinde düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı Devleti'yle yapmış olduğu karşılıklı ticarete Venedikliler, kendi şehirlerinde de Türklerle olan ticareti kolaylaştırmak adına, onlara ikamet edebilecekleri bir han olan *fondaco* 'ları tahsis etmiştir¹⁶²(Tablo 18/2). 1621 yılında tüccar G. Palmieri tarafından Büyük Kanal'da yaptırılan *Fondaco dei Turchi*, yaklaşık 300 kişilik kapasiteye sahipti ve içerisinde ibadetlerini yapabilecekleri bir mekan ile eşya ambarı bulunmaktaydı¹⁶³.

¹⁶¹ Pia Pedani 2013, 44.

¹⁶² Mack 2005, 44.

¹⁶³ Pia Pedani 2013, 46.

Fatih Sultan Mehmed döneminde Venediklilerle yapılan bir diğer antlaşmada, Venediklilerin Galata'da oturmalarına izin verilmiş ayrıca İstanbul'da sürekli elçi bulundurma hakkına da sahip olmuşlardır. İlerleyen yıllarda da değişen sultanlarla birlikte Venedikliler ticari ayrıcalıklarını korumayı başarmıştır. 1489 yılında Venedik'in Kıbrıs'ı ele geçirmesiyle de yapmış olduğu Doğu ticaretinin süresini uzatmış olur. II. Mehmed, bu dönemlerde Venedik'ten İstanbul'a bir sanatçı gönderilmesini istemiş, Venedik bu istek karşısında deneyimli ressamı Gentile Bellini'yi İstanbul'a yollamıştır¹⁶⁴. Bellini yapmış olduğu madalyon formlu Fatih portresiyle Osmanlı Devleti'nin ününü tüm Avrupa'ya yaymıştır. Bellini, Osmanlı Devleti'nden ayrılırken Fatih tarafından bir takdir mektubu ve değerli bir gerdanlıkla ödüllendirilmiştir (Tablo 18/3-4). Ayrıca II. Mehmed döneminde İtalyan sanatçı Costanzo de Ferrara da İstanbul'da çalışmıştır¹⁶⁵

Venedikliler ve Osmanlılar arasındaki ticarete bu dönemde, Venedik'in Murano Adası'ndan gelen cam eşyalar görülmektedir. Bu cam eşyalar özellikle cami ve kadirgalar için yapılan cam fanuslardan oluşmaktadır¹⁶⁶. Ayrıca pencere camlarının da Murano Adası'ndan geldiği bilinmektedir. Kanuni dönemine gelindiğinde ise Venedikliler ve Osmanlılar arasında özellikle kumaş ticaretinin önemli bir yere sahip olduğu görülür. Bu dönemde Osmanlı sarayı, Venedik'ten çok sayıda ipek, saten ve işlemeli kadifeler satın almış ve bu ürünleri sultanlar için kaftan dikiminde kullanmıştır. Osmanlı minyatürlerinde, Kanuni'nin İtalyan işi dokumalar giydiği de görülmektedir. Venedikliler, Osmanlılarla yapmış olduğu ticarete ise baharat, buğday, ipek, yün, deri ve pamuk ipliği gibi ürünler satın almıştır¹⁶⁷.

Venedikliler ayrıca ticari faaliyetlerini İzmir ve çevresinde de devam ettirmeye çalışmıştır. 16. yüzyılın ortalarında İzmir ve Foça'daki tüccarların Venedik gemilerine yasa dışı tahıl ve kuru meyve sattığı bilinmektedir. İzmir bu dönemde Avrupalı tüccarlar için önemli bir durak olmuştur. 17. yüzyılda da İzmir'e birçok Venedik gemisinin geldiği ve ticaret yaptığı bilinmektedir. Osmanlı başkentinde ise ilerleyen

¹⁶⁴ Mack 2005, 49.

¹⁶⁵ Lane 1957, 52.

¹⁶⁶ Pia Pedani 2013, 46.

¹⁶⁷ Pia Pedani 2013, 46.

yıllarda yaşanan olumsuz gelişmeler Venediklilerin buradaki ticaretini sekteye uğratmıştır. Osmanlı Devleti'nin kendi lüks dokuma ihtiyacını karşılaması, Yahudi tüccarların etkinliği ve 1630'larda başlayan İngiliz, Fransız ve Hollandalıların ticaret alanında Osmanlı başkentinde başarılı olması, Venediklilerin zararına gelişen unsurlar olmuştur¹⁶⁸.

V.2.3. Floransalılar ve Osmanlı Devleti Arasındaki Ticaret

Osmanlılarla ticari ilişkilerde bulunan bir diğer İtalyan şehir devleti olan *Floransa*, Bizans döneminden itibaren Akdeniz ve Yakındoğu'da önemli şirketleriyle ticari faaliyetlerde bulunmuştur. 1427 yılında İstanbul'da gerçekleştirdikleri ilk ticari ilişkide Cenevizlilerle bir antlaşma imzalayan Floransalılar, İstanbul'un fethiyle birlikte Osmanlılarla daha sık ticari ilişkilerde bulunmaya başlamışlardır. Siyasi alanda da Osmanlı Devleti'yle iyi ilişkiler kuran Floransalılar, bu dönemde ipek ve yünlü kumaş ticaretinde önemli bir yere sahip olmuştur. Floransa'da atlas, kemha ve kadife gibi saraylara hitap eden kaliteli ipekli kumaşlar üretilmekteydi. Bu tür kaliteli kumaşların Osmanlılara hediye olarak sunulduğu da bilinmektedir¹⁶⁹. Daha Bizans Dönemi'nden itibaren özellikle yünlü kumaş ticaretinde önemli ayrıcalıklara sahip olan Floransalılar, 1430'lu yıllarda İstanbul ve Bursa'da ipek ticareti yapmaktaydı. II. Mehmed döneminde Osmanlı Devleti, Floransalılara bazı ayrıcalıklar verip özellikle yün ve kumaş ticaretinde etkili olmalarını sağlamışlardır. 1436 yılında bir Türk şirketinin fazla sayıda Floransa kumaşını önemli miktar para ödeyerek satın aldığı da bilinmektedir¹⁷⁰. İpek ve yünlü kumaşların yanı sıra Osmanlı Devleti Floransalılara, boya maddeleri baharat, safran, misk, porselen, kilim, yün ve deri gibi ürünleri ihraç etmiştir¹⁷¹. Özellikle kaliteli lüks halıların Floransa'da yer alan Medici Sarayında kullanıldığı bilinmektedir. Halılar üzerinde Lorenzo de Medici'nin aile armasının bulunduğu ve bu halıların örtü olarak da saray içerisinde yer bulmuştur¹⁷².

¹⁶⁸ Mack 2005, 54

¹⁶⁹ Acıpınar 2011, 300.

¹⁷⁰ Fleet 1999, 23.

¹⁷¹ Acıpınar 2011, 297.

¹⁷² Acıpınar 2011, 323.

Osmanlı Devleti'yle hem ticari hem de siyasi anlamda olumlu ilişkiler kuran Floransa devleti, Venedik'le ise olumsuz ilişkiler içindeydi. Hatta İstanbul'da yaşayan Floransalılar, Venedik'in baskısı üzerine 1467 yılında şehri terk etmek zorunda kalmışlardır¹⁷³. Ancak Floransalılar ve Osmanlılar arasındaki ticari ilişki devam etmiştir. Floransalılar, Osmanlılarla gerçekleştirecekleri ticaret esnasında olası Venedik ve Ceneviz saldırılarına karşı kendilerine daha güvenli bir rota seçmişlerdir. Önemli İtalyan limanlarından olan Ancona'dan karşı kıyıda yer alan Dubrovnik'e, Anadolu topraklarında ise Edirne'den İstanbul'a geçiş sağlamışlardır¹⁷⁴.

Floransa ile Osmanlı Devleti'nin hükümdarları arasında ticari ilişkilerin yanı sıra sanatsal ilişkiler de kurulmuştur. Floransa devletinin başındaki Lorenzo de Medici, oğlunun suikastçısını kendilerine iade eden II. Mehmed adına bir madalya bastırtmıştır. Floransa'ya giden bir Türk elçilik heyeti de Lorenzo de Medici'den çeşitli dallarda çalışan sanatçılar talep ettiği bilinmektedir¹⁷⁵. 16. yüzyıla gelindiğinde ise Floransalıların Osmanlı Devleti içerisindeki yoğun ticari faaliyetlerinin azaldığı görülmektedir. Bir diğer İtalyan şehir devleti olan Venedik'in, Osmanlı topraklarındaki ticari faaliyetlerini arttırması bu düşüşün etkenlerinden olmuştur. Ayrıca 1530'larda Floransalıların yaşadığı iç karışıklıklarla birlikte kumaş üretiminin düşüşe geçmesi, Osmanlı Devleti'ne yapılan ihracatı da büyük ölçüde azaltmıştır. 1566 yılında Floransalıların, Osmanlı topraklarından kovulmaları ile Floransa ve Osmanlı Devleti arasındaki ticaret son bulmuştur¹⁷⁶.

¹⁷³ Acıpınar 2011, 280.

¹⁷⁴ Acıpınar 2011, 280.

¹⁷⁵ Mack 2005, 50.

¹⁷⁶ Acıpınar 2011, 287.

1

2

3

4

Tablo 18: Osmanlı Devleti ile İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki Ticaret

Tablo 18 – 1: Cenevizlilerin inşa ettiği Galata Kulesi (web'den) 2: Venediklilerin Türklere tahsis ettiği fondacolar (web'den) 3: Gentile Bellini'nin yapmış olduğu Fatih Portresi (web'den) 4:Gentile Bellini'nin tasarladığı Fatih portreli madalyon (web'den).

V.3. Beylikler ve Osmanlı Dönemi'nde İtalyan Şehir Devletleriyle Yapılan Seramik Ticareti

Beylikler Dönemi'nden itibaren İtalyan Şehir Devletleri'yle yapılan ticari antlaşmalar ve onlara verilen ticari ayrıcalıklarla, Anadolu'da yoğun ticaret faaliyetleri gerçekleşmiştir. Özellikle Batı Anadolu'daki kıyı kentlerinde yer alan limanlar bu ticareti hızlandıran unsurlardan olmuştur. Bu limanlardan yapılan ihracat ve ithalatta hammaddeler başta olmak üzere birçok farklı ürün kullanılmıştır. Anadolu'nun verimli arazilerinde yetişen buğday ve arpa gibi tahıl ürünlerinin yanı sıra şap, balmumu ve deri ürünler ihracatın önemli metaları olmuştur. Özellikle Venedik ve Floransa'dan satın alınan sabun, cam, kumaş, kadife ve ipek ürünler de ithal edilen parçalardandır. Halı, kumaş ve cam gibi ürünler, buldukları dönemin kültür ve sanat özelliklerini yansıması açısından gerçekleşen ticarete önemli bir yere sahiptir. Bu durum, Osmanlı Sarayı'nda sultanların giydiği kaftanlarda kullanılan İtalyan ipek ve kumaşıyla, yine Osmanlı Sarayı içerisinde yer alan Murano camlarıyla ve karşılıklı olarak Venedik'te İslam kültürünü yansıtan Osmanlı halılarında açıkça görülmektedir. İtalyan Şehir Devletleri'yle yapılan ticarete Beylikler Dönemi'nden itibaren kullanılan bir diğer lüks malzeme ise seramiktir.

Dönemin ticaret alanında etkin İtalyan Şehir Devletleri'nden Floransalılar ve Cenevizliler, Ayasuluk ve Balat'taki yoğun ticari faaliyetlerinde birçok ürünü kullanmıştır. Seramiklerin de bu ticarete birbirlerini üslup yönünden etkileyecek şekilde kullanıldığı bilinmektedir. *Balat* kenti içerisinde yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılan farklı tipteki birçok seramik, kentin bu dönemde ne kadar aktif olduğunu göstermektedir¹⁷⁷. Balat'ta Beylikler Dönemi seramik sanatını yansıtan önemli parçalar kazılarda bulunmuştur. Bunlardan en bilineni Milet tipi olarak adlandırılan seramiklerdir. Ayrıca sırsız günlük kullanım kapları, sgraffito teknikli ve tek renk sırlı seramikler de görülmektedir. Bölgede bulunan Türk seramiklerinin dışında Avrupa'dan ithal edilen lüster teknikli seramikler dikkat çeker. Bu seramiklerden İtalyan mayolikaları, İtalyan Şehir Devletleri'yle yapılan ticareti gösteren önemli unsurlardan biridir.

¹⁷⁷ Balat'ta bulunan seramikler hakkında genel bilgi için bkz. Gök Gürhan, 2011.

Kazılar sonucunda bulunan 15. yüzyıl İtalyan mayolika örnekleri, Toskana Bölgesi'nden ithal edilmiştir. İspanya'da üretilen ve Sicilya'ya ithal edilen lüster teknikli *Hispano-Moresque* seramikler, İtalyan mayolika üretimini önemli rol oynamıştır. İtalya'da üretilen seramiklerde lüster tekniği İspanyol seramiklerinden etkilenilerek kullanılmıştır. Süslemelerde ise İtalyan öğeler görülmektedir. Balat'taki İtalyan mayolikaları da İspanyol etkili İtalyan mayolikaları olarak tanımlanabilir¹⁷⁸. Floransa'nın İtalya'da güçlenmesinden sonra ticari filosunun da yardımıyla doğudan sanatçılar Floransa'ya gelmeye başlamışlardır. Suriye, Mısır ve Anadolu'dan giden bu sanatçılar, sanatlarını başta Floransa olmak üzere İtalya'nın birçok şehrinde kullanmışlardır. Bu sanatçılar içerisinde seramik ustalarını da düşünmek yanlış olmaz. Avrupa müzelerindeki parçalardan bu ticaretin 15. yüzyılın ilk yarısında başlamış olabileceği görülmektedir. Balat'tan Floransa'ya giden ustaların, Milet tipi seramikleri teknik veya motifler açısından İtalya'daki seramiklere uygulayıp bu seramiklere etki etmiş olma olasılığı yüksek görünmektedir¹⁷⁹.

Beylikler Dönemi'nin bir diğer önemli ticaret merkezi olan *Ayasuluk*, limanının etkisiyle İtalyan Şehir Devletleri'yle yoğun ticari faaliyetlerde bulunmuştur. Balat'ta olduğu gibi Ayasuluk limanı da ihracat ve ithalatta çok çeşitli ürünler kullanmıştır. Ayasuluk günümüzdeki adıyla Selçuk ilçesinin çeşitli noktalarında yapılan kazılarda Bizans ve Beylikler Dönemi'ne ait çok sayıda seramik ele geçirilmiştir¹⁸⁰. Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Atrium kazılarında Bizans ve Türk seramiklerinin yanı sıra İtalyan mayolikaları da bulunmuştur. Balat'ta olduğu gibi Ayasuluk'ta da bulunan İtalyan mayolikalarında İspanyol etkileri görmek mümkündür. İspanyol etkili İtalyan mayolikaların dışında İspanyol Hispano-Moresque seramikler de görülmektedir. Ayasuluk kazılarında bulunan Hispano-Moresque parçalar dışında, 14-15. yüzyıllara ait tamamen İtalyan unsurlar taşıyan mayolikalar da bulunmuştur. 14. yüzyıla ait yonca ağızlı, kalay sırlı, siyah ve mavi renk geometrik ve bitkisel bezemeli sürahi parçaları, Erken dönem İtalyan mayolikalarını işaret etmektedir¹⁸¹ (Tablo 19/1). St. Jean Kilisesi

¹⁷⁸ Sarre 1935, 85.

¹⁷⁹ Paker 1965, 165.

¹⁸⁰ Ayasuluk'ta bulunan seramikler hakkında genel bilgi için bkz. Yılmaz, 2014.

¹⁸¹ Yılmaz 2014, 866.

Atrium kazılarında bulunan 15. yüzyıla ait bir diğer İtalyan mayolikasında ise mavi renk süslemeleri ve balık figürü dikkat çekicidir¹⁸².

Bizans Dönemi'nin önemli liman kenti olan *Anaia/Kadıkalesi*, bu dönemde yoğun ticari faaliyetlere sahne olmuştur. Batı Anadolu'nun Bizans Dönemi'ne ait önemli seramik merkezi olan Anaia'da yapılan kazılarda üretimi gösteren atölyeler, üç ayaklar, defolu mallar ve yarı mamül ürünler ortaya çıkarılmıştır¹⁸³. Bizans seramik sanatında görülen stillerin çoğuna ait örnekler, Anaia'da gerçekleşen kazılarda bulunmuştur. Kentin önemli bir limana sahip olmasının sonucunda, Bizans Dönemi'nden itibaren İtalyan şehir devletleriyle gerçekleşen ticarete ithal seramik örnekleri de görülmektedir. Doğu Akdeniz'den İslam seramik sanatını yansıtan Suriye, İran ve Kıbrıs örnekleri görülmektedir. Dikkat çekici buluntulardan İtalyan mayolikaları ise Ayasuluk ve Balat'tan farklı olarak daha erken tarihli olup (13.yüzyıl) proto mayolika örnekleridir. Brindisi (Güney İtalya) kaplarının yoğunluğu oluşturduğu proto mayolika örnekleri, kırmızı hamurlu, koyu krem renk astarlı, lacivert renkli geometrik ve bitkisel süslemelere sahiptir¹⁸⁴. Lacivert renkli ızgara motifli süslemeye sahip bir kaide parçasında, kaide altında bulunan M harfi dikkat çekicidir (Tablo 19/2-3).

Avrupa ve Yakındoğu'ya yapılan fetihlerle ve siyasi alandaki başarılarla zenginleşen *Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul'daki sarayda bu fetihlerin sonucunda elde ettiği önemli ganimetleri de barındırmaktaydı. Ganimetler dışında diğer ülkelerden gönderilen değerli hediyeler de Saray'da önemli bir yere sahipti. Ayrıca İmparatorluk, bu dönemde Ege ve Akdeniz'de yapılan ticarete de önemli gelir elde etmekteydi. Özellikle başkent İstanbul'da 15 ve 16. yüzyıllarda Venedik, Floransa ve Cenevizli tüccarların yoğun ticari faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. 16. yüzyılın popüler seramikleri olan İznik seramiklerinin de bu dönemde Avrupa'ya ihraç edildiği görülmektedir. Venedikli ve Cenevizli tüccarlar İstanbul'daki merkezlerinde İznik seramiklerini topladığı ve Venedik üzerinden tüm Avrupa'ya sattıkları bilinmektedir¹⁸⁵. İstanbul dışında Karamürsel iskelesinden de Cenovalı tüccarlar, İznik seramiklerini bir

¹⁸² Yılmaz 2015, 775.

¹⁸³ Doğer 2008, 49.

¹⁸⁴ Doğer 2008, 60.

¹⁸⁵ Lane 1957, 58.

noktada toplayıp Avrupa'ya satmışlardır¹⁸⁶. 16. yüzyılda Avrupa'ya satılan ürünler, düzelen siyasi ve ticari ilişkilerle daha da artmıştır. İstanbul'dan İtalya'ya doğrudan satılan seramikler 1587 tarihli bir Venedik envanterinde görülmektedir. Envanterde Konstantinopolis'ten gelen 30 adet mayolika liste edilmiştir¹⁸⁷. Burada dikkat çeken nokta ise envanterde İznik seramiklerinin mayolika olarak tanımlanmasıdır. Muhtemelen bu dönemde İtalyanlar tarafından İznik seramiklerinin mayolikayla aynı olduğu düşünülmektedir. Ancak Osmanlılarda herhangi bir mayolika üretimi olmadığı bilinmekte, bu envanterde de o dönemin popüler seramikleri olan İznik seramiklerinin mayolika olarak tanımlandığı görülmektedir.

1577 yılında ise Salzburg hanedanlığının sipariş ettiği İznik seramikleri ve çinileri için 100 düka üzerinde ödeme yaptığı ve bu seramiklerin Venedik üzerinden Almanya'ya gönderildiği de bilinmektedir¹⁸⁸. Hanedan temsilcisi Ungnad, Venedik'ten tabak, bardak, kupa ve vazo gibi İznik seramiklerini satın almıştır. Ayrıca Ungnad'ın papazı S. Gerlach yazmış olduğu günlüğünde İznik çini ve seramiklerini tanımlamıştır. Gerlach, seramiklerin hamurlarının tebeşir kadar beyaz bir zemin üzerinde güzel, ince dallar ve çiçeklerin olduğunu belirtmiştir. Dikkat çekici ifade ise bu ürünler de Venedik envanterinde olduğu gibi mayolika olarak tanımlanmıştır¹⁸⁹.

16. yüzyılda (1575 civarı) İtalya'ya gönderilen bir diğer İznik seramiği örneği, yaklaşık 13 parçadan oluşan tabak setidir. Dönemin İznik seramiklerinde görülen bitkisel motif ağırlıklı süslemeye sahip takımında ilgi çekici unsur her tabağın merkezinde yer alan hanedan armalarıdır. İtalyan veya İtalyan-Dalmaçyalı bir aile için üretildiği öngörülen bu parçalar, özel sipariş yoluyla yapılmıştır¹⁹⁰. İznik'te üretilen bir diğer seramik grubunda, delikli çiçek kaplarının kaideleri altından yer alan monogram dikkat çekmektedir. “S” harfinin uzun bir çizgiyle kesildiği monogram, “SP” monogramına yani Stefano ve Pietro di Filippo kardeşlere ithaf edilmektedir (Tablo 19/4-5). Cafaggiolo'da yer alan Medici Kalesi içerisindeki mayolika atölyesinde çalışan Stefano ve Pietro kardeşlerin, bu kapları İznik'ten özel olarak sipariş ettikleri

¹⁸⁶ Ilıcalı 2013, 100.

¹⁸⁷ Mack 2005, 183.

¹⁸⁸ Gerlach 2007, 633.

¹⁸⁹ Gerlach 2007, 633.

¹⁹⁰ Atasoy – Raby 1989, 246.

düşünülmektedir¹⁹¹. Ayrıca bir başka envantere, G. Salviati'ye ait Pisa merkezli bir şirketin de, 1493 yılında İstanbul'a bir grup Montelupo üretimi mayolika gönderdiği görülmektedir¹⁹². Salviatilerin 15. yüzyılda özellikle İstanbul'da ticari faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. Salviati şirketi seramik ticaretinin yanı sıra Osmanlılarla yünlü kumaş, ipek, karabiber, deri, balmumu ve sabun ticareti de gerçekleştirmiştir¹⁹³.

İstanbul'da yapılan *Saraçhane* kazılarında, Bizans ve Osmanlı dönemine ait seramik buluntular yoğun olarak ele geçirilmiştir. Osmanlı dönemi seramikleri olan Milet işi, İznik, Kütahya ve Çanakkale seramikleri kazılarda önemli çoğunluğu oluşturmaktadır. Osmanlı seramikleri dışında 16-19. yüzyıl arasına tarihlenen ithal parçalarda görülmektedir. İtalyan seramiklerinin yoğunluğu oluşturduğu bu parçalar, farklı tiplerden oluşmaktadır. Osmanlı ve İtalyan şehir devletleriyle gerçekleşen ticaretin göstergelerinden olan bu seramiklerde mayolikalar önemli yer tutmaktadır. İtalyan alla porcellana mayolika grubu özelliklerini yansıtan ancak daha sade ve basit bir uygulamaya sahip mayolikalar, mavi-beyaz süslemelerden oluşmaktadır¹⁹⁴. Mayolika örnekleri dışında Pisa atölyesine ait mermer dekorlu ve sgraffito seramikler de 17. yüzyıl tabakasında bulunmuştur¹⁹⁵. Pisa tipi sgraffitolar dışında 16. yüzyıla ait Venedik tipi sgraffitolar da görülmektedir.

Antalya'nın Demre ilçesinde yer alan *Aziz Nikolas Kilisesi*'nde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında İtalyan mayolikasına olduğu düşünülen bir tabak bulunmuştur. Bizans Dönemi'ne ait yapıdaki kazı ve onarım çalışmalarında, Geç Roma, Bizans dönemi sırlı ve sırsız seramikleri ve Osmanlı seramikleri ortaya çıkmıştır. Bizans sonrası cam ve seramik buluntularla yaklaşık aynı seviyede bulunan bir tabak, yazar tarafından 17-18. yüzyıla tarihlendirilmiş ve mayolika olarak tanımlanmıştır¹⁹⁶.

¹⁹¹ Komaroff 2004, 49-50.

¹⁹² Ilıcalı 2013, 101.

¹⁹³ Acıpınar 2011, 333.

¹⁹⁴ Hayes 1992, 265.

¹⁹⁵ Hayes 1992, 265.

¹⁹⁶ Ötügen 1996, 384.

16. yüzyıldan itibaren ticaret yapmak amacıyla *İzmir*'e gelen İngiliz, Fransız, Hollandalı ve İtalyan tüccarlar bir süre sonra şehre yerleşmiş ve Levantenler olarak adlandırılmıştır¹⁹⁷. Levantenler İzmir'in çeşitli bölgelerinde, yaşamış oldukları bahçeli, büyük ve gösterişli evlerde, Avrupai tarzlarını yansıtmak üzere Avrupa'dan çini ve fayanslar sipariş etmişlerdir. Hatta bu ürünleri seçmek için kataloglardan faydalandıkları da bilinmektedir. Şömine, mobilya, friz, duvar ve diğer mimari dekorasyonda kullanılan fayansları içinde barındıran *Mintons Tiles* adlı katalog 1885 yılında yayınlanmıştır¹⁹⁸. Levantenlerin bu tarz girişimleri, İzmir'de Avrupa seramiklerine karşı olan ilgiyi arttırmıştır. *Smyrna Agorası*'nda yapılan kazı çalışmalarında bulunan yoğun Avrupa seramikleri de bu görüşü desteklemektedir. Kazılarda ele geçen başta İtalyan olmak üzere Fransa, İngiltere ve Hollanda seramikleri, *Smyrna Agorası*'nın 16. yüzyıldan itibaren Avrupalı tüccarlar tarafından yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir¹⁹⁹. Ayrıca ele geçen Avrupa seramiklerinin azımsanmayacak kadar çok olması bu yüzyıllarda sadece Levanten ailelerin değil, bölgede yaşayan Türkler ve diğer gayrimüslim grupların da bu seramikleri kullandığını göstermektedir²⁰⁰.

18. yüzyılda İzmir Limanı gümrük kayıtlarından anlaşıldığı üzere, şehre birçok Avrupalı gemi ulaşmıştır. 1773 yılında Gümrük Emni Hasan Ağa tarafından kaydı tutulan gümrük defterinde, iki aylık bir süre içerisinde 14 Avrupa gemisinin İzmir Limanı'na geldiği, bunlardan dördünün *Venedik gemisi* olduğu görülmektedir²⁰¹. Venedik'ten kalkan ancak hangi limana vardığı bilinmeyen bir geminin ürün listesinde "toprak tabak" ifadesi bulunmaktadır²⁰². 1818-1839 yılları arasında ise İzmir Limanına gelen ithal mallar arasında *çanak, çanak-ı İngiliz, çanak-ı Marsilya, Felemenkari kase, tabak, zarf ve fincan, kandil ve çay takımı ile fincanlar* gibi ürünler bulunmaktadır²⁰³. Bu ithalat bilgileri, *Smyran Agorası*'nda bulunan İtalyan ve diğer Avrupa seramiklerinin ticarete ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu desteklemektedir.

¹⁹⁷ Kuyulu 2006, 171.

¹⁹⁸ Kuyulu 2006, 191.

¹⁹⁹ *Smyrna Agorası*'nda bulunan İtalyan ve diğer Avrupa Seramikleri hakkında genel bilgi için bkz. Doğer 2009, Gök 2011, Meriç 2014, Gök 2015.

²⁰⁰ Gök 2011, 63.

²⁰¹ Mazlum 2011, 505.

²⁰² Mazlum 2011, 505.

²⁰³ Küçükkalay 2007, 205.

Smyrna Agorası'nda en yoğun Avrupa seramik grubunu İtalyan seramikleri oluşturmaktadır. İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli noktalarından farklı olarak, İzmir'de bulunan İtalyan seramikleri çeşitli gruplara aittir. En yoğun grubu oluşturan mermer dekorlu seramikler (Tablo 19/6), Pisa üretimi olup 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyıla tarihlendirilmektedir²⁰⁴. Bulunan mermer dekorlu seramikler, tam ve tama yakın yarı-küresel gövdeli tabaklar ve kaselerden oluşmaktadır. Aynı şekilde Pisa ve Montelupo üretimi olan sgraffito seramikler de kase ve tabak formlarıyla yoğun olarak ele geçirilmiştir. İtalyan seramik sanatında önemli bir yere sahip olan mayolika seramikler (Tablo 19/7), Smyrna Agorası'nda sadece Toskana bölgesi mayolikalarıyla örneklendirilmektedir. Bulunan örnekler bitkisel-geometrik motifli (meşe yaprakları, çarkifelek motifi, konstantrik daireler) ve figürlüdür. Çok renkli uygulamaya sahip bu mayolikalarda, özellikle Montelupo'da görülen asker veya arlecchino²⁰⁵ figürlü tabak dikkat çekicidir²⁰⁶ (Tablo 19/8). Ayrıca Montelupo'da yaygın olan yeşil meşe yapraklı süslemeye sahip kaplar da, Smyrna Agorası'nda bulunan mayolika örneklerindedir. Kuzey İtalya'da 18. yüzyıldan itibaren yaygın olan barocca scenegrofia seramikler, Smyrna Agorası'nda fincan, tabak ve kase parçaları olarak bulunmuştur. Barocca scenegrofia seramikler özellikle fincan kaidelerinin altında yer alan damgalarla dikkat çekmektedir. Aynı şekilde Kuzey İtalya'da üretilen Albisola siyah lekeli seramikler, Smyrna Agorası'nda tabak ve kase parçalarıyla örneklendirilebilir.

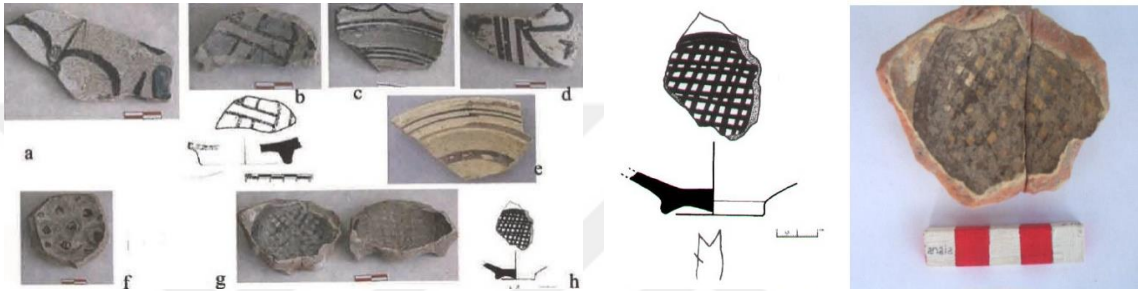
²⁰⁴ Meriç 2014, 65.

²⁰⁵ Arlecchino: Commedia Dell'arte adlı halk tiyatrosunda adı geçen bir karakterdir. Renkli kıyafetleri, duruşları ve maskeleriyle Montelupo mayolikalarında görülen figürlere benzerliğinden ötürü, bu mayolikalar "Arlecchino tabağı" olarak adlandırılmıştır.

²⁰⁶ Meriç 2014, 88.

1

2

3

4

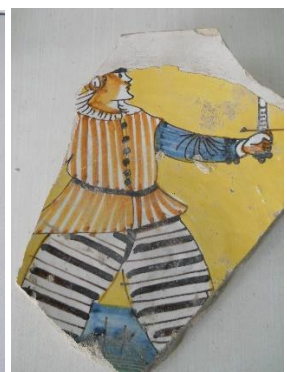
5

6

7

8

Tablo 19: Beylikler ve Osmanlı Dönemi'nde İtalyan Şehir Devletleriyle Yapılan Seramik Ticareti

Tablo 19 – 1: Ayasuluk'tan 13. yüzyıl İtalyan mayolika örnekleri (Yılmaz'dan) 2: Anaia'dan Protomayolika örnekleri (Doğer'den) 3: Anaia'dan monogramlı proto mayolika örneği (Doğer'den) 4: İtalyan mayolikasında yer alan SP monogramı (Victoria & Albert Museum Env. No: 1726-1855) 5: İznik'ten SP monogramlı örnek (Los Angeles County Museum, Env. No: M.2002.1.16) 6: Smyrna Agorası'ndan mermer dekorlu tabak (Gök'ten) 7: Smyrna Agorası'ndan mayolika kase parçası (Gök'ten) 8: Smyrna Agorası'ndan figürlü tabak parçası (Gök'ten).

VII. Sonuç

İtalya ve Osmanlı Devleti arasında 14. yüzyıldan itibaren ticari, siyasi ve sanatsal ilişkiler yaşanmıştır. 14. yüzyılda Batı Anadolu Beylikleriyle İtalyan Şehir Devletleri arasında özellikle denizcilik faaliyetleriyle başlayan ticari ilişkiler, Osmanlılar Dönemi'nde de olumlu bir şekilde devam etmiştir. Batı Anadolu'nun iki önemli liman kenti olan Ayasuluk ve Balat'ta, İtalyan şehir devletlerinden Cenova, Floransa ve Venediklilerle yoğun ticari faaliyetler gerçekleştirilmiş, bunun sonucunda birçok ürün ihraç ve ithal edilmiştir. Osmanlılar Dönemi'nde ise başkent İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun birçok noktasında İtalyanlarla ticaret yapılmıştır. Anadolu'nun önemli liman kentleri olan İstanbul ve İzmir'de, İtalya'dan birçok tüketim maddesi ve lüks ürünler ithal edilmiş aynı zamanda ihracatta da bu ürünler kullanılmıştır. Bu ürünler arasında sanatsal anlamda ticareti gösteren en önemli malzeme seramik olmuştur.

Dönemlerinin kültür ve sanatını en iyi şekilde yansıtan ürünler olan seramikler, İtalya ve Osmanlı ülkesi arasında 14. yüzyıldan itibaren ticarete sıkça kullanılmıştır. Anadolu'da yapılan kazılar sonucunda bulunan ithal İtalyan seramikleri dışında hem İtalya'da hem de Osmanlı topraklarında üretilen bazı seramiklerde karşılıklı etkileşimler görülmektedir. Bu etkileşim, seramiklerdeki süsleme kompozisyonu, motifler, figürler, üretim tekniği, sır kullanımı ve form tiplerinde görülmektedir. 14. yüzyıl Beylikler Dönemi seramikleri olan *Milet Tipi* seramikler, Erken İtalyan mayolikaları olan *Arkaik/Proto* ve *Rölyef Kobalt Mavi* mayolikalarla benzerlik gösterir. Üretim tekniğiyle (Milet tipi seramikler-sıraltı, Erken İtalyan mayolikaları-sırüstü) birbirlerinden ayrılan bu seramikler, süsleme kompozisyonunda kullanılan motiflerle birbirlerine benzemektedir. Hem İtalyan hem de Milet tipi seramiklerde görülen helezon, geçme, rumi/üç yaprak ve çarkıfelek motifleri stil ve kullanım açısından benzerlik göstermektedir. Bu motifler dışında etkileşimin en belirgin ögesi olan meşe yaprakları motifinin, Anadolu'dan İtalya'ya seramik ustaları tarafından ulaştığı iddia edilmektedir²⁰⁷.

²⁰⁷ Sarre 1935, Parker 1965.

15. yüzyılda mavi beyaz İznik seramikleriyle birçok İtalyan seramik grupları arasında etkileşimler görülür. Hatta bazı İtalyan seramik grupları İznik seramiklerinin süsleme kompozisyonlarını tamamen kopyalayarak yeni seramikler üretmiştir. Aynı şekilde İznik'te, İtalya'dan form tipi olarak büyük etki almıştır. Özellikle Venedik'te yaygın olan *tondino* adı verilen tabak formu, İznik'te birçok seramik grubunda beğenilerek kullanılmıştır. İznik'te üretilen seramiklerde görülen bir diğer İtalyan etkisi armalar ve figürler olmuştur. İznik'in bitkisel ağırlıklı süsleme kompozisyonuyla özel sipariş olarak yapılan tabak setinde, seramiklerin merkezindeki *İtalyan armaları* dikkat çekmektedir.

İtalyan mayolikalarında *Osmanlı figürleri* ise daha sık kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin siyasi anlamda 16. yüzyılda elde ettiği başarılar, Avrupa'daki ününü arttırmıştır. İtalyan mayolikalarında süsleme kompozisyonu ve form olarak yerel özellikleri barındıran ancak merkezde bir Osmanlı figürünü bulunduran örnekler çoktur. Özellikle Fatih Sultan Mehmet, I. Selim ve Kanuni Sultan Süleyman gibi güçlü sultanlar olduğu düşünülen figürler, özenli, kaliteli ve çok renkli üslubuyla dikkat çekmektedir. Ayrıca atlı savaşçılar ve günlük hayattan tüccarlar veya daha düşük seviyeli devlet adamları olması muhtemel figürler de İtalyan mayolikalarının süsleme kompozisyonlarında görülmektedir.

Mavi Beyaz İznik seramiklerinin en erken grubunu oluşturan Baba Nakkaş Üslubu'nda kullanılan İslam kökenli *rumi* motifi, İtalya'da arabesk olarak bilinmektedir. 16. yüzyılda üretilen Porselen Benzeri mayolikalarda rumi/arabesk motifi süsleme kompozisyonunda sevilerek kullanılmıştır. Beyaz zemin üzerine mavi renkle yapılan süslemeler, Baba Nakkaş Üslubu'nda olduğu gibi yoğun ve giriftir. Porselen Benzeri mayolikalarda görülen berettino sır uygulaması ise İznik renkli astar teknikli seramiklerle benzerlik göstermektedir. Zemin renginin beyaz yerine çok renkli bir uygulamaya dönüştüğü bu teknikte, Porselen Benzeri mayolikalarda zeminde sadece mavi renk kullanılırken İznik'te çok renkli bir uygulama yapılmıştır.

İznik'in fritli beyaz hamurlu üretim tekniği sonucunda porselen benzeri kaliteli, işçilikli ve dayanıklı seramikler üretilmiştir. Çin'den gelen bu teknik, İznik seramiklerinin kalitesindeki en önemli unsur olmuştur. Aynı zamanda Çin porselenlerindeki mavi beyaz süslemeler de İznik'te sevilerek kullanılmıştır. İznik üzerinden İtalya'ya giden bu teknik, Mediciler tarafından porselen üretme çabalarında uygulanmıştır. Medici kalesinde üretilen *Medici porselenleri*, üretim tekniği dışında süsleme kompozisyonunda da İznik seramikleriyle benzerlik gösterir. İznik *Başak Demeti Üslubu*'ndaki başak demeti başta olmak üzere diğer bitkisel motifler, Medici porselenlerinde de beyaz zemin üzerine mavi renklerle yapılmıştır. Mavi beyaz süslemelere sahip *Haliç İşi/Helezonik Tuğrakeş Üslup* ise İtalyan mayolikalarında İznik'teki uygulamasına çok benzer bir şekilde kullanılmıştır. Sadece Ligurya bölgesi albarellolarında görülen bu benzerlik, helezonların İznik'teki uygulamanın aksine daha aralıklı yapılmasıyla birbirinden ayrılır. İznik seramiklerinin tamamen kopya edilmesiyle oluşan *Candiana Mayolikaları*, İtalyan ve Osmanlı seramikleri arasındaki etkileşimi en açık gösteren grup olmuştur. İznik *Saz Üslubu*'nun, çok renkli, saz yaprakları başta olmak üzere diğer bitkisel motiflerin de yoğun olduğu süsleme kompozisyonu, Candiana mayolikalarında kırmızı renk dışında tamamen aynı özelliklerle yapılmıştır.

17. yüzyılda İtalya'da, 18. yüzyılda ise Anadolu'da görülen *mermer dekorlu seramikler*, üretim tekniğiyle birbirlerine benzemektedir. Kırmızı hamur üzerine çok renkli sır uygulamasıyla, hem mayolika hem de sıraltı tekniğinden ayrılmıştır. İtalyan mermer dekorlu seramikler çok çeşitli form tiplerine sahiptir. Özellikle mataralar, kase ve tabaklar sıklıkla kullanılmıştır. Osmanlı seramik sanatı içerisinde Eyüp ve Çanakkale'de görülen mermer dekorlu/ebru desenli seramiklerin form tipinde ise genellikle kase ve tabaklar bulunmaktadır.

Anadolu'da görülen ithal İtalyan seramikleri, önemli liman kentlerinde bulunmuştur. Beylikler Dönemi'nin iki liman kenti *Ayasuluk* ve *Balat*'ta 14. ve 15. yüzyıl İtalyan mayolika örneklerine rastlanılmıştır. Osmanlılar Dönemi'nde ise *İstanbul Saraçhane* kazılarında ortaya çıkan mayolika, mermer dekorlu, sgraffito ve Albisola siyah lekeli seramikler ticaretin yoğunluğunu göstermektedir. 18. yüzyılın önemli ticaret

noktası olan *İzmir*'de İtalyanlarla gerçekleştirilen ticaret, Smryna Agorası'nda ele geçen çok sayıdaki İtalyan seramiklerinden anlaşılmaktadır. İtalyan seramik gruplarından mayolika, mermer dekorlu, sgraffito, barocca scenografia ve Albisola siyah lekeli seramiklerin çok sayıda bulunması aynı şekilde diğer Avrupa ülkelerinin (Hollanda, İngiltere ve Fransa) seramiklerinin de yoğunluğu, İzmir'in ticaret alanındaki başarısını göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin önemli liman kenti olan Sinop'ta ise İngiliz, Fransız ve Alman seramiklerinin yoğunluğuna karşın şu ana kadar herhangi bir İtalyan seramik örneğine rastlanılmamıştır. Bu da İtalyan seramiklerinin Osmanlı Devleti'ne ithalatında İstanbul ve İzmir limanının daha çok tercih edildiğini göstermektedir.

Tez kapsamında detaylı açıklamaları yapılan ve etkileşimin görüldüğü seramik grupları dışında, hem İtalyan seramik sanatı içerisinde hem de Osmanlı seramik sanatında kullanılan birçok farklı seramik grubu daha vardır. Çalışmamızda ele almadığımız bu seramik gruplarının bazıları her iki ülkeye de ithal edilmiş, ancak aralarında herhangi bir etkileşim tespit edilememiştir. Osmanlı seramik sanatında, mayolika ve mermer dekorlu seramikler dışındaki İtalyan seramiklerinden bir etki görülmez. Anadolu'nun birçok yerinde görüldüğü gibi (örneğin İstanbul, İzmir, Sinop vb. yerler), ithal malzeme olarak gelen Albisola siyah lekeli ve Barocca Scenografi seramiklerinin, Osmanlı seramik sanatında herhangi bir yansımasıyla karşılaşılmaz. Bu seramiklerin neden tercih edilmediği konusu tartışılabilir. Belki yerel halk tarafından çok beğenilmemiş ya da Osmanlı seramik geleneğinin çok dışında olan bu seramikler ustalar tarafından dikkate alınmamış olabilir. Aynı şekilde, barocca scenografia olarak adlandırılan seramikler de tercih konusu olmamıştır. Muhtemelen süsleme kompozisyonunda, İslam Sanatı'nda görülmeyen putto yani dini figürlerin sıkça kullanılması etkileşimi güçleştirmiştir. Aynı şekilde Osmanlı seramiklerinin de bazı grupları, İtalyan seramik sanatına etkide bulunmamıştır. Bu da ithal edilen seramiklerin günün modasına bağlı olarak beğenilmemesi veya günün üretim koşullarına uygun olamamasıyla açıklanabilir.

Sonuç olarak, İtalya ve Osmanlı Devleti arasında 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar gerçekleşen ticari faaliyetler sonucunda ihraç ve ithal edilen seramikler, her iki ülkenin seramik sanatının gelişiminde etkili olmuştur. İtalya ve Osmanlı Devleti'ne

gelen bu seramikler, beğenilerek kullanılmıştır. Bunun sonucunda yerel ustalar tarafından seramiklerin beğenilen özellikleri üretilen yeni seramiklerde uygulanmıştır. Bazı seramik grupları tamamen kopya edilmiş ancak çoğu da motif, form ve üretim tekniği özelliklerinden etkilenmiştir.

VIII. Kaynakça

- Acıpınar 2011 M. Acıpınar, “Osmanlı Floransa İlişkileri (XV-XVI. Yüzyıl)”, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Tarih Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İzmir.
- Acıpınar 2015 M. Acıpınar, “16. yüzyılda Balat Şehri”, *EBAD/JABS*, Cilt:2015/2, Sayı:2, İzmir, 1-18.
- Aslanapa/Yetkin/Altun 1989 O. Aslanapa – Ş. Yetkin – A. Altun, *İznik Çini Fırınları Kazısı (II. Dönem 1981-1988)*, İstanbul.
- Atasoy/Raby 1989 N. Atasoy – J. Raby, *İznik Seramikleri*, London.
- Ballardini 1938 G. Ballardini, *Corpus Della Maiolica Italiana II: Le Maioliche Datate dal 1531 al 1535*, Roma, La Libreria dello Stato.
- Ballardini 1940 G. Ballardini, “Candiana ma non Tutto Candiana”, *Faenza (28)*, 39-47.
- Barışta 1999 Ö. Barışta, “İstanbul Eyüp Sultan Seramikleri”, 4. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi*, 86-93.
- Barışta 2000 Ö. Barışta, “Eyüp Sultan’dan Ebru Desenli Seramik ve Çiniler”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla 3. Eyüp Sultan Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 1999, İstanbul, 156-164.
- Beltran - Miro 2010 J. Beltran – N. Miro, “The Ceramics Trade in Barcelona in The 16th-17th Centuries: Italy, France, Portugal, The Workshops of The Rhine and China”, *Muhba Textures*, No. 2, 5-143.
- Blake 1981 H. Blake, “Pottery Exported From Northwest İtaly Between 1450 and 1830. Savona, Albisola, Genoa, Pisa and Montelupo”, *Archaeology and İtalian*

- Society. Prehistoric, Roman and Medieval Studies Papers in Italian Archaeology II. BAR International Series, 99-122.*
- Böhlendorf Arslan 2002 B. Böhlendorf Arslan, “Ein Neuer Typ Der Çanakkaleware”, *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney’e Aramağan*, 10-13 Ekim 2001, Bildiriler, İzmir, 31-43.
- Böhlendorf Arslan 2007 B. Böhlendorf Arslan, “Beylikler Döneminde Milet’te Seramik Üretimi”, *Konya Kitabı X Rüçhan Arık-M. Oluş Arık’a Aramağan*, Konya, 87-98.
- Broilo 2013a F. A. Broilo, “New Directions in the Study of the Italian Pottery A La Turchesca Known as ‘Candiana’”, *TheMA II/1-2 (2013)*, 37-50.
- Broilo 2013b F. A. Broilo, “Copies and Originals: Some Little Known Italian Imitations of Ottoman Pottery in the Albrizzi Collection”, *14th International Congress of Turkish Art*, Paris, 203-209.
- Carswell 2006 J. Carswell, *Iznik Pottery*, London.
- Charleston 1974 R. Charleston, *Ceramica Nei Secoli*, Mondadori.
- Çavuşdere 2007 S. Çavuşdere, “14. Yüzyıl İtalyan Kaynaklarında (Zibaldone Da Canal, Francesco Balduggi Pegolotti, Pignol Zucchello) Türkiye Ticaret Tarihine Dair Kayıtlar”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş.
- Çavuşdere 2009 S. Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar”, *Tarih Okulu Yaz 2009*, Sayı IV, 53-75.

- Çizer 2010 S. Çizer, *Lüster Tarihi Tekniği Sanatı*, DEÜ Yayınları, İzmir.
- Demiriz 1973 Y. Demiriz, “Mimari Süslemede Renk Unsuru Olarak Kullanılan Keramik Çanaklar”, *Sanat Tarihi Yıllığı V*, İstanbul, 174-208.
- Doğer 2008 L. Doğer, “Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2001-2007 Yılı Bizans ve Çağdaşı Diğer Seramik Buluntular Üzerine Bazı Gözlemler”, *Geçmişten Geleceğe Kuşadası II Sempozyum*, (4-9 Kasım 2008), Kuşadası, 49-63.
- Doğer 2009 L. Doğer, “İzmir Agorası Kazılarında 17.-19. Yüzyıl Seramik Buluntuları Üzerine Bazı Gözlemler”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: XVII/1, Nisan 2008, İzmir, 23-54.
- Emecen 1992a F. Emecen, “Ayasuluk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:4, 225-227.
- Emecen 1992b F. Emecen, “Balat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:5, 4-7.
- Ericani 1990 G. Ericani, “Le maioliche alla “Turchesca”. La Ceramica Tenera”, *La Ceramica nel Veneto. La Terraferma dal XIII al XVIII secolo*, ed. Giuliana Erincani, Paolo Marini, Milano: Mondadori, 233-243.
- Evliya Çelebi 2006 Haz. S. A. Kahraman – Y. Dağlı, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 1. Cilt 1. Kitap, Yapı Kredi Yayınevi.
- Evliya Çelebi 2006 Haz. S. A. Kahraman – Y. Dağlı, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 3. Cilt 1. Kitap, Yapı Kredi Yayınevi.

- Fiocco 1986 C. Fiocco, “La Ceramica in Italia dal Medioevo al Rinascimento”, *Storia dell’arte Ceramica*, Zanichelli, 76-128.
- Fleet 1999 K. Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State: the Merchants of Genoa and Turkey*, Cambridge University Press.
- Gerlach 2007 S. Gerlach, *Türkiye Günlüğü (1577-1578) 2. Cilt*, Kitap Yayınevi.
- Gök 2011 S. Gök, “Akdeniz Ticaretinin En Önemli Belge Buluntuları Seramikler”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: XX/2, Ekim 2011, İzmir, 62-100.
- Gök Gürhan 2011 S. Gök Gürhan, “2007 ve 2008 Yıllarında Balat İlyas Bey Külliyesi’nde Yapılan Kazı ve Temizlik Çalışmalarında Ortaya Çıkarılan Seramikler”, *Balat İlyas Bey Külliyesi*, Ed. M. B. Tanman – L. Kayhan Elbirlik, 304-332.
- Gök 2015 S. Gök, “İzmir’in Ticari Yaşamında Osmanlı ve Avrupa Seramiklerinin Yeri”, *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları I. Çalıştay Bildirileri*, 61-78.
- Hess 2002 C. Hess, *Italian Ceramics*, J. Paul Getty Museum.
- Hess 2004 C. Hess, “Brilliant Achievements: The Journey of Islamic Glass and Ceramics to Renaissance Italy”, *The Arts of Fire*, Ed. C. Hess, J. Paul Getty Museum, 1-35.
- Hayes 1992 J. W. Hayes, *Excavations at Saraçhane in Istanbul, Volume 2*.

- Ilıcalı 2013 Ö. C. Ilıcalı, “XV-XVII. Yüzyıl İznik ve İtalyan Mayolika Seramiklerinin Teknik, Motif ve Üslup Bağlamında Karşılaştırılması”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Komaroff 2004 L. Komaroff, “Color, Precious Metal, and Fire: Islamic Ceramics and Glass”, *The Arts of Fire*, Ed. C. Hess, J. Paul Getty Museum, 35-55.
- Kontogiannis/Arnavati 2007 N. D. Kontogiannis – S. Arnavati, “The Medieval Kato Kastro (Lower Castle) of Andros: Excavation Data and Ceramic Material”, *Çanak BYZAS 7*, Ed. B. Böhlendorf – A. O. Uysal – J. Witte-Orr, İstanbul, 344-362.
- Lane 1957 A. Lane, *Later Islamic Pottery*.
- Luttrell 1997 A. Luttrell, “1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri”, *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. A. Zachariadou, 129-148.
- Mack 2005 R. E. Mack, *Doğu Malı Batı Sanatı: İslam Ülkeleriyle Ticaret ve İtalyan Sanatı (1300-1600)*, İstanbul.
- Moore Valeri 1984 A. Moore Valeri, “Florentine Zaffera a Rilievo Maiolica: A New Look at the Oriental Influence”, *Archeologia Medievale*, 477-500.
- Moore Valeri 2012 A. Moore Valeri, “Marbleized Pottery in Tuscany (1550-1650)”, *Medieval Ceramics, Journal of the Medieval Pottery Research Group*, Vol. 33, 11-28.
- Munarini 1990 M. Munarini, “Maiolica Berrettina/ Maiolica Berrettina a Padova”, *La Ceramica nel Veneto. La*

- Terraferma dal XIII al XVIII secolo*, ed. G. Ericani – P. Marini, Milano, 209-217.
- Özkul Fındık 2001 N. Özkul Fındık, *İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Özkul Fındık 2002 N. Özkul Fındık, “Osmanlı Devri Seramik Sanatı”, *Türkler*, Cilt 12, Ankara, 375-384.
- Özkul Fındık 2007 N. Özkul Fındık, “Beylikler ve Erken Osmanlı Devri Seramik Sanatı”, *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. G. Öney – Z. Çobanlı, Ankara, 233-244.
- Paker 1965 M. Paker, “Anadolu Beylikler Devri Keramik Sanatı”, *Sanat Tarihi Yıllığı I*, 155-166.
- Pia Pedani 2013 M. Pia Pedani, “Venedik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:43, 43-47.
- Ravanelli Guidotti 1990 C. Ravanelli Guidotti, “Panorama Sulla Zaffera a Rilievo in Faenza, Con Qualche Esempio di Aree Limitofe”, *Zaffera et Similia Nella Maiolica Italiana*, FAVL, 111-183.
- Sarre 1935 F. Sarre, “Die Keramische der Islamischen Zeit von Milet”, *Das İslamische Milet*, Berlin, 69-88.
- Turan Bakır 2007 S. Turan Bakır, “Osmanlı Sanatında Bir Zirve, İznik Çini ve Seramikleri”, *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. G. Öney – Z. Çobanlı, Ankara, 279-305.
- Wallis 1903 H. Wallis, *Oak-Leafs Jars, A Fifteenth Century Italian Ware Showing Moresco Influence*, Londra.

- Yılmaz 2014 G. Yılmaz, “Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Anıtı Kazılarında Bulunan Seramikler”, *XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 18-20 Ekim 2012, Sivas, 863-871.
- Yılmaz 2015 G. Yılmaz, “St. Jean (Aziz Yuhanna) Kilisesi Atrium Kazılarında Bulunan Seramik Eserler”, *Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan*, Ed. C. Şimşek, B. Duman, E. Konakçı, İstanbul, 767-779.
- Yenişehirlioğlu 2004 F. Yenişehirlioğlu, “Ottoman Ceramics in European Contexts”, *Muqarnas In Honor of Michel Rogers*, Vol. XXI, 373-382.
- Yenişehirlioğlu 2007 F. Yenişehirlioğlu, “Tekfur Sarayı Çinileri ve Eyüp Çömlekçiliği”, *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. G. Öney – Z. Çobanlı, Ankara, 349-361.
- Yenişehirlioğlu 2012 F. Yenişehirlioğlu, “İstanbul Arkeolojisi ve Çini/Seramik Üretim Merkezleri”, *İstanbul Araştırmaları Yıllığı*, S. 1., İstanbul, 77-99.
- Witteck 1944 P. Wittek, *Menteşe Beyliği (13-15. Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine ait Tetkik)*, Ankara.
- Zacharidou 1983 E. Zacharidou, “Trade and Crusade, Venetian Crete and the Emirates of Mentеше and Aydın (1300-1415)”, *Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies*, Vol. 11, 1-268.

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Zeynep Adile MERİÇ
Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir, 22/02/1992

EĞİTİM

- Lise: İzmir, Bornova Mustafa Kemal Lisesi (2006-2010)
- Lisans: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü (2010-2014)

BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

- T. C. Kültür Bakanlığı, Denizli - Kale-i Tavas Kazısı (2011-2013)
- T. C. Kültür Bakanlığı İzmir - Smyrna Agorası Kazısı (2011)
- Ege Üniversitesi, Uluslararası EgeArt Sanat Günleri (2011-2013)
- T. C. Kültür Bakanlığı, İzmir - Metropolis Kazısı (2014-Devam ediyor)

ALINAN SERTİFİKALAR

- Ege Üniversitesi, Uluslararası EgeArt Sanat Günleri Teşekkür Belgesi (2011-2013)
- Ege Üniversitesi, Yüksek Onur Belgesi (2014)

DİL BİLGİSİ

İngilizce (YDS Puanı: 77,5)
İtalyanca (İzmir İtalyan Kültür Merkezi, B1 Sertifikası)

TÜRKÇE ABSTRAKT (en fazla 250 sözcük):

XIV-XIX. YÜZYIL İTALYAN SERAMİKLERİ İLE OSMANLI SERAMİKLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİMLER

14. ve 19. yüzyıllar arasında İtalyan şehir devletleri (Floransa, Ceneviz ve Venedik) ile Batı Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Devleti, siyaset, sanat ve ticaret alanında birbirleriyle iletişim içerisinde olmuştur. Özellikle Beylikler Dönemi'nden itibaren gerçekleşen önemli ticari faaliyetlerin sonucunda, birçok farklı ürün iki ülke arasında ihraç ve ithal edilmiştir. İhracat ve ithalatta sıkça kullanılan ve kendi dönemlerinin sanatsal özelliklerini en iyi yansıtan ürünler olan seramikler, sanatsal etkileşimin görüldüğü en önemli malzeme olmuştur.

Beylikler ve Osmanlı Devleti'nin önemli liman kentleri olan Ayasuluk, Balat, İstanbul ve İzmir'de çok sayıda İtalyan seramiğinin bulunması, Osmanlı Devleti'yle gerçekleşen ticarete ne kadar fazla kullanıldığını ve önemini gözler önüne sermektedir.

İki ülke arasındaki bu yoğun ticari faaliyetlerin sonucunda, her iki ülkenin seramik grupları birbirleriyle etkileşim içerisinde olmuştur. Beylikler ve Osmanlı seramikleri, İtalyan seramikleriyle motif, süsleme kompozisyonu, form tipi ve üretim tekniği açısından etkileşim göstermektedir. Bu etkileşim, kimi zaman seramiklerin tamamen taklit veya kopya edilmesiyle, kimi zaman da seramikler taklit edilmeden sadece bazı özelliklerinin alınıp yeni seramik tiplerin ortaya çıkmasıyla gerçekleşmektedir.

İNGİLİZCE ABSTRAKT (en fazla 250 sözcük) :

THE INTERACTIONS BETWEEN THE ITALIAN POTTERY OF XIV-XIXth CENTURIES AND OTTOMAN POTTERY

Italian city states of Florence, Genoa and Venice had relation with Emirates of Western Anatolia and Ottoman State between 14th and 19th centuries in the field of politics, art and commerce. A number of various products have been imported and exported with both countries as a result of growing commercial activities, especially beginning during the period of Emirates. The pottery has been the main subject of interaction which is being exported and imported and reflecting the artistic features in a best way.

A great amount of Italian pottery found in the harbour cities of Ayasoluk, Balat, Istanbul and İzmir shows clearly that Italian pottery was an important commercial product between Ottomans and Italians.

As a result of busy trade activities between two countries, pottery workshops of both countries stayed in close contact with each other. The Emirates and Ottoman pottery show similarities with each other from the view of motif, composing the decoration, type of form and producing technics. This interaction was realized sometimes imitating the pottery completely, or time to time only some elements of them instead of imitate to produce a new type of pottery.